

Kauno technologijos universitetas

Statybos ir architektūros fakultetas

Pergalvojant kalėjimų architektūrą: erdvių skatinančių resocializaciją ir reintegraciją kūrimas

Baigiamasis magistro studijų projektas

Auksė Taurasevičiūtė

Projekto autorė

Doc. Gintaras Prikockis

Vadovas

Kaunas, 2025

Kauno technologijos universitetas

Statybos ir architektūros fakultetas

Pergalvojant kalėjimų architektūrą: erdvių skatinančių resocializaciją ir reintegraciją kūrimas

Baigiamasis magistro studijų projektas

Architektūra (6011PX003)

Auksė Taurasevičiūtė

Projekto autorė

Doc. Gintaras Prikockis

Vadovas

Doc. Vidmantas Minkevičius

Recenzentas

Kaunas, 2025

Kauno technologijos universitetas

Statybos ir architektūros fakultetas

Auksė Taurasevičiūtė

Pergalvojant kalėjimų architektūrą: erdvių skatinančių resocializaciją ir reintegraciją kūrimas

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad:

1. baigiamąjį projektą parengiau savarankiškai ir sąžiningai, nepažeisdama(s) kitų asmenų autoriaus ar kitų teisių, laikydamasi(s) Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatų, Kauno technologijos universiteto (toliau – Universitetas) intelektinės nuosavybės valdymo ir perdavimo nuostatų bei Universiteto akademinės etikos kodekse nustatytų etikos reikalavimų;
2. baigiamajame projekte visi pateikti duomenys ir tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti teisėtai, nei viena šio projekto dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar elektroninių šaltinių, visos baigiamojo projekto tekste pateiktos citatos ir nuorodos yra nurodytos literatūros sąrašė;
3. įstatymų nenumatytų piniginių sumų už baigiamąjį projektą ar jo dalis niekam nesu mokėjęs (–usi);
4. suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo ar kitų asmenų teisių pažeidimo faktui, man bus taikomos akademinės nuobaudos pagal Universitete galiojančią tvarką ir būsiu pašalinta(s) iš Universiteto, o baigiamasis projektas gali būti pateiktas Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybai nagrinėjant galimą akademinės etikos pažeidimą.

Auksė Taurasevičiūtė

Patvirtinta elektroniniu būdu

Magistro baigiamojo projekto tematika _____ Pergalvojant kalėjimų architektūrą: erdvių skatinančių resocializaciją ir reintegraciją kūrimas _____

Magistro baigiamojo projekto tema, patvirtinta Dekano įsakymu _____

Magistrantūros studijų **Magistro baigiamojo projekto** (studijų modulis M000M100)

UŽDUOTIS

Darbo tikslas

Baigiamojo (eksperimentinio) projekto sprendimais patikrinti koncepcinį architektūros, kraštovaizdžio architektūros ar miestų planavimo modelį, sukurtą ir detalizuotą tiriamojo projekto metu.

Darbo uždaviniai

Surinkti reikalingus duomenis projektui parengti, parengti pasirinkto objekto architektūrinį projektą, išryškinti sprendinius, kuriuos lėmė tiriamojo projekto išvadose suformuluota koncepcija, pateikti eksperimentinio projekto rezultatų vertinimą.

Darbo sudėtis

Tekstinė dalis. Titulinis puslapis, antraštinis lapas, akademinio sąžiningumo deklaracija, baigiamojo projekto užduotis (jei reikia), santrauka lietuvių k., santrauka anglų k., turinys, paveikslų sąrašas (jei reikia), lentelių sąrašas (jei reikia), santrumpų ir terminų sąrašas (jei reikia). Pagrindinė dalis: įvadas (temos aktualumas ir naujumas, tyrimo problema ir jos ištyrimo lygmuo, tyrimo objektas, tikslas, uždaviniai ir metodika); apibendrinti teorinių tyrimų, empirinių tyrimų rezultatai ir eksperimentinio projekto duomenys (aiškinamasis tekstas ir brėžiniai); skyrių išvados ir visos darbo išvados. Literatūros sąrašas, informacijos šaltinių sąrašas (jei reikia), priedai, sumažintos grafinės dalies kopijos.

Teksto (pagrindinės dalies) apimtis yra 2 – 3 autoriaus lankai (1 autoriaus lankas yra 40 000 spaudos ženklų su tarpais), t. y. apie **40 – 60 puslapių** kompiuterio teksto be priedų (šriftas Times New Roman, dydis 12, tarpas tarp eilučių 1.15, <https://www.ebooks.ktu.lt/eb/1466/rasto-darbu-rengimo-metodiniai-nurodymai/>).

Grafinė dalis. Grafinė dalis turi sudaryti vieningą visumą ir atspindėti svarbiausius teorinių, empirinių tyrimų rezultatus (*hipotetinis modelis, koncepcinis modelis, kuriame išryškinti teiginiai, įgyvendinami eksperimentiniame projekte*), eksperimentinio projektavimo rezultatus (*projektuojamo objekto situacijos schema, esamos būklės analizės schema; projekto idėja/strategija; projektuojamo objekto detalizuoti sprendiniai: pastato – sklypo tvarkymo siūlymai, planai, fasadai/išklotinės, specifiniai pjūviai, interjero/eksterjero erdvių fragmentai, konstrukcijų detalės ir t.t. (esant būtinybei); urbanistinio komplekso – susisiekimo sistema, užstatymo tipologija, viešosios erdvės, žalioji infrastruktūra (gamtinis karkasas), socialinė infrastruktūra, miestovaizdžio identiteto formavimo siūlymai, kvartalo/miesto dalies urbanistinis planas ir kt.; viešosios erdvės (ar jų sistemos) – funkcinės ir erdvinio formavimo (tvarkymo) zonos, ryšiai tarp jų, takų sistema, apželdinimo sistema, vandens telkiniai, dangos, mažosios architektūros elementai, apšvietimas ir kt.; bendra projektuojamo objekto vizualizacija su kontekstine aplinka, atskirų vizualinių erdvių vizualizacijos pagal poreikį*) ir koncepcinio modelio pakeitimų schemą (esant būtinybei).

Reikia atsisakyti neesminės informacijos ir išryškinti svarbiausias architektūrinių problemų sprendimo idėjas. Ekspozicijos raiškiausia dalis turėtų būti eksperimentinis projektas, iliustruojantis problemų sprendimo koncepcines nuostatas. Planšetai turėtų būti estetiškai patrauklūs: vieninga grafinė išraiška, spalvos, šriftai, subalansuota kompozicija.

Grafinės dalies apimtis **8 planšetai**, kurių matmenys 70 x 100 cm (orientuoti vertikaliai); planšetams naudojamas 2-3 mm storio kartonas.

Teorinių ir empirinių tyrimų rezultatų aprašymas turi sudaryti iki **1/2** pagrindinio teksto, o grafinėje dalyje jiems skiriami **1-2 planšetai**.

Portfolio atskleidžia studento projekto rengimo eigą, turinį ir rezultatus pradedant teoriniais ir empiriniais tyrimais ir baigiant eksperimentiniu projektu. Jame nuosekliai, aiškiai ir estetiškai pateikiama visa projekto medžiaga: tekstas, grafinės schemas, iliustracijos, projektuojamo objekto brėžiniai (vietos analizė, projektavimo programa, sklypo (sklypų) funkcinis zonavimas (tvarkymo idėja) ir ryšių schema, erdvinio formavimo santykio su kontekstu idėja, pastato (pastatų kompleksų, viešųjų erdvių) funkcinis zonavimas

(idėja), projektuojamo pastato/kvartalo/viešosios erdvės tūrinio-erdvinio sprendimo idėja (eskizai), sprendinio idėjos alternatyvių variantų vertinimas pagal nustatytus kriterijus, sklypo/kvartalo/viešosios erdvės erdvinio formavimo detalizavimas), perspektyvos, aksonometrijos, erdviniai modeliai, eksperimentinio projekto rezultatų įvertinimas ir reikšmė koncepcinio modelio vystymui. Portfolio rengiamas visą baigiamojo projekto rengimo laikotarpį ir yra pristatomas tarpinių peržiūrų, galutinės peržiūros bei viešojo gynimo metu greta grafinės dalies. Portfolio formatas yra A4, orientacija horizontali. Apimtis – iki 60 psl.

Rekomenduojamas **maketas**.

Rengiama baigiamojo projekto **portfolio** ir **grafinės dalies** spausdinta kopija.

Kalendorinis darbo planas

1. Užduoties ir eksperimentinio projektavimo principų aptarimas	2025 02 05
2. Projektuojamo objekto vietos parinkimas pagal kriterijus, nustatytus remiantis suformuluota koncepcija, projektuojamo objekto vietos analizė remiantis antriniais šaltiniais, projektavimo programos sudarymas	2025 02 12
3. Projektuojamo objekto tyrimai vietoje, projektuojamo objekto problemų ir potencialo nustatymas, projekto idėjos pirmos alternatyvos rengimas	2025 02 19
4. Analitinio darbo rezultatų ir projekto idėjinių eskizų (I variantas) peržiūra bei vertinimas	2025 02 26
5. Sprendinio strategijos/idėjos paieška, idėjos antros alternatyvos rengimas ir alternatyvių variantų vertinimas pagal nustatytus kriterijus	2025 02 26 – 2024 03 19
6. Sprendinių idėjinių siūlymų (II variantas) peržiūra ir vertinimas	2025 03 19
7. Pasirinktos alternatyvos išvystymas: sprendinių detalizacija	2025 03 19 – 2024 05 07
8. Konsultacinė peržiūra	2025 04 09
9. Konsultacinė peržiūra	2025 04 30
10. Detalizuotų sprendinių peržiūra	2025 05 07
11. Tekstinės dalies ir portfolio užbaigimas	2025 05 14
12. Baigiamojo projekto gynimas projekto vadovų komisijoje	2025 05 21
13. Baigiamojo projekto viešas gynimas	2025 06 03 - 2024 06 04

Konsultacijų su vadovu laikas

Savaitės diena	Statybos ir architektūros fakultetas, 307 aud., Zoom ar kita nuotolinio mokymo platforma	Darbovietė
	Laikas ir trukmė *	Laikas ir trukmė *
Pirmadienis		
Antradienis		
Trečiadienis		17:00, 2 valandos
Ketvirtadienis		
Penktadienis		

* - per savaitę skirti 2 val.

Baigiamojo projekto vadovas _____

Gintaras Prikockis

(vardas, pavardė, parašas)

Studentas _____

Auksė Taurasevičiūtė

(vardas, pavardė, parašas)

2025 m. vasaris

Taurasevičiūtė, Aukšė. Pergalvojant kalėjimų architektūrą: erdvių skatinančių resocializaciją ir reintegraciją kūrimas. Magistro studijų baigiamasis projektas / vadovas doc. Gintaras Prikockis; Kauno technologijos universitetas, Statybos ir architektūros fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų krypčių grupė): Architektūra (menai).

Reikšminiai žodžiai: įkalinimo įstaigos, įkalinti asmenys, kalėjimas, resocializacija, reintegracija, aplinkos psichologija, fenomenologija.

Kaunas, 2025. 62 p.

Santrauka

Tradicinis įkalinimo įstaigų modelis (o tuo pačiu ir pastarųjų architektūra) dažnai pabrėžia saugumą ir izoliavimą, o ne žmogiškuosius ir reabilitacinius kalinių poreikius. Tyrime persvarstoma kalėjimų architektūra, sutelkiant dėmesį į erdvių, kurios palaiko resocializaciją ir reintegraciją, kūrimą. Integruojant aplinkos psichologijos, fenomenologijos ir šiuolaikinės architektūros praktikos principus, šiuo tyrimu siekiama sukurti dizaino sprendimus, palengvinančius reabilitacijos procesą ir paruošiančius kalinius sėkmingam sugrįžimui į visuomenę.

Teorinių tyrimų metu aiškintasi bausmės, įkalinimo samprata ir šių sąvokų svarba. Taip pat ir Lietuvoje galiojančių dokumentų esmė, kokią įtaką jie turi įstaigos architektūrai. Išnagrinėjus ataskaitas ir kitus susijusius dokumentus, išsiaiškinta, jog Lietuvos įkalinimo įstaigų dabartinė situacija itin prasta tiek iš fizinės tiek iš psichologinės perspektyvos. Kokybiškam rezultatui užtikrinti tirtos tiek blogosios, tiek gerosios kalėjimų patirtys užsienyje.

Empirinių tyrimų metu nagrinėtas turinys susijęs su įkalinimo įstaigų architektūra, vykdytos apklausos su specialistais, ekspertais, taip pat ir kaliniais bei jau išėjusiais į laisvę asmenimis. Giliau nagrinėti vieni iš humaniškiausių kalėjimų pasaulyje. Pastarųjų tyrimų metu nustatyti pagrindiniai kalėjimo projekto kriterijai ir aspektai.

Taurasevičiūtė, Aukšė. Reimagining Prison Architecture: Creating Spaces for Resocialisation and Reintegration. Master's Final Degree Project / supervisor assoc. prof. Gintaras Priokockis; Faculty of Civil Engineering and Architecture, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): Architecture (arts).

Keywords: imprisoned person, prison, resocialization, reintegration, environmental psychology, phenomenology.

Kauns, 2025. 62 p.

Summary

The traditional model of prisons (and thus their architecture) often emphasizes security and isolation rather than the human and rehabilitative needs of prisoners. The study re-examines prison architecture, focusing on the creation of spaces that support resocialization and reintegration. Integrating principles from environmental psychology, phenomenology, and contemporary architectural practice, this study aims to create design solutions that facilitate the rehabilitation process and prepare prisoners for a successful return to society.

During the theoretical research, the concepts of punishment, imprisonment and the importance of these concepts were clarified. Also, the essence of the documents valid in Lithuania, what influence they have on the architecture of the institution. After analyzing the reports and other related documents, it was found that the current situation of Lithuanian prisons is extremely poor from both a physical and psychological perspective. To ensure a qualitative result, both bad and good prison experiences were studied.

The empirical research examined the content related to the architecture of prisons, conducted interviews with specialists, experts, as well as prisoners and those who have already been released. Some of the most humane prisons in the world were examined in more depth. During the latter research, the main criteria and aspects of prison design were identified.

Turinys

Lentelių sąrašas	10
Paveikslų sąrašas	11
Santrumpų ir terminų sąrašas	13
Įvadas.....	14
1. Teoriniai ir empiriniai tyrimai.....	15
1.1. Teoriniai tyrimai.....	15
1.1.1. Įkalinimo įstaigų ir bausmės samprata	15
1.1.2. Erdvių psichologija ir fenomenologija kalėjimo kontekste.....	16
1.1.3. Dizaino aspektai lemiantys skirtingą savijautą kalėjime.....	18
1.1.4. C. Alexander'is „A pattern Language“ kalėjimo kontekste	18
1.1.5. Kalinių resocializacijos ir reintegracijos būdai	18
1.1.6. Istorinė laisvės atėmimo vietų raida	19
1.1.6.1. Laisvės atėmimo vietos iki modernaus kalėjimo.....	19
1.1.6.2. Modernaus kalėjimo istorinė raida	19
1.1.6.3. Kalėjimų istorija Lietuvoje.....	20
1.1.7. Įkalinimo įstaigų pavyzdžiai pasaulyje	20
1.1.7.1. Prasčiausios įkalinimo įstaigos.....	20
1.1.7.2. Gerų sąlygų kalėjime pavyzdžiai.....	21
1.1.8. Įkalinimo įstaigų situacija Lietuvoje	22
1.1.8.1. Įkalinimo įstaigų tipologija.....	22
1.1.8.2. Teisiniai dokumentai ir reglamentai	22
1.1.8.3. Kalinių ir patalpų reikalavimai bei esama situacija, būklė.....	22
1.1.9. Hipotetinis modelis.....	23
1.2. Empiriniai tyrimai	24
1.2.1. Empirinių tyrimų programa.....	24
1.2.2. Turinio analizė.....	25
1.2.2.1. Architektūros portalų turinio analizė.....	25
1.2.2.2. Dokumentų susijusių su įkalinimo įstaigų aktualiaisiais rodikliais turinio analizė.....	26
1.2.3. Analogų analizė	33
1.2.4. Apklausos	35
1.2.4.1. Specialistų ir ekspertų apklausa.....	35
1.2.4.2. Kalinčių ir kalėjusių asmenų sociologinė apklausa	35
1.2.5. Konceptinis modelis	36
2. Humaniško ir resocializaciją bei reintegraciją skatinančio kalėjimo eksperimentinis projektas.....	37
2.1. Projektuojamo objekto vieta.....	37
2.1.1. Kriterijai vietai.....	37
2.1.2. Analogiško projekto vietos analizė	37
2.1.3. Pasirinktos vietos atitikimas kriterijams.....	38
2.1.4. Pasirinktos vietos konteksto analizė.....	39
2.1.5. Pasirinktos vietos analizė	41
2.2. Kalėjimo eksperimentinio projekto projektiniai sprendimai	42
2.2.1. Teritorijos formavimo idėja ir detalizacija	42
2.2.2. Kalėjimo eksperimentinio projekto detalizacija.....	45

2.2.2.1.	Kalėjimo architektūriniai sprendiniai	45
2.2.2.2.	Konstrukciniai sprendimai.....	54
2.2.2.3.	Inžineriniai sprendiniai	55
Išvados		57
Literatūros sąrašas		58
Priedai.....		63
1	priedas. C. Alexander'io modeliai, kurie aktualūs kalėjimo erdvėse (Alexander, 2018).....	63
2	priedas. Halden'o kalėjimo vaizdinė medžiaga.....	64
3	priedas. Leoben'o teisingumo centro vaizdinė medžiaga.....	65
4	priedas. Overloon'o nepilnamečių pataisos namų vaizdinė medžiaga.....	66
5	priedas. Žmogaus teisių padėtis Lietuvos įkalinimo įstaigose (Lietuvos Respublikos Seimo Kontrolierių Įstaiga, 2019)	67
6	priedas. Hipotetinis modelis	69
7	priedas. Papildoma turinio analizės medžiaga.....	70
8	priedas. Analoginių projektų vertinimas	72
9	priedas. Specialistų ir ekspertų apklausos forma ir apibendrinti atsakymai.....	81
10	priedas. Ekspertų ir specialistų apklausos forma ir apibendrinti atsakymai.....	88
11	priedas. Konceptinis modelis	94
12	priedas. Planšetai	95

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Empirinių tyrimų programa	24
---	----

Paveikslų sąrašas

1 pav. Panoptikono tipo kalėjimas (Reveley, 1791)	19
2 pav. San Kventino kalėjimas (Macor, 2015)(Steinheimer, 1947)(Risberg, 2022).....	20
3 pav. “Supermax ADX Florence” kalėjimas (solitarywatch, n.d)(Amnesty Int. n.d.)	21
4 pav. Kategorijos analizės rezultatus atspindinčios iliustracijos (Taurasevičiūtė, 2024).....	25
5 pav. Kategorijos analizės rezultatus atspindinčios iliustracijos (Taurasevičiūtė, 2024)	25
6 pav. Kategorijos analizės rezultatus atspindinčios iliustracijos (Taurasevičiūtė, 2024).....	26
7 pav. Kategorijos analizės rezultatus atspindinčios iliustracijos (Taurasevičiūtė, 2024).....	26
8 pav. Urbanizuotų teritorijų užstatymo ir gamtinės aplinkos morfologijos schema (Taurasevičiūtė, 2024).....	27
9 pav. Vidutinis įkalintų asmenų ir darbuotojų skaičius Lietuvoje (2014–2022) (Zykas, 2023).....	27
10 pav. Vidutinis kalinčių asmenų ir darbuotojų skaičius Norvegijoje (Kriminalomsorgen, 2024)	27
11 pav. Įkalintų asmenų skaičius, tenkantis 100 tūkst. Lietuvos gyventojų (Zykas, 2023).....	28
12 pav. Įkalintų asmenų skaičius, tenkantis 100 tūkst. Norvegijos gyventojų (10562, s.a.)	28
13 pav. Kalinčių asmenų išsilavinimas, asm. sk. (2023) (Lietuvos kalėjimų tarnyba, 2023a).....	28
14 pav. Kalinčių asmenų išsilavinimas, procentais (2021) (Eikeland ir kt., 2022).....	29
15 pav. 2023 m. besimokančių įkalintų asmenų skaičius Lietuvos įkalinimo įstaigose (Lietuvos kalėjimų tarnyba, 2023a)	29
16 pav. 2023 m. gavusių mokslo baigimo pažymėjimą įkalintų asm. sk. Lietuvos įkalinimo įstaigose (Lietuvos kalėjimų tarnyba, 2023a).....	29
17 pav. Švietėjiška veikla Norvegijos kalėjimuose, procentais (Eikeland ir kt., 2022).....	29
18 pav. Bendras Lietuvos kalėjimų užpildymas (2023 m.) (Zykas, 2023)	30
19 pav. Bendras Norvegijos kalėjimų užpildymas („Visit Reports“, s.a.).....	30
20 pav. Pusiaukelės namų Lietuvoje užpildymas (2023 m.) (Zykas, 2023)	30
21 pav. Savižudybės Lietuvos kalėjimuose (Zykas, 2023)	31
22 pav. Savižudybės Skandinavijos šalių kalėjimuose (Kriminalomsorgen, 2024; University College of Norwegian Correctional Service, 2024).....	31
23 pav. Paleistų ir grįžusių į laisvės atėmimo vietas skaičius (Ataskaitos Informatikos ir ryšių departamentas, s.a.)	31
24 pav. Paleidimų iš įkalinimo įstaigų ir pakartotinių teistumų per 2 metus skaičius (University College of Norwegian Correctional Service, 2024)	32
25 pav. Grįžusių į laisvės atėmimo vietas, asmenų dalis (Lietuvos Respublikos Teisingumo Ministerija, 2024)	32
26 pav. Resocializacijos programose dalyvaujančių asmenų skaičius (Lietuvos kalėjimų tarnyba, 2023a)	32
27 pav. Patogaus susisiekiimo kriterijai pavaizduoti grafiškai (Taurasevičiūtė, 2025)	37
28 pav. Kauno apsk. jungtys su kitais Lietuvos miestais (Taurasevičiūtė, 2025).....	38
29 pav. Taurakiemio sen. Kauno apsk. kontekste (Taurasevičiūtė, 2025).....	39
30 pav. Kauno rajono savivaldybės bendrojo plano fragmentas.....	39
31 pav. Taurakiemio sen. gyventojų pasiskirstymas.....	39
32 pav. Pasiekiamumas	40
33 pav. Statybos leidimų karštųjų taškų žemėlapis.....	40
34 pav. Kultūros paveldo objektai ir teritorijos	40
35 pav. Gamtinis karkasas.....	41
36 pav. Teritorijos fotofiksacijos (1-4)	41

37 pav. Projektuojamo objekto sklypas	42
38 pav. Sklypo planas (Taurasevičiūtė, 2025)	43
39 pav. Vizualizacija (Taurasevičiūtė, 2025).....	44
40 pav. Vidinio pasivaikščiojimo kiemelio vizualizacija (Taurasevičiūtė, 2025)	45
41 pav. Vizualizacija (Taurasevičiūtė, 2025).....	46
42 pav. Gyv. patalpa (Taurasevičiūtė, 2025)	47
43 pav. 1 aukšto planas (Taurasevičiūtė, 2025)	48
44 pav. 2 aukšto planas (Taurasevičiūtė, 2025)	48
45 pav. -1 aukšto planas (Taurasevičiūtė, 2025).....	49
46 pav. -2 aukšto planas (Taurasevičiūtė, 2025).....	50
47 pav. A-A pjūvis (Taurasevičiūtė, 2025).....	50
48 pav. B-B pjūvis (Taurasevičiūtė, 2025)	50
49 pav. 1-1 pjūvis (Taurasevičiūtė, 2025).....	51
50 pav. Fasada (Taurasevičiūtė, 2025).....	51
51 pav. Fasada (Taurasevičiūtė, 2025).....	52
52 pav. Žalios spalvos panaudojimas erdvėse (Taurasevičiūtė, 2025)	52
53 pav. Geltonos spalvos panaudojimas ugdymo erdvėse (Taurasevičiūtė, 2025).....	53
54 pav. 3 projektų idėjos (Taurasevičiūtė, 2025).....	54
55 pav. Intensyvaus apželdinto stogo detalė (Taurasevičiūtė, 2025).....	55
56 pav. Stogo detalė (Taurasevičiūtė, 2025).....	55
57 pav. Bendras kalėjimo vaizdas iš viršaus (Taurasevičiūtė, 2025).....	56

Santrumpų ir terminų sąrašas

Santrumpos:

Doc. – docentas;

Lekt. – lektorius;

Prof. – profesorius;

NKVD – Vidaus reikalų liaudies komisariatas;

CPT – Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą.

Terminai:

Įkalinimo įstaiga – specifinė organizacija, kuri turi savo taisykles, strategijos planus ir kuri turi užtikrinti kalinių, darbuotojų ir aplinkinių saugos reikalavimus. Įstaigas apima – areštinės, pataisos namai, nepilnamečių pataisos namai, kalėjimai, atviros kolonijos, gydymo ir pataisos namai, laisvės atėmimo vietų ligoninės, kardomojo kalinimo vietos (tardymo izoliatoriai). (Dėl Įkalinimo įstaigų renovavimo ir įkalinimo sąlygų humanizavimo 2004–2009 metų programos patvirtinimo, 2004)

Įkalinti asmenys – asmenys, įstatymų nustatytais pagrindais laikomi įkalinimo įstaigose (Dėl Įkalinimo įstaigų renovavimo ir įkalinimo sąlygų humanizavimo 2004–2009 metų programos patvirtinimo, 2004).

Bausmė – valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusizengimą padariusiam asmeniui (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis Kodeksas, 2000).

Kalėjimas – specialaus režimo įstaiga, skirta suimtiesiems ir nuteistiesiems laisvės atėmimo bausme laikyti bei socialinei reabilitacijai (Dermontas, 2018).

Resocializacija – tai procesas, kurio metu įkalintas asmuo pakartotinai atgauna socialinius įgūdžius, o tikslų siekia teisėtu būdu (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2002).

Reintegracija – tai procesas, kurio metu kaliniui teikiama psichologinė ir socialinė pagalba bei priemonės, kurios padeda užtikrinti įkalinto asmens gerovę ir sklandų prisitaikymą prie aplinkos (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2002).

Aplinkos psichologija – mokslo sritis, kuri tiria kaip žmogų veikia jį supanti aplinka.

Fenomenologija – mokslo sritis, kurios pagrindas yra subjektyvi žmogaus patirtis ir nuomonė.

Įvadas

Temos aktualumas

Pasirinkta tema jau ilgą laiką yra svarbi ir opi dėl daugybės nesprendžiamų ir neišspręstų problemų bei kokybiško, žmogiško sprendimo neradimo. Tyrimas gali padėti spręsti kalinių reintegracijos į visuomenę, psichologinės gerovės, gyvenimo sąlygų ir nepalankaus visuomenės požiūrio į įkalintus asmenis problemas per architektūrą.

Darbo tikslas

Atlikus su tema susijusių šaltinių analizę sukurti hipotetinį kalėjimo architektūrinį modelį tinkantį Lietuvos kontekstui, kuriame atsispindėtų įvairios aplinkos bei kalinių rehabilitacijos, integracijos ir įveiklinimo praktikos. Atlikus apklausas skirtas skirtingoms įkalinimo įstaigų grupėms (kalintiems asmenims, išėjusiems į laisvę asmenims ir darbuotojams), atlikus analogų ir turinio analizės, išanalizavus rezultatus ir suformulavus išvadas, sudaryti koncepcinį kalėjimo architektūros modelį. Projektavimo etapo metu, remiantis atliktų tyrimų rezultatais suprojektuoti humanišką ir resocializaciją bei reintegraciją skatinantį kalėjimą.

Darbo uždaviniai

Šio baigiamojo darbo uždaviniai yra išnagrinėti ir susisteminti su įkalinimo įstaigų architektūra susijusių literatūrą, apžvelgiant skirtingas teorijas ir tendencijas. Nagrinėti erdvių psichologijos įtaką kaliniams ir darbuotojams, analizuojant kaip skirtingi faktoriai veikia asmens elgesį ir emocijas. Analizuoti užsienio blogąsias ir gerąsias praktikas, atsižvelgiant į analizuojamo objekto poveikį aplinkai ir žmogui. Atlikti aktualias apklausas įtraukiant dabartinius ir buvusius kalinius, specialistus bei ekspertus, siekiant išsiaiškinti dabartinę kalėjimų situaciją, įvertinti respondentų norus ir nuomonę. Integruoti turimas žinias ir rezultatus į projektuojamą humanišką kalėjimo modelį tinkantį Lietuvos kontekstui.

Darbo struktūra ir metodika

Magistro baigiamąjį darbą sudaro trys dalys:

1. Teoriniai tyrimai – informacijos, kuri surinkta iš literatūros ir internetinių šaltinių, kitų su įkalinimo įstaigomis bei jų erdvėmis susijusių dokumentų nagrinėjimas, sisteminimas. Išvadų ir hipotetinio modelio sudarymas.
2. Empiriniai tyrimai – tyrimo programos sudarymas, kuria siekiama patvirtinti arba paneigti pagal hipotetinį modelį iškeltas hipotezes. Turinio analizės ir apklausų rezultatų nagrinėjimas, apibendrinimas ir koncepcinio modelio suformavimas.
3. Eksperimentinis projektas – teorinių ir empirinių tyrimų rezultatų pritaikymas architektūriniame kalėjimo projekte.

1. Teoriniai ir empiriniai tyrimai

1.1. Teoriniai tyrimai

Teorinių tyrimų uždaviniai

1. Išsiaiškinti ir aprašyti pagrindines su tema susijusias sąvokas ir potemes.
2. Nagrinėti architektūros ir specialių funkcijų, patalpų reikalavimus ir poreikius keliamus įkalinimo įstaigai.
3. Nagrinėti kokie dizaino faktoriai kaip lemia skirtingą savijautą ir bendrą kalinių, darbuotojų gerovę įstaigoje.
4. Nagrinėti Christopher'io Alexander'io modelius ir atrinktus pritaikyti architektūriniame kalėjimo modelyje.
5. Nagrinėti ir susisteminti kalinių resocializacijos ir reintegracijos į visuomenę metodus.
6. Apibendrintai apžvelgti senovės bausmių atlikimo vietų raidą ir reikšmę.
7. Nagrinėti istorinę modernaus kalėjimo raidą pasaulyje ir Lietuvoje.
8. Išrinkti ir išnagrinėti prasčiausius ir geriausius kalėjimo pavyzdžius pasaulyje.
9. Analizuoti įkalinimo įstaigų esamą situaciją Lietuvoje. Išskirti tipus ir analizuoti galiojančius reglamentus.
10. Sudaryti hipotetinį modelį.

Teorinius tyrimų metodai

1. Su tema susijusios literatūros analizė ir atvejų studijos.
2. Išnagrinėtų šaltinių ir literatūros informacijos susisteminimas.
3. Hipotetinio modelio sudarymas.

1.1.1. Įkalinimo įstaigų ir bausmės samprata

“Walls Turned Sideways are Bridges” / „Sienos, pasuktos į šonus, yra tiltai” (Davis, 2008).

Prieš apibrėžiant architektūrinius elementus ir veiksmus kurie gerina kalinių gyvenimą kalinimo įstaigose, pirmiausia svarbu išigilinti kas yra bausmė. Pagal teisinės normos, bausmė yra „valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui“ (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis Kodeksas, 2000). Jos tikslas yra recidyvizmo prevencija ir nubaudimas, tai reiškia, jog bausmė, tai neteisingo veiksmo – nusikaltimo, atoveiksmis (Kukliansky ir kt., 2005). Tačiau filosofijoje galima išskirti dvi pagrindines bausmės sampratos teorijas – retribucinę ir prevencinę. Retribucinis teorinis supratimas teigia jog, nusikaltėlis už padarytą neteisingą veiksmą turi atsakyti griežta, mažiau humaniška bausme arba kitaip tariant, vykdyti atpildą. Tačiau prevencinė teorija dėsto apie kelio užkirtimą nusikaltimui, kuris galioja tiek visuomenei, jog nusižengimas neįvyktų, tiek kaliniui, kad jis nusikalstamų veikų daugiau nekartotų ir gyventų dorai.

Pereinant prie įkalinimo įstaigos sampratos, pasak Kelsey V. Engstrom ir Esther F. J. C. Van Ginneken (2022) tai kompleksinė aplinka iš kurios tikimasi daugelio ir įvairių intervencijų bei rezultatų. Kalėjimas tai įstaiga, kuri žmogui užtikrina saugumą, apgyvendinimą, darbą, sveikatos priežiūrą, maitinimą, edukaciją, reabilitaciją ir dar daugelį kitų aspektų. Lietuvos Respublikos teisiniai dokumentai nenurodo tikslios laisvės atėmimo vietos sąvokos apibrėžties, tačiau iš visų galiojančių dokumentų galima susidaryti tokį apibūdinimą – įkalinimo įstaiga, tai specifinė įstaiga,

kuri turi savo taisykles ir strategijos planus bei užtikrina kalinių, darbuotojų ir aplinkos saugumą. Kalinimo vietos užtikrinamų elementų kiekis ir įvairovė rodo koks didelis yra jos reikšmingumas visuomenei ir kalinčiam socialiniu, ekonominiu, aplinkos apsaugos ir kultūriniu atžvilgiu.

Būtina pabrėžti kalinių reikšmingumo, kadangi tai neįprasta asmenų grupė reikalaujanti dėmesio, atidumo ir tam tikro atsidavimo. Asmens nusikaltimo ir kalėjimo faktas byloja apie pakrikusią tokių žmonių integraciją į visuomenę ir tai, jog jiems reikalinga pagalba. (G. Sakalauskas & Norvaišytė, 2022). Pagalba kalinčiam asmeniui gali būti išreiškiama ne tik psichologinėmis ar ugdymo priemonėmis, tačiau ir pasitelkiant dizaino, architektūros elementus įkalinimo įstaigos erdvėse. Jog asmuo pradėtų skirti blogą nuo doro reikalingi gyvenimiški pavyzdžiai, tai reiškia aplinka ir aplinkos elgesys turi būti humaniški. Kaliniui turi būti suteiktos visos galimybės transformuotis ir reabilituotis. Tik žmogiška, ugdanti ir motyvuojanti atmosfera padės kaliniui išeiti į laisvę nauju doru piliečiu. Tačiau kyla klausimas dėl etiškos įkalinimo įstaigos prasmės, jeigu žmogus turės tokias pačias ar net geresnes sąlygas nei savo įprastoje gyvenamojoje aplinkoje ir gaus maitinimą, edukaciją bei saugumą. Vis dėl to įkalinimo vieta yra ne sanatorija, tai ne poilsio, malonių patirčių vieta. Kalinys bet kuriuo atveju turi vykdyti jam skirtas pareigas, paklusti nustatytoms taisyklėms, o svarbiausia patirti kovą su pačiu savimi.

„Lietuvos laisvės atėmimo vietų ideologija priskirtina klasikinei izoliacijos ideologijai, kai socialinės kontrolės mechanizmas transformuoja nuteistojo asmens tapatumą į beasmenį individą, turintį socialinį individo apvalkalą“ (Avižienis, 2005). Ši citata puikiai išreiškia dabartinę situaciją ir problematiką Lietuvos įkalinimo vietų kontekste. Galima teigti, jog pagrindinės problemos įkalinimo įstaigose kyla iš neigiamų psichologinių patirčių ir ypač iš egzistuojančios aplinkos.

1.1.2. Erdvių psichologija ir fenomenologija kalėjimo kontekste

Praeitame poskyryje minėta, jog dizaino ir architektūros pagalba galima padėti kaliniui turėti žmogiškesnes sąlygas, patirti naudingesnes patirtis kalint. Kuriant laisvės atėmimo vietą itin svarbu architektūrą apgalvoti ir atsižvelgti į erdvių psichologijos bei fenomenologijos veiksnius. Visų pirmausia, vieta tai prasmės centras, kurį suteikia patirtis, o vieta pažįstama ne tik akimis ir protu, bet ir patirtimi, kurios neįmanoma objektyvizuoti (Tuan, 1975). Dėl to svarbu kurti turiningą ir orią kalinio, taip pat ir darbuotojo bei lankytojo patirtį kalinimo vietoje. Dar visai neseniai iškilusi į viršų architektūrinė fenomenologija arba „genius loci“ vis stipriau prisideda prie žmogiškesnės, jautresnės aplinkos atsiradimo (Samalavičius, 2022). Tai visgi kuo pasireiškia erdvės psichologija ir fenomenologija ir kaip ją panaudoti kalėjimo kontekste? Kaip ir minėta, tai humaniškesnių erdvių kūrimas ir geresnės patirtys jose.

Pirmasis skirtingas patirtis, nuotaikas ir suvokimą kuriantis bei koreguojantis elementas – spalvos. Spalva yra svarbus faktorius, kuris formuoja žmogaus santykį su aplinka bei iš monotoniškos erdvės ją paverčia gyvybinga (Güripek, 2018). Iškiriamos 3 pirminės spalvos – raudona, geltona, mėlyna, tačiau taip pat itin svarbi yra žalia spalva. Raudona yra ryški ir greitai pritraukia dėmesį, dažnai yra asocijuojama su pykčio emocija. Tai reiškia, jog ryškios raudonos spalvos kalėjimo aplinkoje reikia vengti ir esant būtinybei naudoti tik šviesius rausvus atspalvius. Tačiau ši spalva padeda suaktyvinti smegenų veiklą ir pagerina laiko suvokimą (Abeywardane ir kt., 2021), todėl išimtis gali būti padaryta ugdymo erdvėse, kuriose svarbūs elementai gerinantys protinę veiklą. Geltona simbolizuoja emociingumą, vaizduotę ir pasitikėjimą savimi (Wright & McManus, 1995). Ši spalva skleidžia šilumą, džiaugsmą, pozityvią nuotaiką, kadangi asocijuojasi su saule, šviesa, todėl tinka mokymosi

erdvėse bei patalpose, kuriose vyksta pokalbiai, susitikimai. Mėlyna suvokiama kaip ramybės spalva, kuri sutelkia žmogų ir skatina stabilų, santūrų elgesį (Elliot & Maier, 2007), padeda susikaupti, aiškiai, tikslingai protauti, todėl puikiai tinka darbo aplinkoje, savarankiško mokymosi, psichologinių užsiėmimų kabinetuose. Žalia taip pat yra raminanti, kadangi tai dažniausiai randama gamtoje spalva, kuri padeda sklandžiau prisitaikyti prie naujos aplinkos ir sąlygų bei simbolizuoja balansą, harmoniją (Kurt & Osueke, 2014), todėl tinka gyvenamosiose patalpose ar laisvalaikio kambaryje, ten kur kalnys praleidžia daugiausia laiko.

Šviesa yra svarbus veiksnys, darantis didelę įtaką žmogaus psichologijai ir aplinkos patirčiai. Pavyzdžiui, ta pati erdvė dieną bei tamsiu paros metu suvokiama skirtingai. Šviesus ir ryškus vaizdas asocijuojamas su saugumu ir užtikrintumu, o tamsa gali kelti nerimą ir nežinią. Šviesos kiekio kontrolė taip pat labai svarbus veiksnys, kadangi žmogus turi suvokti, jog gali pakeisti šviesos šaltinį ir intensyvumą. Be to, šviesa dieną ir tamsa naktį būtina užtikrinti geram miego ciklui. Šis veiksnys kalnimo įstaigose dažnai nepaisomas, kalinio aplinkoje nebūna angų pro kurias patenka natūrali šviesa arba dirbtinis apšvietimas veikia nuolat, kas kenkia kalinio sveikatai ir stabiliai psichologinei būklei. Natūrali šviesa reikalinga vitamino D gamybai organizme, o trūkumas gali sukelti nuovargio, depresijos simptomus. Tiesa, per daug ryški ir šalta dirbtinė šviesa sukelia akių, o vėliau ir galvos skausmą bei nuovargio, nepatogumo jausmus. Šešėliai, netinkamas šviesos pasiskirstymas ar judesys gali sukelti išsiblaškymą, diskomfortą ir dėmesio nutraukimą (Boyce, 2022). Apibendrinant, šviesa tai neatsiejamas žmogaus kasdienybės elementas, kuris veikia fizinę ir psichologinę gerovę, taip pat ir emocijas bei savijautą.

Straipsnyje „Psychologinės ir neuroninės reakcijos į architektūrinius interjerus“ (angl. ” Psychological and neural responses to architectural interiors“) dėstoma, kokie veiksniai kaip veikia žmogaus psichologinę jauseną ir būseną (Coburn ir kt., 2020). Kognityviniai elementai architektūroje yra šie:

- Vizualinis sudėtingumas. Tai yra informacijos kiekis ir jos turinys erdvėje (Dosen & Ostwald, 2016). Patalpose turi būti pakankamas, tačiau ne per didelis kiekis informacijos ir stimulų.
- Sąveika su gamta. Manoma, jog natūralistinė architektūra turi tokią pačią psichologinę įtaką kaip ir gamtos kraštovaizdis (Coburn ir kt., 2020). Gamtos vaizdai padeda geriau atkurti dėmesio sutrikimus, pagerina atsigavimo laiką ir mažina ligų tikimybę (St-Jean ir kt., 2022). Patalpose svarbu matyti kraštovaizdį, o ne kalėjimo erdves.
- Garsas. Nekontroliuojamas, garsus triukšmas turi itin neigiamą įtaką žmogaus bendrai savijautai ir elgesiui, gali sukelti agresiją ir netinkamus santykius, bendravimą su kitais kalniais ir darbuotojais, kai kuriais atvejais ir sveikatos sutrikimus (Engstrom & Van Ginneken, 2022). Kaip ir šviesos, taip pat svarbi yra garso kontrolė.
- Temperatūra. Oro kokybė. Įrodyta, jog netoleruotinas karštis didina išpuolių ir nesantaikos atvejus (Gdańsk University of Technology Faculty of Architecture Department of Urban Architecture and Waterscapes & Szuta, 2019). Svarbus tinkamų statybinių medžiagų pasirinkimas ir atsižvelgimas į aplinkos, lauko temperatūrą.

Emociniai elementai:

- Saugumas. Tiek pastate tiek išorėje turi būti matomas ir jaučiamas saugumas tiek kalniams tiek darbuotojams bei lankytojams (St. John, 2020).
- Stimuliacija. Kuriama ir natūrali erdvė gali būti slegianti arba pakylėjanti, todėl svarbu kurti erdvę, kurioje žmogus jaučiasi sudomintas, tačiau nevarginamas.

- Estetika. Estetiškos erdvės praneša apie jaučiamą pagarbą ir orumą (Engstrom & Van Ginneken, 2022). Mokymosi ir lankymo erdvės turi būti labiau vizualios ir įtraukiančios bei kviečiančios (St. John, 2020).

Elgesio ir motyvacinės reakcijos į architektūrą (Coburn ir kt., 2020):

- Sudominimas. Tai psichologinis procesas, leidžiantis atpažinti mūsų gerovei svarbius sensorinius stimulus ir juos stebėti (James, 1892).

1.1.3. Dizaino aspektai lemiantys skirtingą savijautą kalėjime

Elementai, kurie veikia skirtingas patirtis, savijautą kalėjimo erdvėse:

- Formos. Žmogus dažniausiai teikia pirmenybę lenktoms, kreivoms linijoms, kurios yra švelnesnės, tuo tarpu tiesios, griežtos linijos atrodo rimtesnės ir kietesnės (St-Jean ir kt., 2022). Žinant tai, reikia atsižvelgti į kuriamos aplinkos kontekstą ir paskirtį. Pavyzdžiui, griežtos paskirties (tardymo, ugdymo patalpos) erdvėse reikėtų rinktis taisyklingas formas, o gyvenamosiose patalpose ar susitikimų salėse švelnesnes, laisvesnes linijas.
- Medžiagos. Kietos medžiagos, tokios kaip betonas, plytos, metalas turi įtakos aplinkos temperatūros ir akustikos veiksniams. Šios medžiagos skleidžia šaltį kai aplinka yra vėsi ir karštį kai yra įkaitusios. Taip pat kietos medžiagos turi prastas akustines savybes, nesugeria, o atmuša garso bangas. Medis, tekstilė ar panašios minkštos medžiagos sugeria garsą, gerina klimatinį komfortą ir padaro aplinką jaukesnę, žmogiškesnę.
- Asmeninė erdvė. Žmogui yra būtina individuali vieta, kurioje jaustųsi, jog ta vieta priklauso jam ir gali tą vietą personalizuoti.
- Dydis. Įkalinimo įstaigos dydis koreliuoja su joje esančių asmenų savijauta. Įrodyta, jog mažesnėse kalinimo įstaigose kalintieji ir darbuotojai jaučiasi geriau ir patiria pozityvesnius potyrius (Beijersbergen ir kt., 2016). Mažesni kalėjimai skatina socialinį kontaktą, todėl darbuotojams lengviau suprasti ir matyti iškilusias problemas (Johnsen ir kt., 2011).

1.1.4. C. Alexander'is „A pattern Language“ kalėjimo kontekste

Christopher'io Alexander'io knygoje „Paternų kalba“ (angl. „A Pattern Language“) (2018) dėstoma teorija ir architektūriniai faktoriai apima erdvių elementus, jų išdėstymą ir kaip jie gerina savijautą specifinėse patalpose. Nors galima teigti, jog aprašyti aspektai labiau pritaikyti gyvenamajai, poilsio ir darbo aplinkai, tačiau kai kurie elementai yra pritaikomi ir įkalinimo vietoms, svarbu teisingai interpretuoti tam tikrą teiginį. Įkalinimo įstaigai aktualūs modeliai pridedami 1 priede.

1.1.5. Kalinių resocializacijos ir reintegracijos būdai

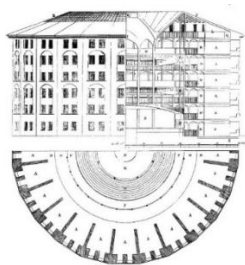
Siekiant išsiaiškinti resocializaciją ir reintegraciją skatinančius architektūrinius ir dizaino elementus, reikia suprasti šių sąvokų sampratą. Pirminė socializacija įvyksta vaikystėje, kai įgaunami socialiniai įgūdžiai, suprantamos normos ir vertybės. Antroji socializacija yra resocializacija, kai pirminis socialinis supratimas pakeičiamas kitomis, „teisingomis“. (Čepienė, 2017). Reintegracija tai taikomos įvairios socialinės, psichologinės priemonės, programos tam, kad kalinys kuo sklandžiau grįžtų į visuomenę ir nusikaltimo nekartotų. Tuo tarpu, rehabilitacija tai procesas, kai pastarieji įgūdžiai yra atstatomi. Kuo ilgesnis įkalinimo laikotarpis, tuo jis tampa žalingesnis. Kalinimo motyvacija pasikeisti yra didesnė pirmaisiais, antraisiais metais, tačiau vėliau jis patiria bausmės

poveikį ir supranta, kad yra nubaustas ir nieko daugiau. (Dr. G. Sakalauskas ir kt., 2019). Todėl vėlesniais metais įkalinto asmens motyvacija, pagarba, teisingas elgesys pradeda dingti, atsiranda psichologinės problemos.

1.1.6. Istorinė laisvės atėmimo vietų raida

1.1.6.1. Laisvės atėmimo vietos iki modernaus kalėjimo

Pirmoji laisvės atėmimo vietos užuomazga pastebėta Senovės Graikijos ir Romos laikotarpiu, iki tol už sunkius nusižengimus buvo bausta mirties bausme. Pirmoji įkalinimo vieta buvo skirta laikinai izoliuoti nusižengusius asmenis, kol įvyks teismas ir bus paskirta tam tikra bausmė arba iki kol asmuo atsiskaitys – grąžins skolas (Gdańsk University of Technology Faculty of Architecture Department of Urban Architecture and Waterscapes & Szuta, 2019). Viduramžių laikais Europoje, bažnyčiai pasisakius prieš mirties bausmę, pradėtos steigti įkalinimo vietos, kurios buvo jau egzistuojančiose struktūrose, tokiose kaip požemiai ar pilys. Šios struktūros nebuvo pritaikytos žmogaus gyvenimui, o dėl higienos, oro trūkumo ir bado kaliniai mirdavo (Gdańsk University of Technology Faculty of Architecture Department of Urban Architecture and Waterscapes & Szuta, 2019). Po Amerikos revoliucijos, vykusios 1775 – 1783 metais aukštuomenė ir vidurinioji klasė skleidė žinią apie tai, kad mirties bausme nubausti turi būti tik grubiai prasižengę asmenys – žudikai (Rubin, 2014). Viena ryškiausių su kalėjimų reformomis susijusių asmenybių – John'as Howard'as (1726), laikomas žmogumi, kuris pradėjo kalėjimų perversmą. Savo kelionėmis ir aprašymais jis siekė gerinti kalinčių gerovę kalinimo įstaigose. XVIII amžiuje kalėjimų formos pradėjo kisti, architektūroje buvo išreiškiamo lygybės, laisvės ir tobulo principai per geografines formas, todėl simetrija, centravimas tapo dažniausiai pasikartojantys elementai (Vessella, 2017). Vienas žinomiausių kalėjimo modelių yra Jeremio Betham'o sukurtas Panoptikono kalėjimo tipas, kuris transformavo požeminius, tvirtovėse esančius kalėjimus į socialinį – technologinį prietaisą drausmei ir kontrolei įvesti (Vessella, 2017).

1 pav. Panoptikono tipo kalėjimas (Reveley, 1791)

1.1.6.2. Modernaus kalėjimo istorinė raida

Prieš aiškinantis modernaus kalėjimo istorinę evoliuciją, svarbu paminėti, jog tokiais kalėjimais laikomi kalėjimai atsiradę nuo XIX amžiaus pradžios. Šio laikotarpio pradžioje buvo suprata, jog kalėjimas yra apmąstyti ir atgailauti už savo veiksmus vieta, todėl pradėta naujų įkalinimo vietų tipų kūryba. Amerikoje yra dviejų tipų kalinimo sistemos, vienos ideologija yra atgaila, transformacijos vieta, o kitos bausmė. Skandinaviškos sistemos tikslas yra vienas žmogiškiausių – rehabilitacija (Fowler, 2015). XX amžiuje įvyko kalinimo įstaigų sąstingis, šios vietos tapo perpildytos, o pasekmė buvo išaugęs smurto, agresijos ir savižudybių skaičius (Gdańsk University of Technology Faculty of Architecture Department of Urban Architecture and Waterscapes & Szuta, 2019). Šiuo metu

veikiančių ir naudojamų kalėjimų pagrindas yra XIX vidurio – XX pradžios struktūros (Beijersbergen ir kt., 2016).

1.1.6.3. Kalėjimų istorija Lietuvoje

Pirmą kartą laisvės atėmimo bausmė buvo paminėta 1529 metais, Pirmajame Lietuvos statute (laisvės atėmimo bausmė, s.a.). Lietuvą okupavus Sovietų Sąjungai (1940 m.) buvo pradėtos represijos, dėl to buvo plečiama kalėjimų sistema. Teismų rūmuose buvo įsikūrusi NKVD Vilniaus valdyba, o rūsyje – tardymo izoliatorius, kuriame 50 kamerų. Šiose patalpose dažniausiai buvo kalinami 15 kalinių, nors jos buvo skirtos tik 1 kaliniui. Jose nebuvo baldų, nuolat degdavo šviesa. Toks kankinimo būdas buvo taikomas siekiant kalinius tardyti, išgauti informaciją. Okupacijos metu kalėjimų sistema Lietuvos ir Tarybų Sąjungos buvo bendra, o įkalinimo įstaigų buvo šalyje buvo 12. Praėjus dvejiems metams buvo įkurti Pravieniškių pataisos namai, kurie veikia iki šiol. Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 metais prasidėjo esminė reformacija, o po 3 metų Lietuva turėjo 15 įkalinimo įstaigų ir maždaug 10 000 kalinių. Šiuo metu Lietuvoje veikia 8 įkalinimo vietos, jose kalinami maždaug 4000 kalinių, o per metus kalinami maždaug 28000 asmenys (Lietuvos kalėjimų tarnyba, 2024).

1.1.7. Įkalinimo įstaigų pavyzdžiai pasaulyje

1.1.7.1. Prasčiausios įkalinimo įstaigos

San Kventino valstijos kalėjimas. 2023 metų duomenimis kalėjimo perpildymas viršijo 200 %. Nors kalėjime kameros projektuotos 1 asmeniui, jose kalėjo daugiau asmenų. Dėl to kaliniai kovojo su klaustrofobija, mankštos stoka, sumažėjusiu ryšiu su šeima ir nuoboduliu. (Uggla, 2023). Kalėjimo fizinė būklė vis prastėja, o kaliniai savo kameroje vis dažniau randa trūkumų ir gedimų. Tačiau kalėjimas priemonių taisyti situaciją nesiima, kaliniai ir turi gyventi be šilto vandens, šviesos, su neveikiančia kanalizacija ir panašiomis problemomis (Sawyer, 2023). Gyvenimas kalėjime monotoniškas, tiek kaliniai tiek darbuotojai kiekvieną dieną susiduria su vienoda rutina, problemomis, vienintelis stimulus yra kritiniai įvykiai (savižudybės, krizės), kurie atsiranda dėl minėtų veiksnių kalėjime (Lindahl, 2011).

2 pav. San Kventino kalėjimas (Macor, 2015)(Steinheimer, 1947)(Risberg, 2022)

„Supermax ADX Florence”. 1995 metais atidarytas kalėjimas Florencijoje, Kolorado Valstijoje yra pripažintas saugiausiu pasaulio kalėjimu ir už tai net gavęs Gineso rekordą. Kalintys asmenys savo kameroje praleidžia 23 valandas, o kameroje įrengtos nuotoliniu būdu valdomos durys. Iš kamerų, pro specialius takus, kurie vadinami šunų tuneliais, jie patenka į individualius poilsio aptvarus, kurie turi pavadinimą – tušti baseinai. Aptvarus juosia betoninės sienos, o juose kaliniai gali žengti apie 10 žingsnių, o ratu apeiti maždaug 10 metrų. (ADX Supermax—Maximum Security Federal Prison, s.a.). Pagal kalinius, kalėjimas skirtas patirti skausmą ir neviltį, tai patvirtina ir didelis savižudybių, išpuolių ir kitų incidentų skaičius. Šioje įkalinimo įstaigoje saugumui palaikyti naudojami dideli

saugos bokštai, kameros, šunys, lazeriai, nuotolinės sistemos, o pašaliniai asmenys nepriimami (*ADX Supermax—Maximum Security Federal Prison, s.a.*).

3 pav. “Supermax ADX Florence” kalėjimas (solitarywatch, n.d)(Amnesty Int. n.d.)

1.1.7.2. Gerų sąlygų kalėjime pavyzdžiai

Halden‘o kalėjimas. Vienu humaniškiausiu šiuo metu yra laikomas maksimalaus saugumo Halden‘o kalėjimas. Svarbu pabrėžti, jog Norvegijoje galioja įstatymas, kuris reglamentuoja vieno žmogaus vienoje kameroje aspektą, todėl kalėjimai talpina tiek kalinių kiek yra kamerų (Høidal, 2018). Halden‘o kalėjimas yra apsuptas gamtos, integruotas į kontekstą. Labai didelį vaidmenį dizaine atlieka teritorijoje esantys medžiai ir augalai. Jie o taip pat ir šviesa veikia kaip reabilitacijos ir savijautą gerinančios priemonės. Kiekvienas kalinys turi savo kambarį, kurį gali personalizuoti ir dušo bei tualetu erdvę. Tokiu būdu išlaikomas privatumas ir tenkinami asmeniai poreikiai. Kalėjime asmenys skatinami dirbti ir užsiimti įvairiomis veiklomis pradedant nuo šefo kulinarijos mokymų iki mechaniko pamokų garaže. Halden‘e sudarytos sąlygos įgyti labai daug praktiškų veiklų, kurios naudingos išėjus į laisvę. Darbuotojai Halden‘e su kaliniais bendrauja, žaidžia žaidimus ar krepšinį ir diskutuoja, o tai pozityviai veikia įkalintuosius, kadangi jie jaučiasi lygiaverčiais ir pilnaverčiais asmenimis. Tiek pastato dizainas, tiek vidinė sistema leidžia kalintiems asmenims neprarasti žmogiškumo ir socialinių įgūdžių bei nuolat būti užimtiems naudinga veikla. Kalėjimo vaizdinė medžiaga pateikiama prieduose (žr. 2 priedą).

Leoben‘o teisingumo centras. Antrasis naujo tipo įkalinimo įstaigos pavyzdys yra minimalaus saugumo Leoben‘o teisingumo centras esantis Austrijoje, atidarytas 2004 metais ir projektuotas Hohensinn Architektur architektų (Vessella, 2017). Čia kalinami kaliniai, kurie nubausti ne ilgesne kaip 1,5 metų įkalinimo bausme. Kompleksas veikia kartu kaip teismas ir pataisos namai. Įstaiga ypatinga tuo, kad ji primena bendrąjį ir gyvenimą laisvėje, o patalpos yra suprojektuotos taip, jog primintų normalaus gyvenimo principus. Šis architektūrinis sprendimas leidžia lengviau integruotis į visuomenę baigus bausmę. Kaliniai turi prieigą prie interneto, taip jie gali sužinoti kas vyksta „už grotų“ ir svarbiausia komunikuoti su artimaisiais. Teisingumo centro vaizdinė medžiaga pateikiama prieduose (žr. 3 priedą).

Overloon‘o nepilnamečių pataisos namai. Šie nepilnamečių pataisos namai yra Overloon‘o miestelyje, Austrijoje pastatyti 2009 metais ir suprojektuoti UArchitects architektų. Tai autonomiškai veikianti įstaiga, kurioje nepilnamečiai asmenys dirba mažose grupėse. Tai reiškia, jog kiekvienas asmuo gauna daugiau priežiūros ir dėmesio (*UArchitects, Norbert van Onna · Maasberg Juvenile Detention Living, s.a.*). Pastato fasadai azūriniai, kai kur permatomi, todėl jaučiamas ryšys su išoriniu pasauliu. Šviesos kaita leidžia geriau suprasti koks yra paros laikas. Šis veiksnys simuliuoja gyvenimą laisvėje, kadangi gyvenimas įstaigos viduje taip pat sukasi aplink darbo, mokymosi ir poilsio dienos ratą. Subtilus skirtingų medžiagų panaudojimas veikia asmenų bendrą savijautą. Kiekviena

gyvenamoji erdvė yra skirtinga ir simbolizuoja kiekvieno asmens individualumą. Nepilnamečių pataisos namų vaizdinė medžiaga pateikiama prieduose (žr. 4 priedą).

1.1.8. Įkalinimo įstaigų situacija Lietuvoje

1.1.8.1. Įkalinimo įstaigų tipologija

Lietuvoje įkalinimo įstaigos skirstomos atsižvelgiant į bausmės pobūdį ir trukmę. Šiuo metu griežčiausia kalinimo bausmė yra kalėjimas iki gyvos galvos. Pilnamečiai asmenys, kuriems paskirta ši bausmė, taip pat ir daugiau nei 10 laisvės atėmimo metų gavę asmenys yra kalinami uždaro tipo bausmės atlikimo vietose – kalėjimuose. Mažiau nei 10 metų laisvės atėmimo bausmę atliekantys žmonės kalinami pusiau atviro tipo įstaigose – pataisos namuose. Jie kartu su netyčinius ir nesunkius tyčinius nusikaltimus atlikusiais asmenimis bausmę atlieka atviro tipo įstaigoje – atvirosiose kolonijose. Svarbu paminėti, jog vyrai ir moterys yra atskiriami ir vienoje įstaigoje kalėti negali. Šie principai galioja ir nusižengusiems nepilnamečiams. Jie laisvės atėmimo bausmės atlieka nepilnamečių pataisos namuose ir nepilnamečių atvirose kolonijose. Kaliniams kuriems liko ne mažiau nei 2 metai iki paleidimo į laisvę, yra nenusižengę per bausmės atlikimo laiką ir atliko resocializacijos programas bei dirbo gali pretenduoti į patekimą į pusiaukelės namus. Šioje įstaigoje motyvuoti kaliniai yra mokomi prisitaikyti prie nutikusių pokyčių ir ruošiami integracijai į normalų gyvenimą laisvėje (Lietuvos kalėjimų tarnyba, s.a.).

1.1.8.2. Teisiniai dokumentai ir reglamentai

Po 2023 metų sausio 1 dienos reorganizacijos, kai Kalėjimų departamentas tapo Kalėjimų tarnyba, daugelis iki tol galiojusių dokumentų tapo negaliojančiais. Šiuo metu naujai įrengiamoms ir jau esančioms įkalinimo įstaigoms galioja šie dokumentai:

- Lietuvos higienos norma HN 134:2015 „Laisvės atėmimo vietų ir teritorinių policijos įstaigų areštinių sveikatos saugos reikalavimai“, 2015 – nurodo patalpų įrengimo ir priežiūros reikalavimus;
- Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas, 2000 – aprašo civilinius įstatymus, kurie galioja įkalintiems asmenims (teisinių sandorių sudarymas, santuokos ir kt.);
- Dėl Įkalinimo įstaigų renovavimo ir įkalinimo sąlygų humanizavimo 2004–2009 metų programos patvirtinimo, 2004 – dokumentas, kuriame aprašoma Lietuvos įkalinimo įstaigų humanizavimo programa ir priemonės;
- Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas, 2000 – nurodoma nusikaltimo samprata;
- Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo įstatymas. Bausmių vykdymo kodeksas, 2000 – šiame dokumente aprašomi įkalinimo įstaigų veiklos principai bei samprata (bausmės rūšys, nuteistųjų teisės ir pareigos, resocializacijos klausimai, užimtumas ir kt.).

1.1.8.3. Kalinių ir patalpų reikalavimai bei esama situacija, būklė

Europos Sąjungoje esančioms valstybėms bei jų įkalinimo įstaigoms reikalavimus nustato CPT standartas, kuriame apibūdinamos gairės, susijusios su įkalinimo įstaigų veikla, darbuotojų santykiais, kalinių sveikata, patalpų sąlygomis bei smurto prevencija.

Pereinant prie esamos būklės Lietuvos kalėjimuose, nagrinėjamos Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos ataskaitos, kuriose aprašoma įkalinimo įstaigų situacija. Pagal galiojančius reglamentus 1 kaliniui turi tekti ne mažiau 6 m² gyvenamo ploto prie kurio pridedami 1-2 m² erdvės sanitariniam mazgui. Analizuoti šaltiniai parodė, jog 6 iš 8 Lietuvos įkalinimo įstaigų minimalus gyvenamosios patalpos plotas nėra užtikrinamas, Šiaulių kalėjime pastarasis plotas yra net per pusę mažesnis. Susisteminti ataskaitų duomenys, kurie susiję su fizine kalėjimo aplinka, pridedami 5 priede. Lentelėje matoma, jog reikalavimus užtikrinančių punktų itin mažai, todėl galima teigti, jog Lietuvos kalėjimai yra prastos būklės, neužtikrinantys nei minimalių keliamų reikalavimų, nei žmogiškų sąlygų.

1.1.9. Hipotetinis modelis

Hipotetinis kalėjimo architektūros modelis turi 2 dalis. Pirmoji dalis yra formali, „griežta“ ir perteikia teisinę bazę bei įkalinimo įstaigos sampratą arba asmens kelią nuo laisvės atėmimo bausmės paskyrimo iki patalpų poreikio įstaigoje. Pirmosios eilutės nurodo nuteistųjų, bausmės ir laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų tipus. Jungtys sudaromos ten, kur asmuo patenka pagal gautą laisvės atėmimo bausmės rūšį. Toliau hipotetiniame modelyje nurodytos nuteistųjų grupės (drausmės, paprastoji ir lengvoji), pagal kurias keliami reikalavimai gyvenamųjų korpusų patalpoms. Kiekviena grupė turi skirtingus reikalavimus bei patekimus į tam tikras patalpas, pavyzdžiui, lengvajai grupei priklausantis asmuo turi prieigą prie maisto ruošimo patalpos, gyvena bendroje patalpoje ir gali laisvai vaikščioti po kiemą, tuo tarpu drausmės grupei priklausančiam asmeniui prieiga prie šių erdvių neleidžiama, jis gyvena kameroje ir tik ribotą laiką vienas gali pasivaikščioti tinklu dengtame kiemelyje. Antroji hipotetinio modelio dalis yra grafiška ir „švelnesnė“. Joje vaizduojami 1.1.2., 1.1.3. ir 1.1.4. poskyriuose suformuoti erdvės fizinės ir psichinės aplinkos aspektai. Modelyje atsispindi saugumo, ryšio su gamtine aplinka, stimuliacijos, dėmesio patalpoms ir kiti aspektai. Hipotetinis modelis pridedamas 6 priede.

1.2. Empiriniai tyrimai

Empirinių tyrimų uždaviniai

1. Parengti empirinių tyrimų hipotezes, nustatyti tiriamus objektus ir parinkti tyrimo metodus bei įrankius – sudaryti tyrimų programą.
2. Analizuoti atvirose šaltiniuose esantį turinį, ieškant ir sudarant potemes ir ryšius.
3. Išsamiau, pagal sudarytus kriterijus analizuoti analoginių kalėjimo projektų architektūros išraiškas.
4. Atlikti kokybinę apklausą skirtą specialistams ir ekspertams.
5. Atlikti kiekybinę sociologinę apklausą skirtą įkalintiems ir kalėjusiems asmenims.
6. Įvertinus rezultatus, suformuoti išvadas ir sudaryti koncepcinį kalėjimo architektūros modelį.

Empirinių tyrimų metodai

1. Kokybinė ekspertų ir specialistų apklausa.
2. Kiekybinė kalinių ir išėjusių į laisvę asmenų apklausa.
3. Turinio analizė.
4. Analoginių architektūros projektų analizė.
5. Koncepcinio modelio sudarymas.

1.2.1. Empirinių tyrimų programa

1 lentelė. Empirinių tyrimų programa

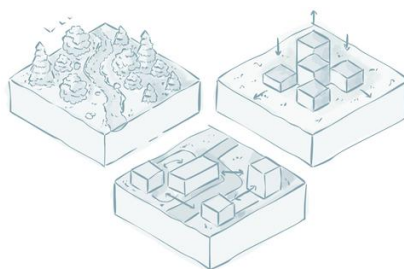
Hipotezė	Objektai	Metodai	Įrankiai
1. XI amžiuje kuriant naujus, modernius kalėjimus, naudojamos humaniškos architektūros išraiškos ir sprendimai.	Įkalinimo įstaigų architektūros tendencijos ir išraiškos.	Turinio analizė; Analogų analizė.	archdaily.com, dezeen.com, archello.com; atlas.ti.
2. Mažiau kalinių talpinantis, esantis už urbanizuotų teritorijų, gamtinėje aplinkoje, tačiau lengvai pasiekiamas kalėjimas yra kokybiškesnis nei mieste esantis kalėjimas.	Įkalinimo įstaigų išdėstymas ir kontekstas; Specialistai ir ekspertai; Įkalinimo įstaigoje kalėję asmenys.	Kokybinė ekspertų apklausa; Kiekybinė sociologinė apklausa; Turinio analizė.	manoapklausa.lt; Žiniasklaida ir socialiniai tinklai;
3. Vieno kalinčio asmens gyvenamojoje patalpoje taisyklė, kuria privatumo, individualumo jausmą, o apsaugos, monitoringo elementai patalpoje kuria saugią aplinką tiek kalinčiam tiek aplinkiniams.	Įkalinimo įstaigos išdėstymas; Specialistai ir ekspertai; Kalintys ir kalėję asmenys.	Kokybinė ekspertų apklausa; Kiekybinė sociologinė apklausa; Turinio analizė.	manoapklausa.lt; Žiniasklaida ir socialiniai tinklai;
4. Gyvenamosiose patalpose itin svarbus natūralaus apšvietimo ir mikroklimato užtikrinimas, tam, kad kalinys nepatirtų papildomo streso, psichologinių krizių ir jų padarinių, kurie atsiranda neužtikrinus būtiniausių, žmogiškų gyvenimo sąlygų.	Įkalinimo įstaigos išdėstymas; Specialistai ir ekspertai; Kalintys ir kalėję asmenys.	Kokybinė ekspertų apklausa; Kiekybinė sociologinė apklausa; Turinio analizė.	manoapklausa.lt; Žiniasklaida ir socialiniai tinklai;
5. Kuriant kalėjimą svarbu išlaikyti ne tik humaniškumą bei kurti erdves skatinančias reintegraciją ir resocializaciją, tačiau ir nepamiršti apie įkalinimo įstaigos principus.	Humaniškos įkalinimo įstaigos; Specialistai ir ekspertai.	Turinio analizė; Analogų analizė.	archdaily.com, dezeen.com, architizer.com.

1.2.2. Turinio analizė

Turinio analizė siekiama išsamiau išnagrinėti pagrindinius įkalinimo įstaigų Lietuvoje ir užsienio šalyse architektūros, estetikos bei interjero dizaino principus. Nagrinėjamas turinys yra susijęs su šiuolaikiniais (pastatytais nuo 2000 m.) Europos šalių kalėjimais ir kitomis patalpos įstaigomis. Taip pat įsigilinama į aktualius rodiklius, kurie leidžia daryti tam tikras prielaidas apie skirtingas kalėjimų sistemas, jų fizinę ir psichologinę aplinką bei aptikti koreliaciją tarp minėtų faktorių.

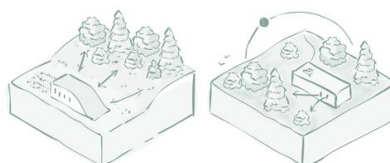
1.2.2.1. Architektūros portalų turinio analizė

Turinio analizė vykdoma šiuo metu populiariausiuose pasaulio architektūros naujienų tinklaraščiuose, o juose analizuojami su įkalinimo įstaigų tema susiję įrašai. Įrašuose turi būti rašoma apie kalėjimų architektūrą, erdves. Pirmiausia nustatomi paieškos raktažodžiai, pagal kuriuos vykdoma paieška portaluose – kalėjimas, humaniškas, dizainas (angl. prison, humane, design). Vėliau vykdomi trys atrankos etapai, kurių metu nustatomi įrašų atmetimo kriterijai. Skaitant publikacijas ir išskiriant raktažodžius su atlas.ti įrankio pagalba, suformuoti 59 raktažodžiai, kurie panaudoti 279 kartus. Raktažodžiai susisteminti ir išskirtos 4 kategorijos ir 15 pokategorijų. Pirmoji kategorija yra su fizine pastato aplinka, tūriu ir išdėstymu susiję raktažodžiai (pridedami 7 priede), kurie suskirstyti į 2 pokategorijas. Įkalinimo įstaiga turi būti gamtinėje aplinkoje, tūris gali būti išskaidytas, o pati įstaigos struktūra priminti miestelio užstatymą, talpinti ne daugiau 150 kalinių. Optimaliausias kalinių skaičius kalėjime yra iki 100 asmenų, o darbuotojų – maždaug 3–4 1 kalinčiam.

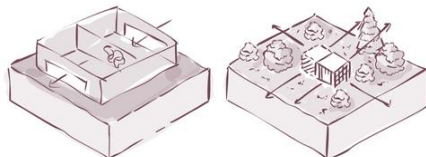
4 pav. Kategorijos analizės rezultatus atspindinčios iliustracijos (Taurasevičiūtė, 2024)

Su gamta ir jos elementais susiję raktažodžiai pridedami 7 priede. Vienas svarbiausių aspektų kalėjimo architektūroje – ryšys su gamta, jos patyrimas ir pastato integracija į aplinką. Integravimas galimas medžiagų, spalvų ir (ar) formos sprendiniais. Interjere itin svarbus šviesos pakankamumas, mikroklimatas, pastarųjų faktorių kontrolė ir kokybė, bei įvairūs vaizdai į gamtą ar (ir) miestą. Todėl pastate turi būti geras (per)matomumas, skaidrūs, dideli langai, pro kuriuos matoma gamta, medžiai ar laukai bei saulė, klimatiniai veiksniai (lietus, sniegas). Kalinčiam asmeniui itin svarbu matyti saulės, šviesos judėjimą, taip jis gali numatyti koks yra paros laikas, metų sezonas, tai padeda ne tik jaustis geriau psichologiškai, tačiau ir teigiamai veikia miego kokybę ir ritmą.

5 pav. Kategorijos analizės rezultatus atspindinčios iliustracijos (Taurasevičiūtė, 2024)

Su fizinėmis erdvių savybėmis susiję raktažodžiai pridedami 7 priede. Renkant raktažodžius susijusius su fizinėmis erdvių savybėmis, išryškėjo ryšio su išoriniu pasauliu ir medžiagiškumo svarba. Dažniausiai kalėjimo statybose naudojamas betonas, metalas, plytos, tačiau paskutiniu metu pradėta naudoti ir mediena. Erdvėse itin svarbus spalvų, formų pasirinkimas, matomi saugumo ženklai ir erdvių skaidrumas, tarpusavio ryšys.

6 pav. Kategorijos analizės rezultatus atspindinčios iliustracijos (Taurasevičiūtė, 2024)

Su erdves įtakančiais nefiziniais aspektais susiję raktažodžiai pridedami 7 priede. Analizuojant turinį išryškėjo, jog itin svarbus balansas tarp kontrastų (laisvė – nelaisvė, uždara – atvira, laisva – griežta ir pan.), bei reabilituojančios erdvės, kurios primintų įprastą gyvenimą laisvėje ir padėtų prisitaikyti jame. Taip pat svarbu efektyvumo, tvarumo užtikrinimas, bei kokybiškos erdvės darbuotojams.

7 pav. Kategorijos analizės rezultatus atspindinčios iliustracijos (Taurasevičiūtė, 2024)

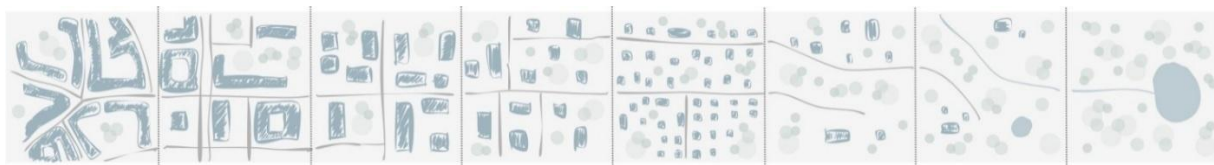
Apibendrinant galima pabrėžti šiuos pagrindinius aspektus – ryšys su gamta ir integralumas, kokybiškas mikroklimatas ir jo kontrolė, dėmesys visoms įstaigos dalims ir komponentams bei ori, žmogiška ir reabilituojanti aplinka.

1.2.2.2. Dokumentų susijusių su įkalinimo įstaigų aktualiaisiais rodikliais turinio analizė

Šios analizės esmė yra nagrinėti ataskaitas ir kitus reikšmingus dokumentus, susijusius su aktualiaisiais įkalinimo įstaigų rodikliais bei sužinoti grįžimo į kalėjimą už pasikartojančius nusikaltimus tendencijas bei kitus svarbius duomenis. Analizei naudojami dokumentai pateikti atsakingų institucijų, kuriuose nurodomi duomenys, statistika apie Lietuvos ir Norvegijos įkalinimo įstaigas. Pasirinkta analizuoti Norvegijos įkalinimo įstaigas, kadangi šios šalies įkalinimo sistema laikoma viena humaniškiausių, o recidyvizmo statistika turinti mažiausias reikšmes visame pasaulyje.

Iškeltai hipotezei (Nr. 2) patvirtinti, pirmiausia yra nustatoma kiekvieno Lietuvos kalėjimo ir pasirinktų Norvegijos įkalinimo įstaigų aplinka. Jos tipui nustatyti yra naudojama urbanizuotų teritorijų užstatymo ir gamtinės aplinkos morfologijos schema (sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos teritorijos bendruoju planu (2011) ir Duany ir kt. (2012):

1 2 3 4 5 6 7 8

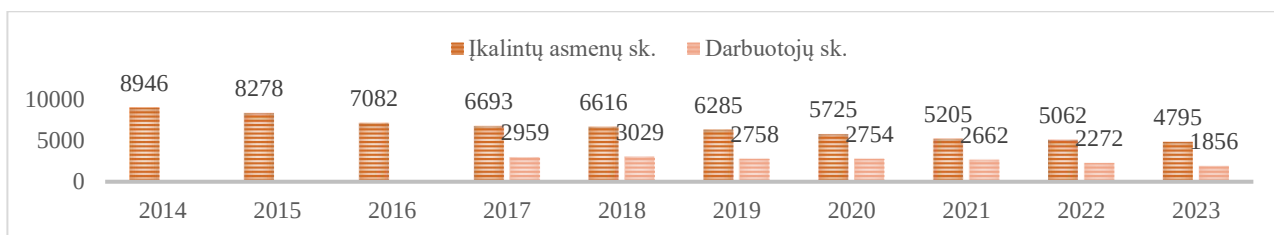

8 pav. Urbanizuotų teritorijų užstatymo ir gamtinės aplinkos morfologijos schema (Taurasevičiūtė, 2024)

1 – miesto istorinis centras, 2 – miesto centras, 3 – miesto rajonai, 4 – miesto priemiestis, 5 – suburbanizuotos teritorijos, 6 – kaimo gyvenvietės, 7 – pavienis užstatymas, 8 – gamtinė aplinka.

Visi Lietuvoje esantys kalėjimai yra urbanistinėje aplinkoje, daugiausia iš jų – miestų rajonuose (50 %). 3 kalėjimai yra miesto centre (37,5 %), o Pravieniškių kalėjimas yra vienintelis atokiau nuo miesto, tačiau pakankamai urbanizuotoje teritorijoje. Tačiau Norvegijoje padėtis yra priešinga, įkalinimo įstaigos pasiskirsčiusios gan įvairiai, tačiau daugiausia jų yra gamtinėje aplinkoje (33,3 %) ir kaimo, atitolusiose vietovėse (22,2 %).

Lietuvoje nuolatinių gyventojų pagal 2023 metų duomenis yra 2 mln. 857 tūkst. (*Gyventojų skaičius ir sudėtis – Oficialiosios statistikos portalas, s.a.*), tuo tarpu Norvegijoje – 5 mln. 519 tūkst. (*Data Commons, s.a.*).

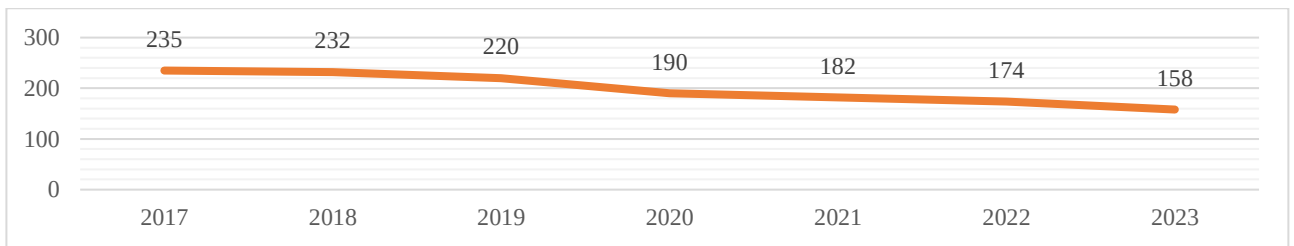
9 pav. Vidutinis įkaltintų asmenų ir darbuotojų skaičius Lietuvoje (2014–2022) (Zykas, 2023)

Diagramoje (13 pav.) pastebimas tendencingas vidutinio asmenų Lietuvos įkalinimo įstaigose skaičiaus mažėjimas. Vidutinis įkaltintų asmenų skaičius 2022 m., palyginti su 2021 m. sumažėjo 2,7 procentais (Lietuvos kalėjimų tarnyba, 2023). Nuo 2014 metų, vidutinis įkaltintų asmenų skaičius yra 6500. Darbuotojų skaičius atitinkamai su pastarųjų asmenų skaičiumi mažėja.

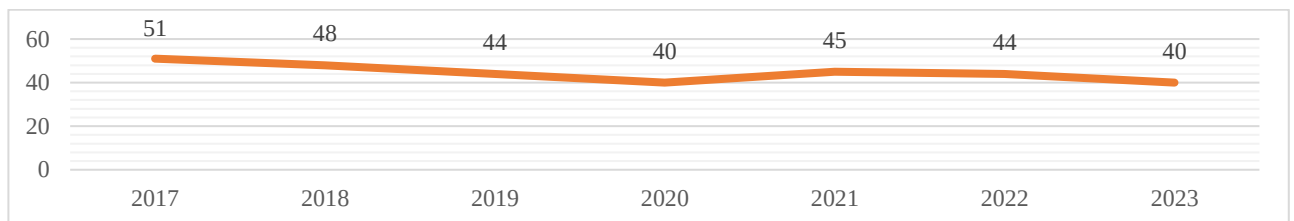
10 pav. Vidutinis kalinčių asmenų ir darbuotojų skaičius Norvegijoje (Kriminalomsorgen, 2024)

Norvegijos įkalinimo įstaigose kalinčių asmenų skaičius per metus išlieka pastovus – apie 4030 įkaltintų asmenų (nuo 2014 metų). Nuo 2021 metų pastebimas nedidelis skaičiaus mažėjimas. Darbuotojų dirbančių įkalinimo skaičius yra didesnis nei kalinčių asmenų, neatsižvelgiant į pastarųjų mažėjimą.

11 pav. Įkalintų asmenų skaičius, tenkantis 100 tūkst. Lietuvos gyventojų (Zykas, 2023)

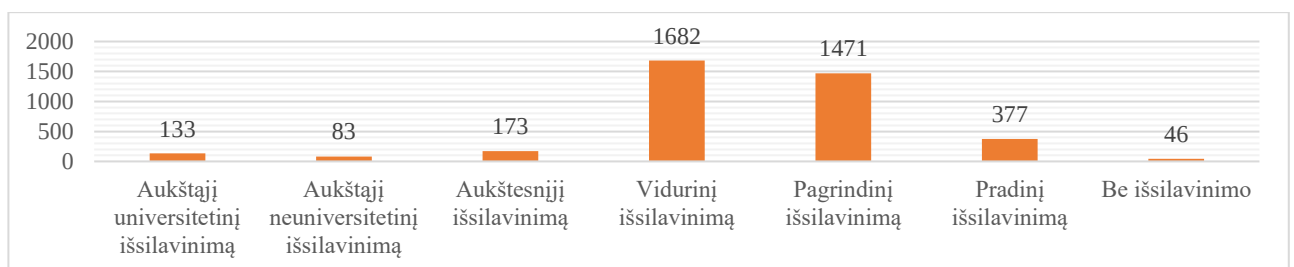
Galima pastebėti (15 pav.), jog kalinių skaičius, tenkantis 100 000 Lietuvos gyventojų turi tendenciją mažėti. Tai lemia pokyčiai baudžiamojoje ir bausmių vykdymo sistemoje, kuri orientuota į alternatyvių laisvės atėmimui bausmių ir kitų alternatyvų skyrimą bei dažnesnį lygtinį paleidimą, resocializacijos programų gerinimą. (Lietuvos Respublikos Teisingumo Ministerija, 2024)

12 pav. Įkalintų asmenų skaičius, tenkantis 100 tūkst. Norvegijos gyventojų (10562, s.a.)

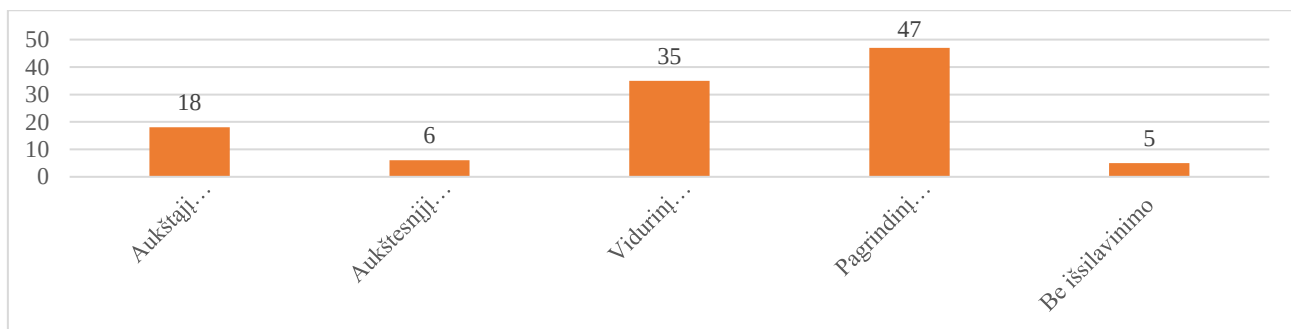
Diagramoje matyti (16 pav.), jog Norvegijoje 100 tūkst. gyventojų kalinių tenka net 3 kartais mažiau nei Lietuvoje.

Norvegijoje nuolatinį gyventojų yra daugiau maždaug 2,5 milijono nei Lietuvoje, tačiau atliekančių laisvės atėmimo bausmę asmenų yra mažiau apytiksliai 40 procentų. Pastebima, jog Norvegijos įkalinimo įstaigose darbuotojų skaičius yra didesnis nei kalinių, galima traktuoti, jog tai užtikrina kokybišką institucijų veiklą ir teigiamus rodiklius. 100 tūkstančiui Norvegijos gyventojų tenka 4 kartus mažesnis įkalintų asmenų skaičius palyginus su Lietuva. Šiuo atveju pastarojo rodiklio reikšmė yra žymiai žemesnė palyginus su kitomis Europos šalimis (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction., 2021). 2020 m. kalinių skaičių įkalinimo įstaigose įtakojė Covid–19 pandemija, dėl kritusių nusikalstamumo rodiklių.

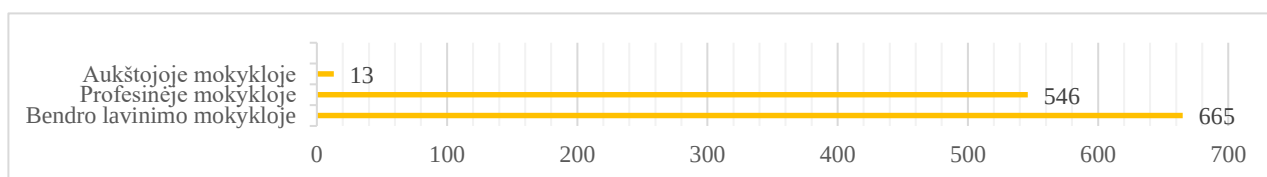
13 pav. Kalinių asmenų išsilavinimas, asm. sk. (2023) (Lietuvos kalėjimų tarnyba, 2023a)

2023 metais išsilavinimo statistika buvo vedama tą dieną kalinių asmenų skaičiui – 4124 įkalintų asmenų atvejais. Dauguma įkalintųjų Lietuvoje yra įgavę vidurinį arba pagrindinį išsilavinimą.

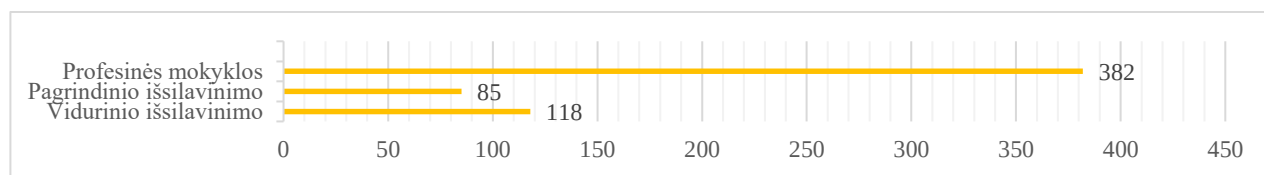

14 pav. Kalinčių asmenų išsilavinimas, procentais (2021) (Eikeland ir kt., 2022)

2021 metais sudarytoje kalinių išsilavinimo statistikoje galima matyti (18 pav.), jog didžiausia pastarųjų dalis yra įgavę pagrindinį išsilavinimą, mažiausias procentas tenka aukštesniajam (profesiniam) išsilavinimui.

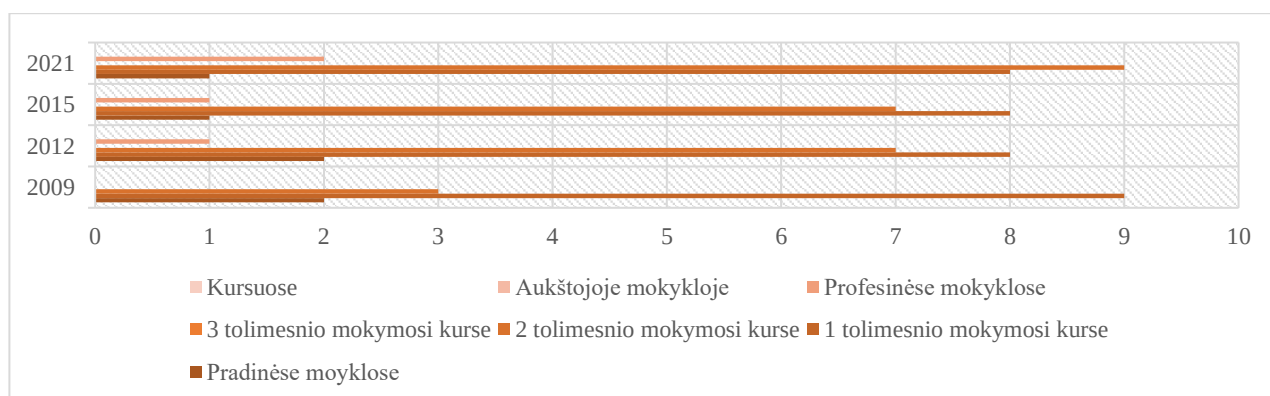

15 pav. 2023 m. besimokančių įkalintų asmenų skaičius Lietuvos įkalinimo įstaigose (Lietuvos kalėjimų tarnyba, 2023a)

16 pav. 2023 m. gavusių mokslo baigimo pažymėjimą įkalintų asm. sk. Lietuvos įkalinimo įstaigose (Lietuvos kalėjimų tarnyba, 2023a)

2023 metais 30 procentų įkalintų asmenų mokėsi bendro lavinimo įstaigose (19 pav.), iš jų – 15 procentų 2023 metais gavo mokslo baigimo pažymėjimus (20 pav.).

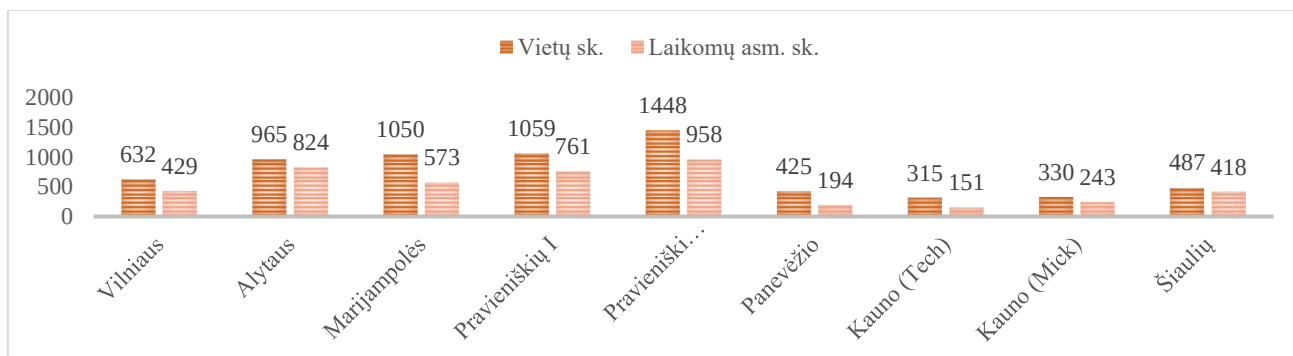

17 pav. Švietėjiška veikla Norvegijos kalėjimuose, procentais (Eikeland ir kt., 2022)

Diagramoje matyti (21 pav.), jog didžioji dauguma kalinių Norvegijos įkalinimo įstaigose mokosi įvairiuose profesiniuose kursuose. Galima teigti, jog tai yra dėl to, jog pastarosios šalies kalėjimai

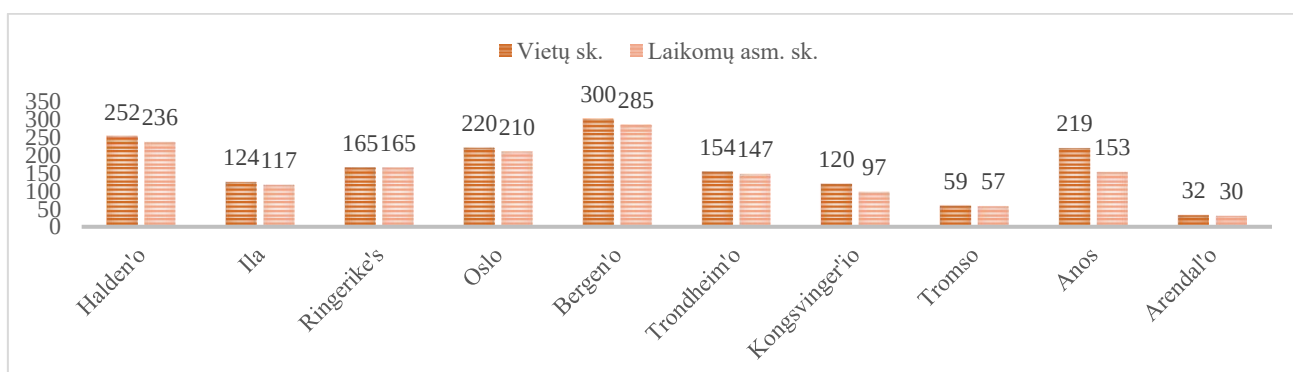
turi itin palankias sąlygas kaliniams įgyti praktiškas profesines žinias, kurias jie galės panaudoti išėję į laisvę.

Įkaltintų asmenų išsilavinimo lygis Lietuvoje yra nežymiai aukštesnis, tačiau galima daryti prielaidą, jog žemesnis minėtų asmenų išsilavinimas Norvegijoje yra dėl geografinių šalies ypatybių (gyvenimas nutolusiose, atokiose gyvenvietėse).

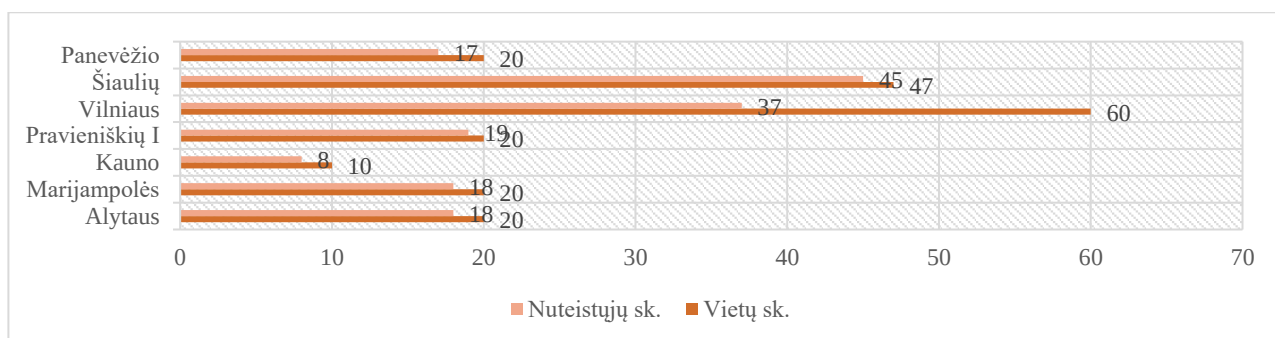
18 pav. Bendras Lietuvos kalėjimų užpildymas (2023 m.) (Zykas, 2023)

Lietuvos kalėjimuose perpildymo šiuo metu nėra ir artimiausiu metu, atsižvelgiant į nuteistųjų skaičiaus tendencijas, nenumatoma (žr. 22 pav.).

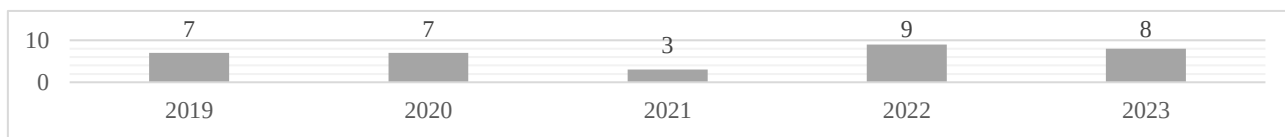
19 pav. Bendras Norvegijos kalėjimų užpildymas („Visit Reports“, s.a.)

Norvegijoje šiuo metu yra 58 kalėjimai (Norway | World Prison Brief, s.a.). Diagramoje (23 pav.) nurodomos įkalinimo įstaigos, kurios teikia informaciją apie talpą ir užpildymą. Galima pastebėti, jog Norvegijoje galimas kalėjimų perpildymas, kadangi kalėjimuose esančių asmenų skaičius vejasi įstaigų talpos skaičių.

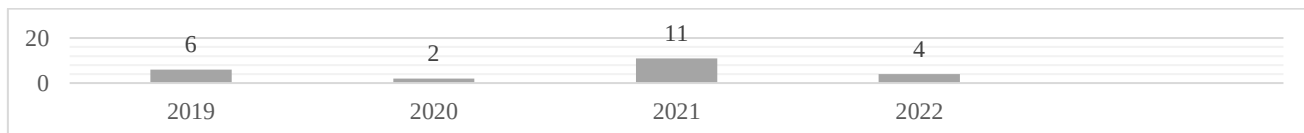

20 pav. Pusiaukelės namų Lietuvoje užpildymas (2023 m.) (Zykas, 2023)

Šalyje įrengtuose pusiaukelės namuose perpildymo nėra (žr. 24 pav.). Iš viso Lietuvoje dabar veikia 8 pusiaukelės namai (Tauragės pusiaukelės namai diagramoje neįtraukti).

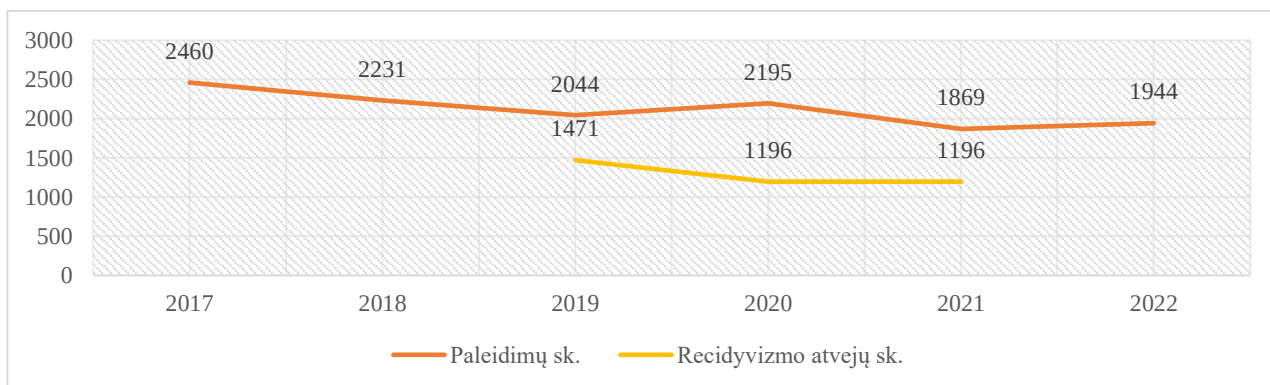
21 pav. Savižudybės Lietuvos kalėjimuose (Zykas, 2023)

22 pav. Savižudybės Skandinavijos šalių kalėjimuose (Kriminalomsorgen, 2024; University College of Norwegian Correctional Service, 2024)

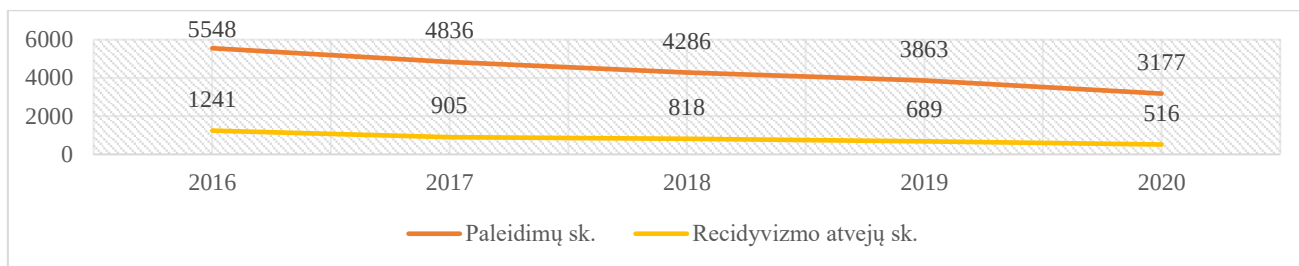
Lietuvoje savižudybių skaičius kalėjimuose per metus išlieka maždaug toks pats – apie 7 savižudybes per metus (25 pav.), tuo tarpu Norvegijoje šis skaičius svyruoja ir nėra pastovus (26 pav.).

Lietuvoje įkalinimo įstaigų ir pusiaukelės namų perpildymo nėra ir nėra prognozuojama. Norvegijoje kalinių skaičius yra arti įkalinimo įstaigų vietų skaičiaus, o kai kurie kalėjimai vietų naujiems kaliniams neturi. Savižudybių diagramose galima matyti reikšmės sumažėjimą 2020–2021 m. ir teigti, jog tokį pasikeitimą įtakėjo Covid–19 pandemija, kadangi sumažėjo atvykstančių kalinių skaičius.

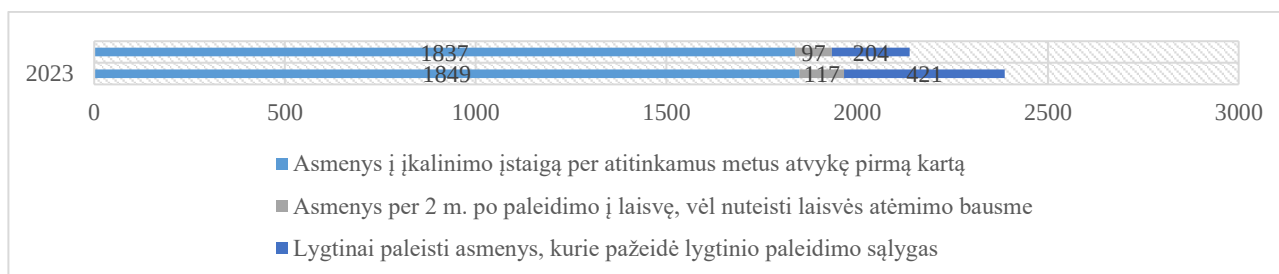
23 pav. Paleistų ir grįžusių į laisvės atėmimo vietas skaičius (Ataskaitos | Informatikos ir ryšių departamentas, s.a.)

Lietuvoje pakartotinio grįžimo į įkalinimo įstaigas koeficientas siekia 65 procentus (2020–2023 metų duomenimis) (Lietuvos Respublikos Teisingumo Ministerija, 2024).

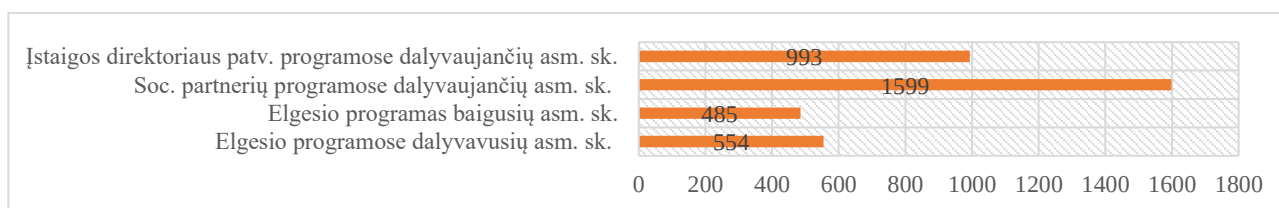
24 pav. Paleidimų iš įkalinimo įstaigų ir pakartotinių teistumų per 2 metus skaičius (University College of Norwegian Correctional Service, 2024)

Norvegijoje pakartotinių grįžimų į įkalinimo įstaigą skaičius per 2 metus išėjus iš įkalinimo įstaigos yra 4 kartus mažesnis nei paleistų asmenų skaičius. Tai reiškia, jog recidyvizmo koeficientas šalyje yra tik 17.6 procentų (Yukhnenko ir kt., 2023). Galima teigti, jog šiam rodikliui įtaką daro speciali skandinaviška kalėjimų sistema ir humaniškumo prioritetizavimas.

25 pav. Grįžusių į laisvės atėmimo vietas, asmenų dalis (Lietuvos Respublikos Teisingumo Ministerija, 2024)

2023 metais, kaip ir 2022 metais atvykusių atlikti laisvės atėmimo bausmę asmenų skaičius maždaug vienodas (skirtumas – 231 asm.), tačiau 2023 metais matomas dvigubas lygtinai paleistų asmenų, kurie pažeidė lygtinio paleidimo tvarką, padidėjimas (skirtumas – 217).

26 pav. Resocializacijos programose dalyvaujančių asmenų skaičius (Lietuvos kalėjimų tarnyba, 2023a)

Resocializacijos programose Lietuvos įkalinimo įstaigose dalyvauja apie 75 procentai įkalintų asmenų. Daugiausia programose dalyvaujančių asmenų (apie 52 procentai) dalyvauja socialinių partnerių rengiamose programose.

Dokumentų susijusių su įkalinimo įstaigų aktualiaisiais rodikliais turinio analizės išvados

Nors Norvegijoje gyventojų skaičius didesnis maždaug 2,5 mln. gyv., tačiau vidutinis kalinių skaičius skiriasi apie 2500 kalinių, o recidyvizmas Norvegijoje mažesnis maždaug 3 kartus nei Lietuvoje. Analizuojant rodiklius, matoma, jog darbuotojų Norvegijos įkalinimo įstaigoje yra gerokai daugiau nei kalinių, o pastarųjų skaičius abejose šalyse mažėja. Nors ir švietimo sistema šalyse skiriasi, tačiau matoma, jog Lietuvoje kalinių išsilavinimo lygis yra aukštesnis. Tai gali įtakoti atitolusios Norvegijos

gyvenvietės. Abejose šalyse įkalinimo įstaigų perpildymo nėra, tačiau pesimistiškai žiūrint, Norvegijoje galimas perpildymas ateityje. Atsižvelgiant į Norvegijos reitingus pasaulio šalių kontekste, galima teigti, jog Norvegijos laisvės atėmimo sistema yra itin veiksminga, o įkalinimo įstaigos aplinka ir sistema turi įtakos kalinio elgsenai.

1.2.3. Analogų analizė

Šioje tyrimo dalyje vertinami teoriniuose tyrimuose atrinkti gerų sąlygų kalėjimai. Analoginių architektūrinių kalėjimų projektų vertinimo sistema sudaryta iš teoriniuose tyrimuose suformuotų fizinių ir erdvės psichologijos elementų įvertinimo. Kriterijus taip pat apima ir C. Alexander'io modeliai. Vertinimo kriterijus sudaro kalėjimo pastato ir architektūrinė išraiška, ryšiai ir tūriai. Maksimalus galimų gauti balų skaičius yra 19,5. Vertinimo kriterijai ir metodika bei vizualinė dalis pridedami 8 priede.

Halden'o kalėjimas – 14,5 balo iš 19,5 galimų.

Nr.1. Spalviškumo vertinimas – 1 balas. Interjere matomi žalsvi, melsvi atspalviai.

Nr. 2. Natūralus patalpų apšvietimas (1 pav. 8 priede) – 1 balas. Šviesos interjere yra pakankamai. Gyvenamosios patalpos apšviestos kokybiškai.

Nr. 3. Vizualinis sudėtingumas (2 pav. 8 priede) – 1,5 balo. Įstaigos patalpų funkcijos lengvai suprantamos, atpažįstamos. Kokybiški vizualiniai elementai (menas, detalės).

Nr. 4. Sąveika su gamta (3 pav. 8 priede) – 2 balai. Tiek interjere, tiek eksterjere pastebimas stiprus ryšys su išoriniu pasauliu, gamta. Projektuojant šį statinį architektams itin svarbi buvo gamta, medžiai ir integracija į ją.

Nr. 5. Estetika – 1 balas. Pastatas ir jo vidus estetiški, šiuolaikiški ir subtilūs.

Nr. 6. Saugumo užtikrinimas (4 pav. 8 priede) – 2 balai. Pastate ir išorėje matomi vizualiniai saugumo elementai – tvoros, grotos, langai, užraktai.

Nr. 7. Formos ir medžiagos – 1 balas. Apgalvotai parinktos medžiagos, interjere naudojamas medis.

Nr. 8. Asmeninė erdvė – 1 balas. Kiekvienas kalintis ir darbuotojas turi savo asmeninę erdvę. Kalintiems asmenims galioja 1 asmens kameroje taisyklė.

Nr. 9. Dydis – 0 balų. Kalėjimas talpina daugiau nei 150 asmenų.

Nr. 10. Pastatų kompleksiskumas (5 pav. 8 priede) – 2 balai. Kalėjimas išskirstytas kompleksais, atsižvelgiant į paskirtį ir funkciją.

Nr. 11. Pagrindinis pastatas (6 pav. 8 priede) – 1 balas. Aiškiai matomas ir suprantamas pagrindinis pastatas, kuriame įsteigta administracija.

Nr. 12. Sklypo „remontas“ (7 pav. 8 priede) – 1 balas. Kompleksas matomas tik iš vienos pozicijos – įvažiavimo, todėl skaitoma, jog jis puikiai integruotas į kraštovaizdį.

Nr. 13. Įėjimo perėjimas – 0 balų. Pastatuose nematomas ryškus prieigų perėjimas.

Nr. 14. Šviesa patalpose – 0 balų. Patalpos nėra orientuotos pagal saulės apšvietimą.

Nr. 15. Vaizdas į gyvenimą (8 pav. 8 priede) – 0 balų. Daugelyje patalpų pro langus yra matomos kitos kalėjimo erdvės. Ne visi vaizdai orientuoti į gamtą ir išorinį pasaulį.

Leoben'o Teisingumo Centras – 17,5 balo iš 19,5 balų.

Nr. 1. Spalviškumas (9 pav. 8 priede) – 1 balas. Patalpose matomi rudi, gelsvi, žalsvi ir melsvi atspalviai, kurie atitinka teoriniuose tyrimuose atrinktus tinkamus interjero atspalvius.

- Nr. 2. Natūralus patalpų apšvietimas (10 pav. 8 priede) – 2 balai. Patalpos šviesios, matomas natūralios šviesos pakankamumas.
- Nr. 3. Vizualinis sudėtingumas (11 pav. 8 priede) – 1,5 balo. Patalpų funkcijos gan aiškiai atskiriamos, galima suprasti jų paskirtį pagal tam tikrus elementus.
- Nr. 4. Sąveika su gamta (12 pav. 8 priede) – 2 balai. Pastebimas ryšys ir su gamta ir šalia esančiu miestu. Komplexo viduje gausu žalių erdvių.
- Nr. 5. Estetika – 1 balas. Patalpos estetiškos ir šiuolaikiškos, atskiriamos teisingumo centro ir kalėjimo patalpos.
- Nr. 6. Saugumo užtikrinimas (13 pav. 8 priede) – 2 balai. Aiškiai matomi saugumo elementai – tvoros, kameros, grotos.
- Nr. 7. Formos ir medžiagos – 1 balas. Skirtingų funkcijų patalpose parinktos skirtingos medžiagos, pavyzdžiui sakraliose erdvėse naudojamas betonas, o laisvalaikio minkštos medžiagos ir audiniai.
- Nr. 8. Asmeninė erdvė – 1 balas. Kiekvienas asmuo komplekse turi savo asmeninę erdvę, ar tai būtų darbo ar gyvenamoji patalpa.
- Nr. 9. Dydis – 0 balų. Komplexas yra didelis, talpina daugiau nei 150 asmenų.
- Nr. 10. Pastatų kompleksiskumas (14 pav. 8 priede) – 2 balai. Aiškus kalėjimo ir teisingumo centro atskyrimas.
- Nr. 11. Pagrindinis pastatas – 1 balas. Aiškiai matoma, jog pagrindinis dominuojantis pastatas komplekse yra teisingumo centras.
- Nr. 12. Sklypo „remontas“ – 1 balas. Komplexas integruotas į kraštovaizdį, atsižvelgiama į reljefą ir kontekstą.
- Nr. 13. Įėjimo perėjimas (15 pav. 8 priede) – 1 balas. Tiek interjere, tiek eksterjere matomas krypties, medžiagiškumo pasikeitimas ties prieigomis.
- Nr. 14. Šviesa patalpose – 0 balų. Komplexas nėra orientuotas pagal saulės kryptį.
- Nr. 15. Vaizdas į gyvenimą (16 pav. 8 priede) – 1 balas. Pro langus matomas išorinis pasaulis, ne kalėjimo erdvės.

Overloon A De Maasberg įstaiga – 16,5 balo iš 19,5 balų.

- Nr. 1. Spalviškumas (17 pav. 8 priede) – 0 balų. Interjere matoma daug raudonų atspalvių. Teoriniuose tyrimuose išsiaiškinta, jog ši spalva turi būti vengtina kalėjimo erdvėse.
- Nr. 2. Natūralus patalpų apšvietimas (18 pav. 8 priede) – 1 balas. Patalpos yra gan tamsios, tačiau virtuvės ar laisvalaikio erdvėse matoma, jog šviesos yra nemažai.
- Nr. 3 Vizualinis sudėtingumas (19 pav. 8 priede) – 1,5 balo. Patalpos atpažįstamos, jų paskirtis aiški.
- Nr. 4. Sąveika su gamta (20 pav. 8 priede) – 2 balai. Patalpose jaučiamas ryšys su gamta, projekte buvo svarbus kontekstas ir gamtos matomumas.
- Nr. 5 Estetika – 1 balas. Patalpos estetiškos, šiuolaikiškos ir jaukios. Jaučiamas laisvumas, medžiagų, spalvų žaismas.
- Nr. 6. Saugumo užtikrinimas (21 pav. 8 priede) – 2 balai. Patalpose matomi saugumo elementai, jie subtiliai integruoti į interjerą.
- Nr. 7. Formos ir medžiagos – 1 balas. Laisvalaikio, virtuvės patalpos primena gyvenimą laisvėje, naudojamos „minkštos“ medžiagos, koridoriuose pastarosios ne tokios švelnios. Jaučiamas patalpų atskyrimas, atsižvelgiant į paskirtį.
- Nr. 8. Asmeninė erdvė – 1 balas. Įstaigoje užtikrinamos atskiros vietos kiekvienam nepilnamečiui.
- Nr. 9. Dydis – 1 balas. Įstaiga yra nedidelė, talpina iki 150 asmenų.
- Nr. 10. Pastatų kompleksiskumas (22 pav. 8 priede) – 2 balai. Aiškus pastatų kompleksiskumas.

Nr. 11. Pagrindinis pastatas – 0 balų. Sunku atskirti, kuris pastatas yra pagrindinis. Visi atrodo lygiareikšmiai.

Nr. 12. Sklypo „remontas“ (23 pav. 8 priede) – 1 balas. Kalėjimo erdvės įsteigtos apleistame pastate, kuris buvo renovuotas. Renovacijos metu buvo svarbus kontekstualumas ir integracija.

Nr. 13. Įėjimo perėjimas (24 pav. 8 priede) – 1 balas. Matomas itin ryškus įėjimo pabrėžimas. Architektai šį sprendinį pabrėžia ir teigia, jog itin svarbus perėjimas ir skaidrumas.

Nr. 14. Šviesa patalpose – 1 balas. Patalpos suprojektuotos atsižvelgiant į saulės kryptį.

Nr. 15. Vaizdas į gyvenimą (25 pav. 8 priede) – 1 balas. Projekte itin pabrėžiamas ryšys su išore ir kontekstu. Pro langus matomas kitoks pasaulis, gamta.

Daugiausia balų atlikus vertinimą surinko Leoben'o teisingumo centras (17,5), antroje vietoje – Overloon'o įkalinimo įstaiga (16,5), o Halden'o kalėjimas gavo 14,5 balų. Atlikus pastarųjų analoginių kalėjimų architektūros projektų analizę, galima teigti, jog dauguma šiuolaikinių įkalinimo įstaigų Skandinavijos ir aplinkinėse valstybėse (projektuotos ir pastatytos nuo 2000 metų) atitinka etiškos architektūros reikalavimus. Rezultatai rodo, jog itin svarbūs yra pastato interjero aspektai, tokie kaip spalvų, apšvietimo, funkciniai sprendimai. Kalėjimo pastatas turi būti kontekstualus, todėl itin svarbu pasirinkti tinkamą aplinką – gamtinę, tačiau nenuitolusią nuo miesto.

1.2.4. Apklausos

1.2.4.1. Specialistų ir ekspertų apklausa

Lietuvos kalėjimų darbuotojų ir susijusių asmenų (specialistų ir ekspertų) nuomonės tyrimui naudojamas virtualios ir rašytinės apklausos metodas, kuris leidžia paprasčiau ir greičiau susisteminti užduotus klausimus ir atsakymus bei kuris yra mažiau imlus laikui. Gauti atsakymai iš Lietuvos kalėjimuose dirbančių ir dirbusių psichologų, viršininkų, resocializacijos srities darbuotojų ir kitų specialistų. Iš viso gauta 11 atsakymų. Apklausa vykdyta „ManoApklausa.lt“ apklausų sudarymo ir vykdymo svetainėje bei fizine apklausos forma. Specialistai ir ekspertai itin pabrėžė, jog kaliniai nuolatos turi būti užimti tiek darbu, tiek kitais užsiėmimais, todėl svarbu suteikti įvairiapusių užsiėmimų erdves. Turi būti jaučiami ir matomi saugumo, režimo ypatumai. Apklausos forma ir apibendrinti klausimų atsakymai pridedami 9 priede.

1.2.4.2. Kalinčių ir kalėjusių asmenų sociologinė apklausa

Ši empirinių tyrimų dalis siekia išsiaiškinti kalinčių ir kalėjusių asmenų nuomonę apie įkalinimo įstaigą ir svarbiausius aspektus jose, tam naudojama virtuali sociologinė apklausa vykdyta „ManoApklausa.lt“ apklausų sudarymo ir vykdymo svetainėje. Apklauskos auditorija – Lietuvoje ir užsienyje kalintys ir išėję į laisvę asmenys. Apklauską užpildė 34 respondentai. Apklauskos forma ir apibendrinti atsakymai pateikiami 10 priede. Kaliniai labiau pabrėžė asmeninius aspektus, tokius kaip personalizuojama erdvė, estetika, kokybiškas mikroklimatas, tačiau nematė režimo, saugumo elementų didelės svarbos gyvenime kalėjime.

Atliktų apklausų išvados

Gauti rezultatai rodo, jog kalintieji ar išėję į laisvę asmenys sutinka su teiginiu, jog žmogiška aplinka padėtų sklandžiau atlikti bausmę ir sėkmingiau integruotis į visuomenę. Respondentai taip pat mano, jog svarbiausia yra užtikrinti kokybišką mikroklimatą, jausti ryšį su gamta ir turėti asmeninę erdvę.

Tačiau ir supranta režimo svarbą. Daugelis asmenų pageidautų gyventi dviese, pabrėžė darbo, mokymosi galimybių suteikimo svarbą.

1.2.5. Konceptinis modelis

Konceptinis modelis yra sudarytas atsižvelgiant į hipotetinį modelį. Empiriniuose tyrimuose yra išsiaiškinta, jog svarbus balansas tarp kontrastų, todėl abiejų modelių visumos koncepcija yra grindžiama „griežtas–laisvas“ ar „sunkus–lengvas“ idėja. Tai reiškia, jog hipotetinio modelio pirmoji dalis nurodė teisinę, oficialiąją temos dalį, kuri yra laikoma „griežta“ arba „sunki“. Antroji hipotetinio modelio dalis yra pateikta grafiškai, kuri šiek tiek laisvesnė. Todėl konceptinis modelis yra lengviau suprantamas, interpretuojamas arba „laisvas“ ir „lengvas“. Jame pavaizduoti pagrindiniai empirinių tyrimų metu išsiaiškinti humaniškos ir reabilituojančios įkalinimo įstaigos principai. Ryškiau pažymėti yra patys svarbiausi ir labiausiai įtaką kalintiems bei darbuotojams, lankytojams darantys faktoriai. Kampuose pavaizduoti 4 aplinkos, kurios turi veikti harmoningai ir išpildyti nurodytus aspektus tam, kad įkalinimo įstaiga užtikrintų sklandžią reintegraciją ir resocializaciją. Konceptinis modelis prieduose (priedas Nr. 9).

2. Humaniško ir resocializaciją bei reintegraciją skatinančio kalėjimo eksperimentinis projektas

2.1. Projektuojamo objekto vieta

2.1.1. Kriterijai vietai

Teoriniuose ir empiriniuose tyrimų etapuose iškelti kriterijai kalėjimo aplinkai:

- projektuojamas naujas kalėjimas turi būti gamtinėje aplinkoje, tačiau netoli gyvenvietės ar susisiekimo komunikacijų, tam, kad nekiltų transporto ir lankymo nepatogumų;
- iš kalėjimo vidaus turi būti matomi įvairiapusiški gamtos ir urbanizuotos struktūros vaizdai (miestelis, kaimas, pavieniai namai ir panašiai);
- gera darbo aplinka darbuotojams, tai reiškia, jog projektuojant kalėjimą reikia atsižvelgti ne tik į kalinius, tačiau ir į darbuotojų patogumus.

Pagrindiniai kriterijai keliami gamtinei aplinkai:

- negali būti saugoma teritorija (rezervatai, draustiniai, parkai ar kultūros paveldo zonos).
- turi būti platus teritorijos ir aplinkos apžvelgiamumas;
- perspektyvoje turi matytis bent minimalus gamtinės ar urbanizuotos teritorijos pasikeitimas (miškas, laukai, namai, gyvenvietės);
- teritorija turi būti pakankamai izoliuota, o aplink itin mažas gyvenviečių ar pavienių pastatų tankumas;
- gretimoje aplinkoje neturi būti turizmo ir lankytinų vietų, o kraštovaizdis neturi būti jautrus;
- aplinkinėje teritorijoje neturi būti numatoma plėtra.

Susisiekimas

Moksliniuose šaltiniuose ištirta, jog idealiausias laikas kelionei į ar iš darbo yra 35 minutės. Patogaus susisiekimo kriterijai:

27 pav. Patogaus susisiekimo kriterijai pavaizduoti grafiškai (Taurasevičiūtė, 2025)

2.1.2. Analogiško projekto vietos analizė

Analizuojamas analoginis projektas: Laisvės atėmimo įstaigos infrastruktūrinis kompleksas, Šiaulių r. sav., Ginkūnų sen., Malavėniukų k.

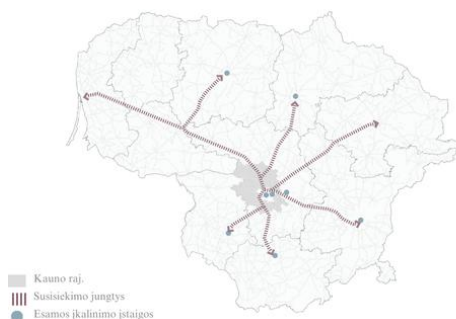
Šiaulių tardymo izoliatoriaus infrastruktūra sudaryta dar prieš 100 metų ir iki šiol nebuvo panaudota ir atnaujinta (Kulikauskas, s.a.). Planuojama, kad naujas kalėjimas talpins 400 nuteistųjų ir suteiks 216 darbo vietų darbuotojams. Taip pat numatytos dviejų tipų gyvenamosios patalpos – 136 vienetai vienviečių ir 132 dviviečių. Sklypo dydis – 8,1007 ha, o pastato 16232 m². Aplink planuojamą

objektą, 2,1 kilometro atstumu urbanizuotų teritorijų ar pavienių gyvenamųjų objektų nėra. Vieta yra strategiškoje vietoje, kadangi visai šalia yra magistralinis kelias A9 (Panevėžys–Šiauliai), o iki Šiaulių centro tik 12 minučių kelio (7 km). Apylinkėse yra nemažai įmonių, kuriose gali būti numatomos įkalintų asmenų įdarbinimo perspektyvos.

2.1.3. Pasirinktos vietos atitikimas kriterijams

Apskričių ir savivaldybių lygmuo. Pasirinkta teritorija yra Kauno rajono savivaldybėje dėl patogios susisiekimo su kitais Lietuvos miestais ir jų įkalinimo įstaigomis galimybės. Toks sprendimas parankus dėl mažesnių transportavimo kaštų ir geresnio susisiekimo darbuotojams bei lankytojams.

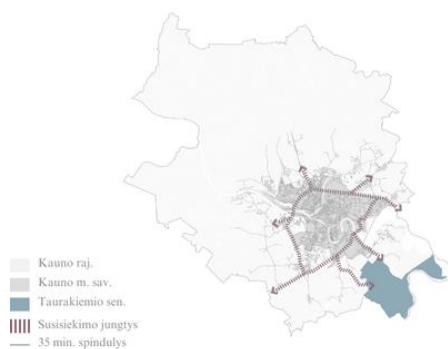
- Patogus susisiekimas kitų miestų atžvilgiu, kadangi Kauno apskritis yra centrinėje šalies dalyje.
- Pagrindinių arterijų susikirtimas, išvystyta infrastruktūra.
- Efektyvus bendradarbiavimas su kitomis Kauno apskrities įkalinimo įstaigomis.

28 pav. Kauno apsk. jungtys su kitais Lietuvos miestais (Taurasevičiūtė, 2025)

Seniūnijų lygmuo. Pagal įvardintus kriterijus atitinkanti seniūnija – Taurakiemio. Nenutolusi nuo miesto, patogiai pasiekama, tačiau gan izoliuota teritorija. Taurakiemio seniūnijos pagrindas – žemės ūkis, o centras – Piliuonos miestelis. Seniūnijos šiaurės rytuose yra Arlaviškių draustinis, rytuose – Piliuonos, o šiaurėje nedideli Dubravos miško draustiniai. Tačiau likusi teritorija neturi saugomų ar kitaip apribojančių zonų.

- Teritorija nuo Kauno centro pasiekama per 30–35 minutes.
- Netankus užstatymas, nedaug gyventojų (~1600 gyv.).
- Iki pagrindinių susisiekimo arterijų (magistralių) – ~20 km (15–20 min.).
- Lengvai apžvelgiamas kraštovaizdis.
- Apylinkėse gausu pavienių įmonių.
- Nenumatoma artimiausia teritorijos plėtra.

29 pav. Taurakiemio sen. Kauno apsk. kontekste (Taurasevičiūtė, 2025)

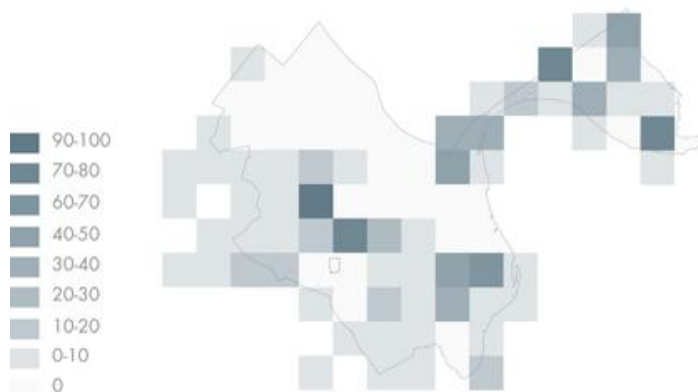
2.1.4. Pasirinktos vietos konteksto analizė

Bendrasis planas. Kauno bendrajame plane ši teritorija priskirta žemės ūkio teritorijų funkcijai. Galima matyti, jog ši Taurakiemio seniūnijos dalis yra neišvystyta ir nėra planuojama vystyti.

30 pav. Kauno rajono savivaldybės bendrojo plano fragmentas

Gyventojų pasiskirstymas. Teritorijoje gyventojų itin mažai, 2021 metais jų buvo tik apie 1660. Didžiausias gyventojų skaičius yra seniūnijos kaimuose - Margininkuose, Arlaviškėse ir Gervėnupyje. Pagal statistiką gyventojų skaičius apylinkėse mažėja.

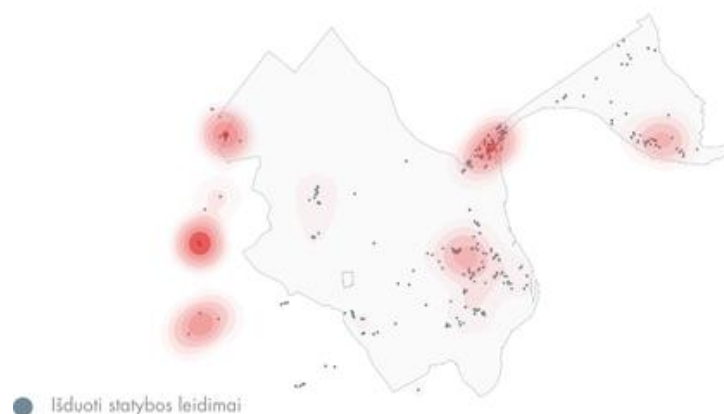
31 pav. Taurakiemio sen. gyventojų pasiskirstymas

Pasiekiamumas. Į projektuojamo objekto teritoriją patogiausia yra atvykti automobiliu, kadangi sklypas yra nutolęs nuo gyvenviečių. Artimiausia viešojo transporto sustojimo vieta yra už 2,5 km.

32 pav. Pasieliamumas

Plėtra. Vianas iš teritorijos pasirinkimo aspektų - neplanuojama plėtra. Bendrasis planas nenumato teritorijos plėtos, o apylinkėse statybos išduotų leidimų skaičius itin mažas. Artimiausi išduoti leidimai yra melioracijos statinių rekonstravimui.

33 pav. Statybos leidimų karštųjų taškų žemėlapis

Kultūros paveldas. Nagrinėjamoje teritorijoje kultūros paveldo objektų yra itin mažai, o artimiausias objektas yra už ~3 kilometrų - Marginkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės parapiinės bažnyčios pastatų kompleksas.

34 pav. Kultūros paveldo objektai ir teritorijos

1. Nuo 1871 metų pradėjo veikti medinė koplyčia, vėliau įkurta parapija ir koplyčia perdaryta į bažnyčią. Tai vienas originaliausių to meto sakralinių pastatų. Projekto autorius - klebonas P. Marcinkevičius. (Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia – Margininkai, s.a.)
2. Guogų kaime esantis 8 metrų aukščio piliakalnis. Dalis piliakalnio nuplauta Nemuno. Piliakalnyje ir aplink rasta nemažai archeologinių radinių. („Guogų piliakalnis“, 2024)
3. Apie Patamulšio dvarą informacijos beveik neišlikę, žinoma tik tai jog dvaro gyventojai vertėsi žuvininkyste. Dvaras šiuo metu apleistas. (redakcija, s.a.)

Gamtinis karkasas. Vienas svarbiausių aspektų - sklypas įeina į migracijos koridorių teritoriją, todėl svarbu jų nepažeisti ir objektą tinkamai integruoti į esamą gamtinį audinį bei jo nepažeisti.

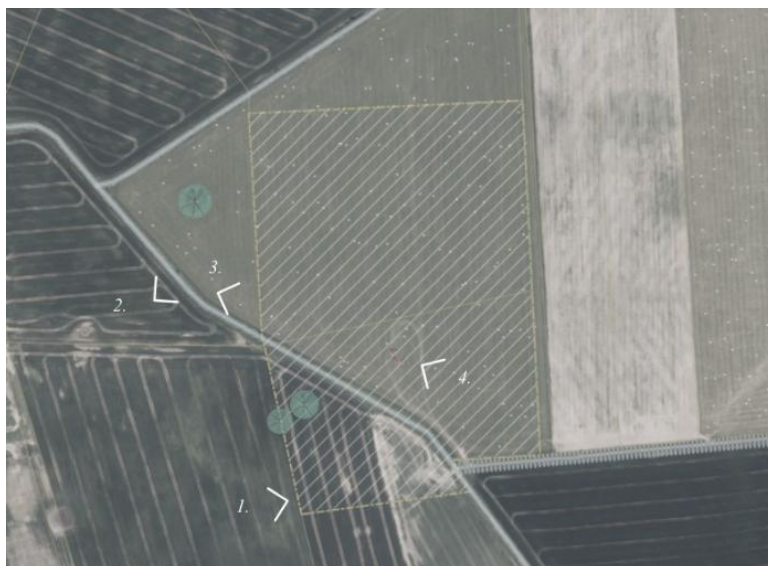
35 pav. Gamtinis karkasas

2.1.5. Pasirinktos vietos analizė

Sklypo plotas - 11 hektarų. Sklypas lengvai apžvelgiamas, aplinkui dirbami laukai. 1 kilometro spinduliu nėra jokių gyvenamųjų namų ar kitų urbanizuotų teritorijų. Iki pat sklypo veda neasfaltuotas kelias. Inžinerinių tinklų ar kitos infrastruktūros sklype nėra.

36 pav. Teritorijos fotofiksacijos (1-4)

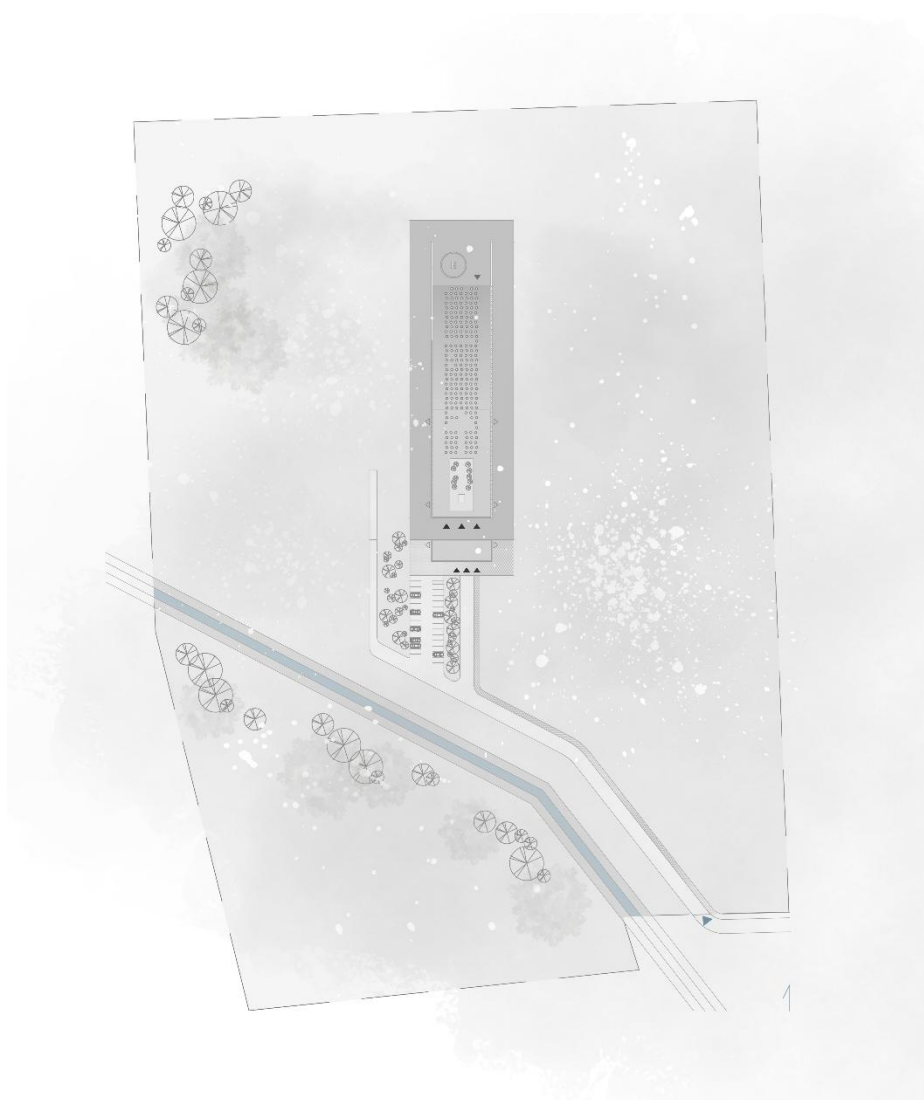
37 pav. Projektuojamo objekto sklypas

Per sklypą eina Striaunės upelis, kuris gali pasitarnauti kaip natūralus funkcijas atskiriantis barjeras. Pavyzdžiui, režimo ir pasimatymų zonų atskyrimas. Upelių santakoje pagal bendrąjį planą numatytas kraštovaizdžio stiprinimas, todėl naujame projekte bus numatyti ir migracijos koridoriaus stiprinimo sprendiniai.

2.2. Kalėjimo eksperimentinio projekto projektiniai sprendimai

2.2.1. Teritorijos formavimo idėja ir detalizacija

Pastatas – sklypo ašis, kurioje formuojamas funkcijų klasteris, o formavimo idėja – minimalizmas ir vietoženklis kūrimas. Pastaroji sklypo formavimo idėja siekia pabrėžti struktūrą, todėl likusi teritorijos dalis yra nekeičiama, paliekama natūrali tačiau prižiūrima pieva.

38 pav. Sklypo planas (Taurasevičiūtė, 2025)

Įvažiavimas į sklypą yra pietinėje dalyje, kurioje iki pat teritorijos veda neasfaltuotas kelias. Sklype paliekamas melioracijos griovys – Striaunės upelis, o lyg ją sekdamas formuojamas kelias, kuris nutiestas iki pat pastato ir stovėjimo aikštelės. Pastaroji yra skirta darbuotojams ir lankytojams. Numatytos 27 standartinės ir 2 neįgaliesiems pritaikytos vietos. Stovėjimo aikštelę ir įvažiavimą/įėjimą į pastatą skiria želdynas, kuris vizualiai paslepia automobilius.

39 pav. Vizualizacija (Taurasevičiūtė, 2025)

Sklype suformuota rampa, kuri specialiu atveju leidžia patekti į žemutinę dalį. Rampos ilgis yra 32 metrai, 13 laipsnių nuolydžio. Likusi sklypo dalis apželdinta Lietuvos kraštovaizdžiui būdingomis gėlėmis ir augalais, kurie nėra agresyviai plintantys:

- paprastasis čiobrelis (*thymus serpyllum*) – aromatingas augalas, kuris auga sausose ar smėlingose vietose. Žiedeliai gausūs, violetinės spalvos.
- pievinis katilėlis (*campanula patula*) – pievose augantis augalas, žydintis rausvos spalvos smulkiais žiedeliais.

Vidiniame pastato kiemelyje sodinami nedidelio substrato gylio reikalaujantys augalai, kurie turi estetinį vaizdą ne tik šiltuoju metų sezonu:

- tikroji levanda (*lavandula angustifolia*) – dekoratyvinis krūmas, skleidžiantis malonų kvapą ir žydintis violetinės spalvos gausiais, smulkiais žiedais. Kvapas veikia atpalaiduojančiai, turi antidepresantinių savybių.
- šilokas (*sedum album*) – visus metų laikus estetiškai atrodantis, kilimu augantis augalas.
- viržis (*calluna vulgaris*) – ryškių spalvų krūmelis, kuris visais sezonais atrodo dekoratyviai ir yra atsparūs augimo sunkioms sąlygoms.

40 pav. Vidinio pasivaikščiojimo kiemelio vizualizacija (Taurasevičiūtė, 2025)

2.2.2. Kalėjimo eksperimentinio projekto detalizacija

2.2.2.1. Kalėjimo architektūriniai sprendiniai

Formuojant pastatų tūrius buvo ne tik atsižvelgta į atliktus tyrimus, tačiau ir įvedama perkeltinė simbolika – kopimas laisvės link. Pastatas griežtų, taisyklingų formų, menantis funkcinę paskirtį, jog tai ne poilsio namai, sanatorija, o institucija, kurioje asmenys atlieka bausmę. Administracinės paskirties pastatas, kuris sutinkamas pirmas patekus į teritoriją simetriškas. Fasadui naudojamos betoninės apdailos sijos, kuriomis siekiama vientisumo. Pabrėžiamas įėjimas, kuris šiek tiek įgilintas į fasadą. Šoniniai pastato fasadai yra stikliniai, tęsiantys pagrindinio pastato idėją.

Pagrindinį pastatą stengiamasi išreikšti kaip vietos ženklą, charakterį formuojantį objektą, kuris ne tik išsiskiria iš aplinkos, tačiau iš tam tikros perspektyvos integruojasi į ją. Tūrius galima suskirstyti į tris dalis – įėjimo pastatas, kuris veikia kaip barjeras ir paskirsto srautus. Antrasis tūris – pagrindinio pastato horizontali dalis, kurioje gyvena kaliniai. Po šia dalimis išdėstytos ūkinės paskirties erdvės – skalbykla, virtuvė, sveikatos korpusas, darbuotojų erdvės ir gamybinės patalpos. Trečiasis tūris yra nuožulnus, žemėjantis iki pat duobės apačios, kuriame yra užsiėmimų, ugdymo ir sporto patalpos. Būtent ši dalis išreiškia pagrindinę tūrinę idėją, kuri mena, jog kalinys kiekvieną dieną lipdamas laiptais ugdo save ir kopio laisvės, prasmės ir doro gyvenimo link.

41 pav. Vizualizacija (Taurasevičiūtė, 2025)

Išplanavimas

1 pastato aukšte, kuris yra žemės lygyje, yra numatytos gyvenamosios patalpos. Kameros yra vienvietės ir dvivietės, išdėstytos lygiagrečiai. Vienvietė kamera yra $9,96 \text{ m}^2$ ploto su atskira $1,55 \text{ m}^2$ ploto tualetu ir dušo patalpa. Erdvė kameroje perskirta į dvi dalis, tik įėjus yra nedidelė daiktų laikymo spinta, už sanitarinio mazgo yra miego ir laisvalaikio erdvė, kurioje lova, stalas. Šis sprendimas buvo priimtas remiantis atliktais teoriniais ir empiriniais tyrimais, kurių rezultatai nurodė, jog turi būti jaučiamas asmeninės erdvės turėjimas bei gyvenimo laisvėje principų priminimas. Dvivietės kameros yra analogiško išdėstymo, $17,8 \text{ m}^2$ ploto su tualetu patalpa. Kambaryje yra dvi lovos, o tarp jų stalas. Šiame aukšte yra 2 kameros pritaikytos judėjimo negalią turintiems asmenims.

42 pav. Gyv. patalpa (Taurasevičiūtė, 2025)

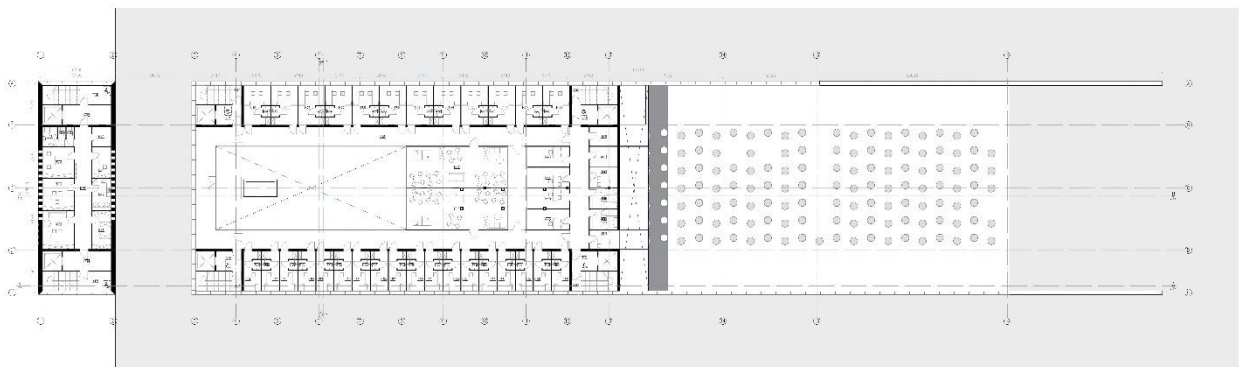
Šalia esančio pastato 1 aukštas skirtas patekimui į režimo pastatą arba į administracines erdves. Viduryje numatytas sunkiojo transporto liftas (309 pat.), kurio dydis yra 3 metrai pločio ir 8,6 metrai ilgio ir kuris nuleidžia kalėjimo transportą į žemutinę dalį. Ši patalpa skiria du įėjimus į pastatą, kairioji dalis skirta darbuotojams, kurioje pro automatinius vartus atsimušama į patikros įrenginius ir sėkmingai praėjus juos galima patekti arba į 2 aukštą arba leisti žemyn. Dešinėje esantis įėjimas skirtas lankytojams (308 pat.). Tik įėjus yra laukimo ir registracijos patalpa, o iš jos galima eiti į patikros erdvę. Tiek holą tiek kratos patalpą stebi budėtojas, kuris teikia informaciją lankytojams ir atlieka kontrolės funkcijas. Po patikros lankytojams leidžiama leisti į pagrindinį pastatą arba eiti į 2 aukšte esančius administracijos kabinetus.

Pasivaikščiojimo kiemas yra vidinėje pastato dalyje, o jį supa stiklinės vitrinos, tam, kad kiemas būtų matomas iš kuo daugiau taškų, o kalėjimo erdvės būtų patogiau matomos. Būrio darbuotojų kabinetuose taip pat yra langai, pro kuriuos matomas tiek laisvalaikio kambarys, tiek kiemas. Kieme yra minimalistinio tūrio koplytėlė.

43 pav. 1 aukšto planas (Taurasevičiūtė, 2025)

2 pagrindinio pastato aukštas yra analogiškas 1 aukštui. Įėjimo pastato 2 aukšte yra administracinės paskirties erdvės, kuriose dirba įstaigos viršininkas, pavaduotojas, 2 raštinės darbuotojai bei 1 dokumentų išdavimo, priėmimo kabineto darbuotojas. Aukšte įrengta rūbinė, archyvas, maža virtuvėlė čia dirbančiam personalui.

44 pav. 2 aukšto planas (Taurasevičiūtė, 2025)

-1 aukšte yra skalbykla (242, 243, 244 pat.) ir tekstilės bei chemijos laikymo sandėliai. Priešingoje pusėje yra sveikatos priežiūros korpusas. Jame numatytos visos reikiamos patalpos įstaigai veikti autonomiškai ir asmens, kuriam suteikiama pagalba, galimybė negabenti į kitas gydymo įstaigas. Šiame korpuso yra procedūrų, tyrimų, odontologo kabinetai, palatos bei kitos patalpos. Beje čia taip pat įrengta sanitarinė švorykla, skirta dezinfekuoti, iššvarinti ką tik į įkalinimo įstaigą patekusius asmenis. Aukšte atskirta nuo minėtų patalpų yra numatyta virtuvė (245 pat.), kuri gamina maistą

visiems kalėjime esantiems asmenims, o maistą paskirsto į kameras keltuvu. Virtuvėje yra sausų maisto produktų laikymo patalpa ir šaltasis sandėlis. Šalia virtuvės yra darbuotojų valgykla (248 pat.). Taip numatytos ir virėjų persirengimo, poilsio patalpos. Aukšte numatytas kontrolės ir stebėjimo postas su ekipuotės sandėliu. Šioje erdvėje yra kontroliuojamas judėjimas pastate, stebima kalėjimo veikla. Kitoje pastato dalyje – dailės, keramikos užsiėmimų erdvės bei biblioteka su mokymų, edukacijos ar kitų veiklų erdve.

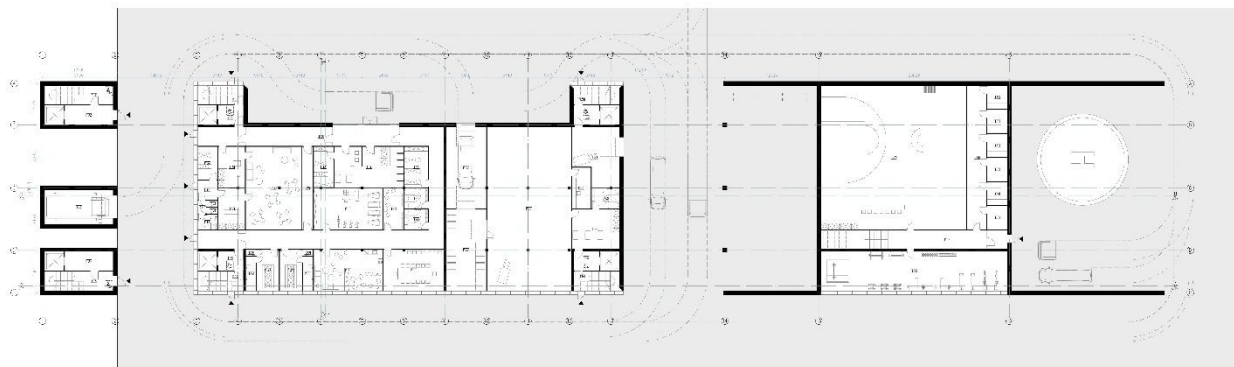
45 pav. -1 aukšto planas (Taurasevičiūtė, 2025)

Žemiausiame (-2) pastato aukšte, lankytojai, kurie atėjo aplankyti savo kalinčių artimųjų, įeina pro vidurinį įėjimą ir patenka į holą (110 pat.). Šioje patalpoje pro specialų langelį jie gali palikti siuntinius arba eiti į trumpalaikių pasimatymų kambarį (117 pat.). Kaliniai į pastarąją patalpą patenka pro laiptinę ir tik praėję patikros punktą. Lankytojai kurie atvyko dėl teisinių priežasčių (t.y. advokatai ir kt.) patenka per dešinėje esantį įėjimą ir kyla į -1 aukštą, kuriame numatyti konfidencialių ir stebimų susitikimų kabinetai (210 ir 217 pat.). Čia taip pat įrengtas ir laukiamasis tiek kalinams, tiek lankytojams.

Kaliniai į kalėjimą atvežami specialiu transportu, kuris nusileidęs į duobę asmenis nuveda į registracijos ir kratos patalpą (119 pat.). Atlikus reikiamas procedūras darbuotojai kalinių asmeninius daiktus padeda daiktų laikymo patalpoje (118 pat.), o kaliniai keliauja į paskirtas kameras. Darbuotojai dirbantys pagrindiniame pastate įeina pro kairėje esančias duris ir gali patekti į kitus aukštus arba eiti į persirengimo patalpas (130, 131 pat.), poilsio kambarį (134 pat.) arba pasitarimų salę (135 pat.). Priešais šias patalpas yra darbuotojų sporto salė, rūkomasis ir tualetai. -2 aukštas yra paskirtas į dalis, 1 buvo minėta prieš tai, o kita yra gamybinės paskirties patalpos, kuriose numatyta knygų spaustuvė (138 pat.). Aplinkui šią erdvę yra sandėliavimo, apsaugos, persirengimo ir apžiūros patalpos. 137 pakrovimo/iškrovimo patalpa yra skirta žaliavoms ir produkcijai atgabenti ir išgabenti. Šalia gamybinių patalpų numatytoje erdvėje (141 kab.) iškraunami maisto ir kiti produktai, kurie keliauja į -1 aukšte esančią virtuvę ir sandėlius.

Nuožulnioje pastato dalyje, -2 aukšte yra numatytos sporto erdvės, kurios susideda iš treniruoklių salės (156 pat.) bei sporto aikštelės (147 pat.), kuri gali būti suskirstyta į krepšinio ir pasyvių

treniruočių erdves. Atskiru koridoriumi atskirti – drausmės ir baudos izoliatoriai, kurie yra patys toliausi kambariai gyvenamųjų patalpų atžvilgiu.

46 pav. -2 aukšto planas (Taurasevičiūtė, 2025)

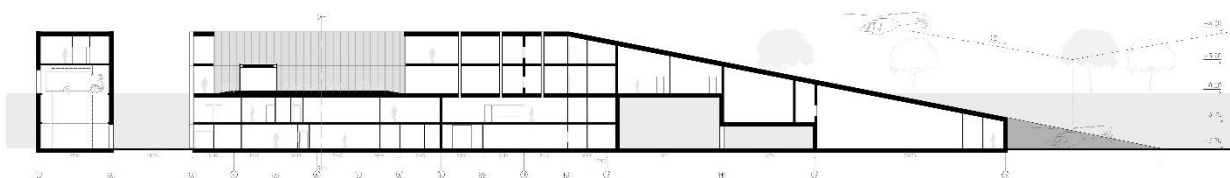
Pjūviai

A–A pjūvis daromas per vienvietes kameras.

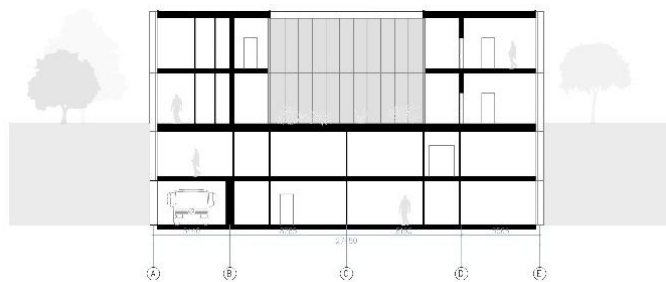
47 pav. A-A pjūvis (Taurasevičiūtė, 2025)

B–B pjūvis – per pastatų vidurį, kuriame matosi vidinis pasivaikščiojimų kiemelis ir jo ryšys su laisvalaikio bei būrio darbuotojų erdvėmis.

48 pav. B-B pjūvis (Taurasevičiūtė, 2025)

1–1 pjūvis daromas kita kryptimi ties pasivaikščiojimų kiemu.

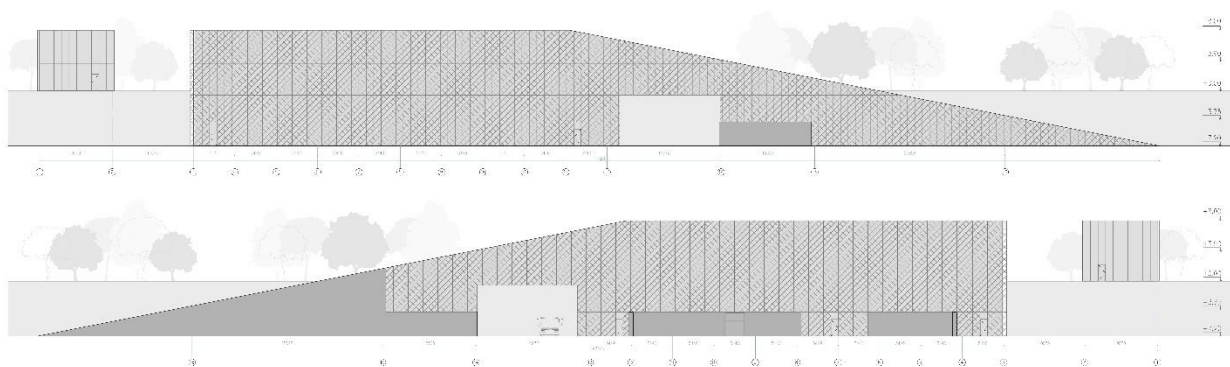

49 pav. 1-1 pjūvis (Taurasevičiūtė, 2025)

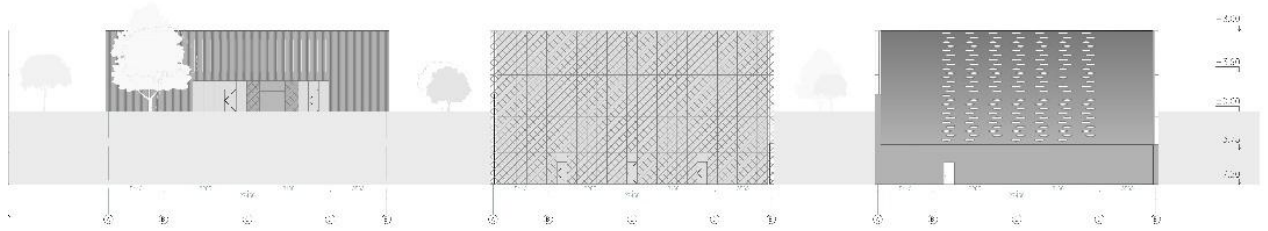
Fasadai

Stiklinio fasado sprendimu siekiama vientisumo, lengvai suprantamo tūrio. Šis sprendinys leidžia patalpas maksimaliai aprūpinti natūraliu apšvietimu ir jausti ryšį su išoriniu pasauliu. Stiklinis fasadas yra neperšaunamas, itin atsparus smūgiams, todėl saugus naudoti kalnimo įstaigoje. Kaip psichologinis ir fizinis apsauginis barjeras naudojamos perforuotos metalo plokštės, kurios iš išorės dar labiau sukuria vientisumą, o viduje primena apie tai, jog asmuo yra kalėjime. Antrinis fasadas ne tik turi saugumo simboliką, tačiau ir apsaugo nuo saulės kaitros bei kritulių.

Įėjimo pastato fasadai kiek kitokie, priekinis fasadas yra gelžbetoninis, o apdailai naudojamos betoninės juostos, kurios mena apie įstaigos griežtumą, taisyklingumą ir tvarką. Įėjimas į pastatą stiklinis, nurodantis ateinantiems asmenims, jog patekimas būtent čia. Šio pastato šoniniai fasadai taip pat stikliniai, tęsiantys režimo pastato idėją, todėl iš šonų tūriai lyg susilieja.

50 pav. Fasadai (Taurasevičiūtė, 2025)

51 pav. Fasada (Taurasevičiūtė, 2025)

Apibendrinant, projektuojant kalėjimą buvo svarbu ne tik sukurti orias sąlygas kaliniams ir darbuotojams, tačiau ir nuosekliai išdėstyti funkcijas bei sukurti logiškus ryšius, taip užtikrinant saugumą bei sklandumą.

Atitiktis teorinių ir empirinių tyrimų rezultatams

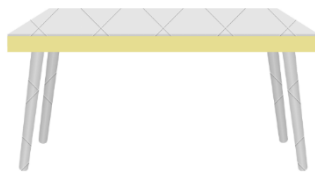
Projektuojant kalėjimo erdves buvo visapusiškai atsižvelgta į tyrimų rezultatus, įvertinant įstaigos sampratą ir kaštus.

Spalvos (žr. portfolio 1 skyrių). Tyrimų metu buvo išsiaiškinta skirtingų spalvų reikšmė aplinkai ir žmogui. Gyvenamosiose patalpose naudojami žalios spalvos piešiniai ant sienų, taip pat matomi žali laukai pro langus.

52 pav. Žalios spalvos panaudojimas erdvėse (Taurasevičiūtė, 2025)

Ugdymo, mokymosi ir kitose panašios paskirties patalpose naudojami geltonos spalvos detales turintys baldai.

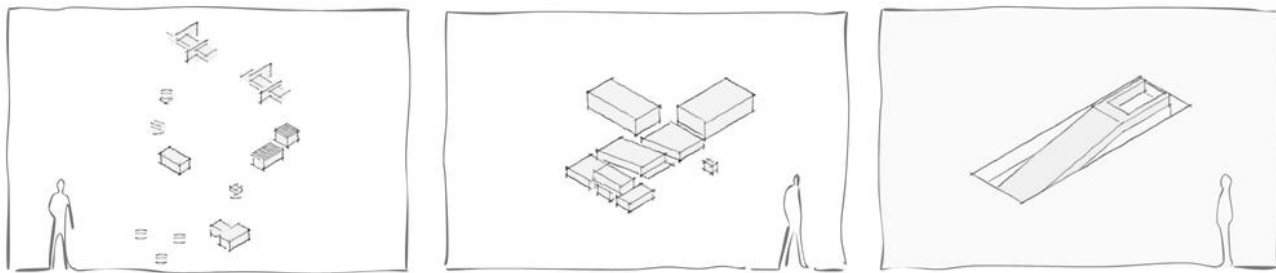
53 pav. Geltonos spalvos panaudojimas ugdymo erdvėse (Taurasevičiūtė, 2025)

Raudona spalva kalėjimo erdvėse yra vengtina, kadangi gali daryti neigiamą įtaką asmens elgesiui ir susikaupimui.

Šviesa (žr. portfolio 1 skyrių). Pastate naudojamos stiklo vitrinos, todėl natūralus apšvietimas patalpose išnaudojamas maksimaliai. Vidinėse patalpose numatyti šviesos tuneliai. Dirbtinis apšvietimas projektuojamas atsižvelgiant į galiojančias normas bei saugumo klausimą. Apšvietimas turi būti saugus, negali būti lengvai nuimamas, sulaužomas ar kitaip panaudojamas, todėl šviestuvai integruojami į gelžbetonines plokštes.

Erdvių psichologija ir fenomenologija (žr. portfolio 1 skyrių). Patalpos suprojektuotos taip, jog asmuo lengvai ir greitai suprastų jų paskirtį. Naudojami greitai atpažįstami elementai, būdingi tam tikroms patalpoms (knygos, mokyklos suolai, sporto inventorius), todėl patalpos yra skirtos tik tai veiklai kuri yra numatyta. Patalpose taip pat naudojamos stimuliuojančios meno detalės, sienų piešiniai. Ažūrinis fasadas šiek tiek koreguoja saulės metamą šešėlį, todėl atsiranda šioks toks saulės spindulių žaismas. Patalpose įrengiami įrenginiai, kurie leidžia kontroliuoti mikroklimatą, o gelžbetoninės sienos ir pertvaros užtikrina garso kontrolę. Kalėjime naudojamos inovatyvios saugumo sistemos, leidžiančios pastatą valdyti nuotoliniu būdu bei stebėti erdves. Pastato fasado sprendimas ir duobė, kurioje yra pastatas simbolizuoja saugumo pojūtį tiek kaliniams, tiek kitiems asmenims. Lankymo, ugdymo, resocializacijos, psichologų kabinetuose naudojamos ne tokios griežtos ir taisyklingos, organiškos linijos, tam, kad pritrauktų kalinio dėmesį, jį pakviestų. Gyvenamosiose patalpose projektuojamos aukštos lubos, saugios, reikalavimus atitinkančios konstrukcijos, tam, kad asmuo nepadarytų žalos nei sau, nei aplinkai. Įstaiga projektuojama gamtinėje aplinkoje, o pro langus matomas kraštovaizdis, tolumoje – gyvenvietės, pavieniai pastatai. Saugumo bei estetikos sumetimais vietoje 3 tvorų aplink kalėjimą yra formuojama duobė, 10 metrų nuo pagrindinio pastato kraštinių. Kalėjime naudojamos pagrindinės, standartinės medžiagos, kurios naudojamos daugelyje kitų kalėjimų, t.y. betonai, metalai. Šios medžiagos turi didelį atsparumą ir užtikrina ilgaamžiškumą. Ekspertų bei kalinių apklausos lėmė sprendimą projektuoti 2 tipų kameras – vienvietes ir dvivietes. Taip pat įkalinimo įstaigoje talpinti mažiau nei 100 kalinčių asmenų.

Apibendrinant, projektas atsižvelgia į didžiąją daugumą teoriniuose ir empiriniuose tyrimuose analizuotą medžiagą ir rezultatus. Likusi dalis neišpildytų veiksnių yra išreiškiama alternatyvose (žr. portfolio).

54 pav. 3 projektų idėjos (Taurasevičiūtė, 2025)

2.2.2.2. Konstrukciniai sprendimai

Pastato konstrukcijos įrengiamos vadovaujantis (2020) Kalėjimų Departamento prie LR Teisingumo Ministerijos Direktorius įsakymu „Dėl pataisos įstaigų (tardymo izoliatorių) įrengimo ir eksploatavimo taisyklių patvirtinimo“, kuriame numatomi bendrieji kalėjimo erdvių įrengimo reikalavimai.

Pastato pamatams pasirinktas plokštuminių pamatų sprendimas, kuris neleidžia susidaryti šiluminiais tilteliams, laiko didelę konstrukcijų apkrovą ir papildomai užtikrina saugesnes sąlygas pastato viduje.

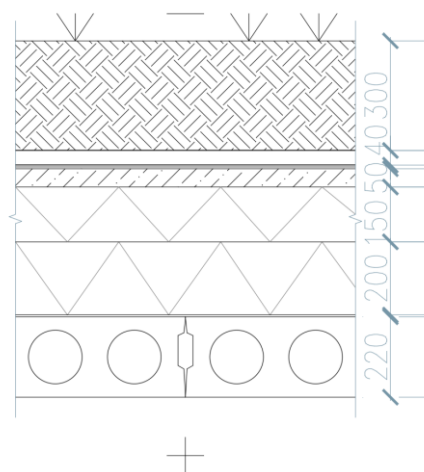
Išorinės pastato sienos įrengiamos iš gelžbetoninių trisluoksnių plokščių, kurios pasižymi pakankamai lengva instaliacija, sandarumu ir geromis varžos vertėmis. Trisluoksni plokštė yra sudaryta iš gelžbetonio laikančiojo sluoksnio, kurio storis yra 150 mm, vidinio poliuretano putų plokštės sluoksnio (250 mm) ir išorinio apdailinio 150 mm storio sluoksnio. Bendras išorinės sienos storis yra 550 mm ir siekia $8,5 \text{ m}^2\text{K/W}$ varžą bei atitinka šiuo metu naujiems pastatams keliamus A++ klasės reikalavimus. Šios sienos ugniaatsparumas yra 180 min. Vidinės laikančiosios ir laiptinių sienos yra 300 mm storio ir atitinka gaisrinės saugos reikalavimus, kurie numato, jog šių sienų atsparumas ugniai turi būti ne mažesnis kaip REI120. Vidinėms pertvaroms naudojamos vienasluoksnės 80 mm gelžbetoninės plokštės, kurias sudaro vienas gelžbetonio sluoksnis, ugniaatsparumas – 90 min. Pastatą taip pat laiko ir stačiakampės, 300/300 mm kolonos, kurių atsparumas ugniai yra 2 valandos.

Laiptinėse naudojamos gelžbetoninės gamykloje surinktos laiptų aikštelės ir maršai. Laiptų pakopos – 150mm/300mm.

Perdangai naudojamos kiaurymėtos plokštės. Pasivaikščiojimo kieme, kuris yra 1 pastato aukšte yra naudojama intensyvaus apželdinto stogo sistema, leidžianti sodinti daugiamečius augalus, krūmus, žoles bei įrengti laistymo sistemą. Stogo konstrukcijos detalę sudaro:

- ritininė veja, daugiamečiai augalai (augalai aprašyti 2.2.1. poskyryje);
- substratas intensyviai stogui (300 mm);
- filtruojantis polipropileno sluoksnis;
- drenuojantis sluoksnis (40 mm);
- įlajos;
- skiriamasis, apsauginis drėgmę kaupiantis sluoksnis;
- bituminė stogo danga (hidroizoliacija);
- nuolydį formuojantis sluoksnis iš betono (50 mm);
- termoizoliaciniai sluoksniai (150 mm ir 200 mm);

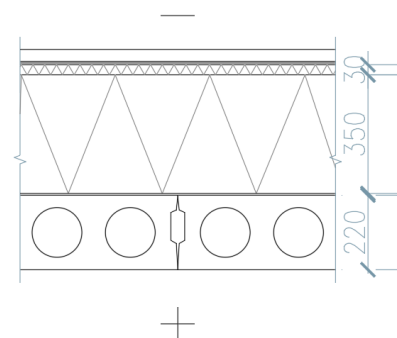
- garo izoliacija;
- perdangos plokštė (220 mm).

55 pav. Intensyvaus apželdinto stogo detalė (Taurasevičiūtė, 2025)

Statinių stogo detalę sudaro:

- betono sluoksnis (betono tekstūros efektui išgauti);
- bituminė danga;
- akmens vata (30 mm ir 350 mm);
- orą ir garus izoliuojantis sluoksnis;
- perdangos plokštė (220 mm).

56 pav. Stogo detalė (Taurasevičiūtė, 2025)

Visi pastate esantys langai ir vitrinos yra iš BR6S klasės neperšaunamo stiklo (46 mm), aliuminio profilio rėmo. Pasirinkti stiklo paketai yra atsparūs šūviams ir smūgiams. Pastato stoge įrengiami apvalūs 1 metro skersmens stoglangiai, kurie leidžia vidines patalpas aprūpinti natūraliu apšvietimu. Pastarieji įrengiami su automatiniu lango atidarymo mechanizmu, kuris reaguoja į patalpos ir lauko temperatūrą ir kitus gamtos dėsnius. Vidinėse patalpose, kurios yra -1 ir 1 aukšte, naudojami 25 cm skersmens šviesos tuneliai.

2.2.2.3. Inžineriniai sprendiniai

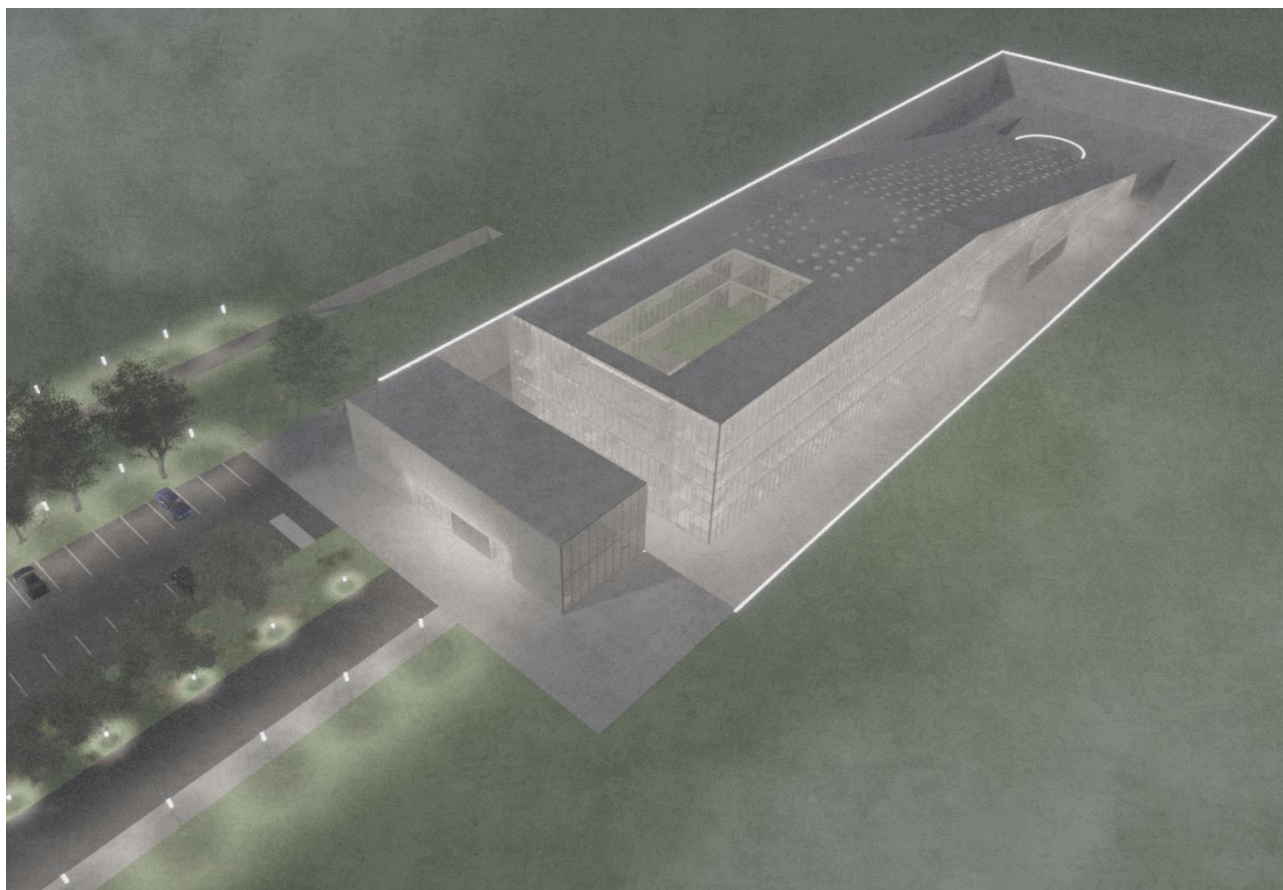
Mikroklimatas kalėjimo patalpose užtikrinamas šilumos siurblio principu, kuris veikia kaip šildymo sistema žiemos periodu ir kondicionavimo vasaros metu. Šviežias oras paskirstomas į kiekvieną patalpą. Įrenginiai montuojami lauke, po žemėjančia pastato dalimi, kuri iš 3 pusių yra apsupta

sienomis, todėl įrenginiai neįšals. Šioje vietoje numatomi ir elektros generatoriai, kurie reikalingi specialiais atvejais (elektros tiekimo nutrūkimas ir t.t.). Sklype ir duobėje yra įrengiama lietaus surinkimo sistema, kuri vandenį nuveda į požeminį rezervuarą. Šis vanduo filtruojamas ir naudojamas želdinių laistymui ar avarijos metu.

Visoje kalėjimo teritorijoje įrengiamos vaizdo stebėjimo, signalizacijos ir komunikacijos sistemos. Pastate numatoma automatinė gaisro gesinimo sistema. Visos kalėjime esančios durys yra valdomos ir rakinamos mechanškai bei nuotoliu, iš centrinio apsaugos punkto.

Apibendrinimas

Suprojektuotas kalėjimas paremtas tyrimų medžiaga ir rezultatais, mena apie orų gyvenimą ir reabilitaciją kalėjime, tačiau primena ir apie kalėjimo koncepciją. Projektuojant buvo svarbu, jog kalėjimo išplanavimas būtų funkciškai racionalus, patalpos grįstos erdvių psichologijos principais, o išorėje būtų juntama estetinė išraiška. Verta paminėti, jog projektas taip pat projektuotas vadovaujantis galiojančiomis normomis ir reglamentais, kurie įvardija saugos, technines bei funkcines gaires. Projekte nepamirštas ir simbolikos, perkeltinės reikšmės vaidmuo.

57 pav. Bendras kalėjimo vaizdas iš viršaus (Taurasevičiūtė, 2025)

Išvados

1. Bausmė, taip pat ir įkalinimo įstaigos yra sudėtingos ir daugiareikšmės sąvokos, apimančios itin platų spektrą aspektų. Šios sąvokos gali būti suprastos ir teisiniu būdu ir filosofiniu samprotavimu, tačiau minėtos suvokimo pusės negali būti atsiejamos. Tokioje ypatingoje aplinkoje turi būti įvertinti daugybė faktorių, pradedant nuo kalinių rehabilitacijos, pereinant prie žmogiškos aplinkos ir architektūros. Nors reabilituojanti aplinka neturi būti įprasta, sutinkama kasdienybėje, tačiau ji turi minti apie „teisingą“ gyvenimą laisvėje. Nors nusižengusio asmens, kuriam skirta laisvės atėmimas, bausmė ir yra izoliacija ir kančia, svarbu jį reabilituoti, gydyti, parodyti dorą gyvenimą, kadangi dažniausiai žmonės į įkalinimo įstaigas patenka matę nemoralią aplinką.
2. Lietuvos kalėjimų sistema šiuo metu prastoje padėtyje, dėl to kaliniai į laisvę išeina nepasiruošę savarankiškam ir sąžiningam gyvenimui. Pirmieji metai laisvėje yra sunkiausi, o nesugebėjęs adaptuotis prie pasikeitusios aplinkos, asmuo nusikaltimą padaro vėl. Ši problema kyla iš įkalinimo įstaigos nesugebėjimo paruošti žmogaus psichologiškai ir užtikrinti minimalių reikalaujamų sąlygų įstaigoje.
3. Atlikus pasirinktus tyrimus – turinio ir analogų analizę, kokybinę specialistų, ekspertų ir kiekybinę kalinčių bei kalėjusių asmenų apklausas, buvo patvirtintos 4 hipotezės iš 5. Apibendrinus rezultatus projektuojama įkalinimo įstaiga turi būti gamtinėje aplinkoje, iki 150 asmenų talpinanti, pabrėžianti režimo, saugumo aspektus ne tik psichologiškai, bet ir fiziškai. Taip pat, atkreipiamas dėmesys į mikroklimatą, estetiką ir asmeninę erdvę. Tyrimų rezultatai patvirtino, jog dabartinės Lietuvos kalėjimuose esančios sąlygos yra tragiškos ir kad humaniškumo perteikimas padėtų jiems sklandžiau grįžti atgal į visuomenę.
4. Remiantis teoriniais ir empiriniais tyrimais parengtas humaniško kalėjimo modelis tinkantis Lietuvos kontekste ir pabrėžiantis ne tik žmogiškumą, tačiau ir išsaugantis kalėjimo sampratos principus. Sukurtas kalėjimas veikia autonomiškai, projekte numatytos visos reikiamos funkcijos įstaigai veikti be sąveikų su kitomis institucijomis. Projekte apgalvotos ne tik funkcijos ir jų ryšiai, tačiau ir estetika bei simbolinė reikšmė. Projektas savo tūriu, išvaizda ir funkcionalumu mena apie kopimą laisvės link.

Literatūros sąrašas

1. 10562: *Prison population, by type of imprisonment, contents and year*. Statbank Norway. (s.a.). SSB. Gauta 2024 m. gruodžio 1 d., <https://www.ssb.no/en/statbank/table/10562>
2. Abeywardane, H., Gunarathna, W., & Gayantha, K. (2021). *Architectural attributes which effect on rehabilitation and reintegration of juvenile correctional facilities*.
3. *ADX Supermax—Maximum Security Federal Prison*. (s.a.). ThoughtCo. Gauta 2024 m. spalio 26 d., <https://www.thoughtco.com/adx-supermax-overview-972970>
4. Alexander, C. (2018). *A pattern language: Towns, buildings, construction*. Oxford university press.
5. *Ataskaitos | Informatikos ir ryšių departamentas*. (s.a.). Gauta 2024 m. gruodžio 1 d., <https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/bausmiu-vykdyimo-statistika-1?year=2022&period=1-12&group=204>
6. Avižienis, D. (2005). Psichosocialinių krizių prevencija laisvės atėmimo sąlygomis. *Socialinis darbas: Mokslo darbai / Mykolo Romerio universitetas*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005, Nr. 4(1). <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/8cff22bb-7a5d-4231-a292-440723720104>
7. Beijersbergen, K. A., Dirkzwager, A. J. E., Van Der Laan, P. H., & Nieuwebeerta, P. (2016). A Social Building? Prison Architecture and Staff–Prisoner Relationships. *Crime & Delinquency*, 62(7), 843–874. <https://doi.org/10.1177/0011128714530657>
8. Boyce, P. (2022). Light, lighting and human health. *Lighting Research & Technology*, 54(2), 101–144. <https://doi.org/10.1177/14771535211010267>
9. Coburn, A., Vartanian, O., Kenett, Y. N., Nadal, M., Hartung, F., Hayn-Leichsenring, G., Navarrete, G., González-Mora, J. L., & Chatterjee, A. (2020). Psychological and neural responses to architectural interiors. *Cortex*, 126, 217–241. <https://doi.org/10.1016/j.cortex.2020.01.009>
10. Čepienė, A. (2017). Asmenų grįžusių iš įkalinimo įstaigų resocializacija. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 1(12). <https://ojs.kaunokolegija.lt/index.php/mttlk/article/view/117>
11. Davis, A. Y. (2008). *Angela Davis: An autobiography*. International Publishers Company.
12. Dėl įkalinimo įstaigų renovavimo ir įkalinimo sąlygų humanizavimo 2004-2009 metų programos patvirtinimo. (2004). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.233965?jfwid=rivwzvpvg>
13. Dėl Pataisos įstaigų (tardymo izoliatorių) įrengimo ir eksploatavimo taisyklių patvirtinimo. (2020). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b02c6bf143cd11ebb394e1efb98d3e67>

14. Dermontas, J. (2018). *Kalėjimas*. Visuotinė lietuvių enciklopedija. <https://www.vle.lt/straipsnis/kalejimas/>
15. Dosen, A. S., & Ostwald, M. J. (2016). Evidence for prospect-refuge theory: A meta-analysis of the findings of environmental preference research. *City, Territory and Architecture*, 3(1), 4. <https://doi.org/10.1186/s40410-016-0033-1>
16. Duany, A., Sorlien, S., & Wright, W. (2012). *SmartCode. Version 9.2*. The Town Paper Publisher.
17. Eikeland, O. J., Jones, L. Ø., Manger, T. T., & Asbjørnsen, A. E. (2022). *Norske innsette: Utdanning før og under soning, ønske og planar*. Statsforvaltaren i Vestland.
18. Elliot, A. J., & Maier, M. A. (2007). Color and Psychological Functioning. *Current Directions in Psychological Science*, 16(5), 250–254. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2007.00514.x>
19. Engstrom, K. V., & Van Ginneken, E. F. J. C. (2022). Ethical Prison Architecture: A Systematic Literature Review of Prison Design Features Related to Wellbeing. *Space and Culture*, 25(3), 479–503. <https://doi.org/10.1177/12063312221104211>
20. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2021). *Prison and drugs in Europe: current and future challenges*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2810/00706>
21. Fowler, M. (2015). The Human Factor in Prison Design: Contrasting Prison Architecture in the United States and Scandinavia. *103rd ACSA Annual Meeting Proceedings, The Expanding Periphery and the Migrating Center*. 103rd ACSA Annual Meeting Proceedings.
22. Gdańsk University of Technology Faculty of Architecture Department of Urban Architecture and Waterscapes, & Szuta, A. (2019). A new take on penitentiary architecture. *space&FORM*, 2019(39), 131–142. <https://doi.org/10.21005/pif.2019.39.b-07>
23. *Gyventojų skaičius ir sudėtis—Oficialiosios statistikos portalas*. (s.a.). Gauta 2024 m. lapkričio 30 d., <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2023/salies-gyventojai-gyventoju-skaicius-ir-sudetis>
24. Guogū piliakalnis. (2024). *Vikipedija*. https://lt.wikipedia.org/w/index.php?title=Guog%C5%B3_piliakalnis&oldid=7370093
25. Güripek, E. (2018). *Social Sciences Researches in the Globalizing World Editors* ISBN 978-954-07-4528-2 ST. KLIMENT OHRIDSKI UNIVERSITY PRESS SOFIA • 2018 iii Editors (p. 518–537).
26. Høidal, A. (2018). Normality behind the Walls. *Federal Sentencing Reporter*, 31(1), 58–66. <https://doi.org/10.1525/fsr.2018.31.1.58>
27. Yukhnenko, D., Farouki, L., & Fazel, S. (2023). Criminal recidivism rates globally: A 6-year systematic review update. *Journal of Criminal Justice*, 88, 102115. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2023.102115>

28. James, W. (1892). The Principles of Psychology Chapter 10: The Consciousness of Self. *The principles of psychology*. Harvard university Press: MA.
29. Johnsen, B., Granheim, P. K., & Helgesen, J. (2011). Exceptional prison conditions and the quality of prison life: Prison size and prison culture in Norwegian closed prisons. *European Journal of Criminology*, 8(6), 515–529. <https://doi.org/10.1177/1477370811413819>
30. Kriminalomsorgen. (2024). *Årsrapport 2023 Kriminalomsorgsdirektoratet*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/b04b5cf8bb32490c990a82fd90fa05a0/arsrapport-2023-kriminalomsorgen.pdf>
31. Kukliansky, S., Reches, R., & Justickis, V. (2005). Psichologinė bausmės samprata. *Socialinis darbas : mokslo darbai*. , 2005, Nr. 4(2). <https://repository.mruni.eu/handle/007/13093>
32. Kulikauskas, V. (s.a.). *Šiaulių tardymo izoliatoriaus iškėlimas iš miesto centrinės dalies Šiaulių r. Sav. Ginkūnų sen., Malavėniukų k.*
33. Kurt, S., & Osueke, K. K. (2014). The Effects of Color on the Moods of College Students. *Sage Open*, 4(1), 2158244014525423. <https://doi.org/10.1177/2158244014525423>
34. *Laisvės atėmimo bausmė*. (s.a.). Gauta 2024 m. spalio 9 d., <https://www.vle.lt/straipsnis/laisves-atemimo-bausme/>
35. Lietuvos higienos norma HN 134:2015 „Laisvės atėmimo vietų ir teritorinių policijos įstaigų areštinių sveikatos saugos reikalavimai“. (2015). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3d8d5f1042bf11e59cf1cfda14b526c5?jfwid=1clcwou3s8>
36. Lietuvos kalėjimų tarnyba. (s.a.). *Pusiaukelės namai*. Gauta 2024 m. spalio 13 d., <https://kalejimai.lrv.lt/lt/duk-apie-pusiaukeles-namus/dazniausiai-uzduodami-klausimai-pusiaukeles-namai/>
37. Lietuvos kalėjimų tarnyba. (2023a). *Kalėjimų resocializacijos skyrių veiklos statistinė ataskaita*.
38. Lietuvos kalėjimų tarnyba. (2023b). *Lietuvos kalėjimų tarnybos 2022 metų veiklos ataskaita*. <https://kalejimai.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2023/10/mrLGLaazx7I.pdf>
39. Lietuvos kalėjimų tarnyba. (2024). *Trumpa bausmių vykdymo sistemos istorija*.
40. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis Kodeksas. (2000). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555>
41. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. (2002). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171368/asr>
42. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. (2000). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687>

43. Lietuvos Respublikos Teisingumo Ministerija. (2024). *Lietuvos Respublikos Teisingumo Ministerijos 2023 metų ataskaita*. <https://tm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/3/eT4P3iEd7vg.pdf>
44. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas. (2011). *Konkretizuoti sprendiniai. Teritorijų elementų vystymas*.
45. Lindahl, N. (2011). Intimacy, Manipulation, and the Maintenance of Social Boundaries at San Quentin Prison. *UC Berkeley: Institute for the Study of Societal Issues*. <https://escholarship.org/uc/item/15w491vk>
46. Norway | World Prison Brief. (s.a.). Gauta 2024 m. gruodžio 1 d., <https://www.prisonstudies.org/country/norway>
47. Norway—Place Explorer—Data Commons. (s.a.). Gauta 2024 m. lapkričio 30 d., https://datacommons.org/place/country/NOR?utm_medium=explore&mprop=count&popt=Person&hl=en
48. „Gyvenimo“ redakcija. (s.a.). *Atraskime Prienų krašto maršrutus | Gyvenimas*. Gauta 2025 m. vasario 19 d., <https://www.gyvenimas.eu/2014/08/22/atraskime-prienu-krasto-marsrutus/>
49. Rubin, A. T. (2014). Three Waves of American Prison Development, 1790–1920. *Punishment and Incarceration: A Global Perspective* (T. 19, p. 139–158). Emerald Group Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S1521-613620140000019006>
50. Sakalauskas, Dr. G., Jarutienė, L., Kalpokas, V., & Vaičiūnienė, Dr. R. (2019). *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos*. Lietuvos teisės institutas.
51. Sakalauskas, G., & Norvaišytė, G. (2022). Žmogaus orumą ir teises užtikrinančios kalinimo sąlygos Lietuvoje – misija (ne)įmanoma? *Vilnius University Open Series*, 340–355. <https://doi.org/10.15388/KSK.2022.16>
52. Samalavičius, A. (2022). Vietos fenomenologija: Nuo erdvės iki vietos koncepcijos architektūroje. *LOGOS*, 110. <https://doi.org/10.24101/logos.2022.15>
53. Sawyer, K. D. (2023). *San Quentin Is Decaying. California Has No Clear Plan to Fix It*. Prison Journalism Project. <http://prisonjournalismproject.org/2023/11/09/san-quentin-has-more-than-1-billion-maintenance-needs/>
54. St. John, V. J. (2020). Placial Justice: Restoring Rehabilitation and Correctional Legitimacy Through Architectural Design. *Sage Open*, 10(2), 2158244020919503. <https://doi.org/10.1177/2158244020919503>
55. St-Jean, P., Clark, O. G., & Jemtrud, M. (2022). A review of the effects of architectural stimuli on human psychology and physiology. *Building and Environment*, 219, 109182. <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2022.109182>
56. Švč. *Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia – Margininkai*. (s.a.). Gauta 2025 m. vasario 19 d., <http://margininkai.lt/svc-mergeles-marijos-skaplierines-baznycia/>

57. Tuan, Y. F. (1975). Place: An Experiential Perspective. *Geographical Review*, 65(2), 151.
<https://doi.org/10.2307/213970>
58. uArchitects & Van Onna, N. (s.a.). *Maasberg Juvenile detention living*. Divisare. Gauta 2024 m. spalio 22 d., <https://divisare.com/projects/94254-uarchitects-norbert-van-onna-maasberg-juvenile-detention-living>
59. Uggla, A. (2023). Overcrowding and crammed cells expose San Quentin prison inmates. *WPI*.
<https://worldpressinstitute.org/overcrowding-and-crammed-cells-expose-san-quentin-prison-inmates/>
60. University College of Norwegian Correctional Service. (2024). *Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2018—2022*.
61. Vessella, L. (2017a). *Open prison architecture: Design criteria for a new prison typology*. WIT Press.
62. Vessella, L. (2017b). Prison, Architecture and Social Growth: Prison as an Active Component of the Contemporary City. *The Plan Journal*, 2(1), 63–84.
<https://doi.org/10.15274/tpj.2017.02.01.05>
63. Visit reports. (s.a.). *Sivilombudet*. Gauta 2024 m. gruodžio 1 d.,
<https://www.sivilombudet.no/en/visit-reports/>
64. Wright, A., & McManus, C. (1995). *The beginner's guide to colour psychology*. Kyle Cathie Limited.
65. Zykas, E. (2023). *Bausmių vykdymo sistemos aktualioji statistika*.

Priedai

1 priedas. C. Alexander'io modeliai, kurie aktualūs kalėjimo erdvėse (Alexander, 2018)

Modelio (paterno) numeris ir pavadinimas	Modelio pritaikymas
95. Pastatų kompleksas – pastatas negali būti žmogaus pastatas, jis tur susidaryti iš mažesnių dalių, kurios turi vidinius socialinius ryšius (Alexander, 2018).	• tarpusavyje veikiančios komplekso dalys • atskirtos funkcijos • vietos asmeniškumas
99. Pagrindinis pastatas – pastatų kompleksas be centro – kaip žmogus be galvos (Alexander, 2018).	• komplekso centras • pastato svarbos išryškėjimas
104. Sklypo „remontas“ – pastatai visada turi būti statomi tose sklypo dalyse, kurios yra blogiausios, o ne pačios geriausios būklės (Alexander, 2018).	• vertingas kraštovaizdis neliečiamas • dėmesys prastoms vietoms • pastatas – reabilitacija aplinkai
112. Įėjimo perėjimas – pastatas su grakščiu perėjimu tarp gatvės ir vidaus, yra ramesni nei tie, kurie atsiveria tiesiai iš gatvės (Alexander, 2018).	• šviesos, spalvos pasikeitimas • krypties ar lygio kaita
128. Šviesa patalpose – jei tinkami kambariai nukreipti į pietus, erdvės yra šviesios, saulėtos ir linksmos, jeigu kambariai netinkamai nukreipti į pietus, erdvės yra tamsios ir niūrios (Alexander, 2018).	• svarbiausios patalpos – pietuose • miegamieji orientuoti į pietryčius (laiko suvokimas) • saulė – didelė įtaka savijautai
192. Vaizdas į gyvenimą – kambariai be vaizdo yra kalėjimai žmonėms, kurie juose turi būti (Alexander, 2018).	• atsigaivinimas • vaizdas į kitokį gyvenimą

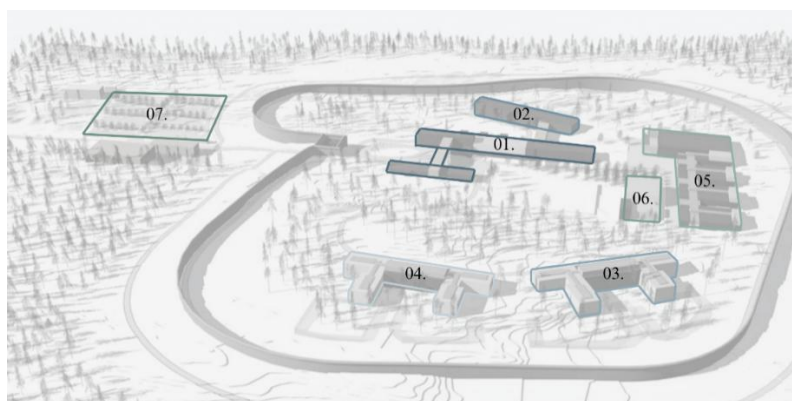
2 priedas. Halden'o kalėjimo vaizdinė medžiaga

Halden'o kalėjimo interjeras (Erik Arkitekter, 2014)

Halden'o kalėjimo eksterjeras (Trond Isaksen, Statsbygg, 2014)

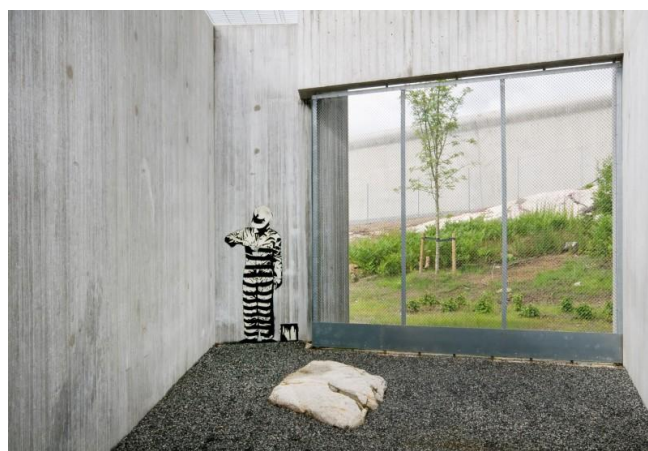

Komplekso funkcijos (Erik Arkitekter, 2014)

1. Administracijos patalpos
2. A blokas
3. B blokas
4. C blokas
5. Užsiėmimų centras
6. Kultūros centras
7. Pusiaukelės namai

Kalėjimo erdvės (Trond Isaksen, 2009)

Pasivaikščiojimo kiemelis (Øystein Thorvaldsen, n.d.)

3 priedas. Leoben'o teisingumo centro vaizdinė medžiaga

Leoben'o teisingumo centras (Paul Ott, Photographiert, 2008)

Leoben'o teisingumo centro kiemas (Paul Ott, Photographiert, 2005)

Leoben'o centras iš paukščio skrydžio (Carina Rumpold, n.d.)

Centro fasadai (Aciarium, 2022)

Centro fasadai (Paul Ott, 2004)

4 priedas. Overloon'o nepilnamečių pataisos namų vaizdinė medžiaga

Nepilnamečių pataisos namų Austrijoje
fasadas (Norbert van Onna, 2008)

Overloon'o pataisos namų interjeras (Norbert van
Onna, 2021)

Nepilnamečių pataisos namų fasadas
(Norbert van Onna, 2008)

Fasadas (Norbert van Onna, 2008)

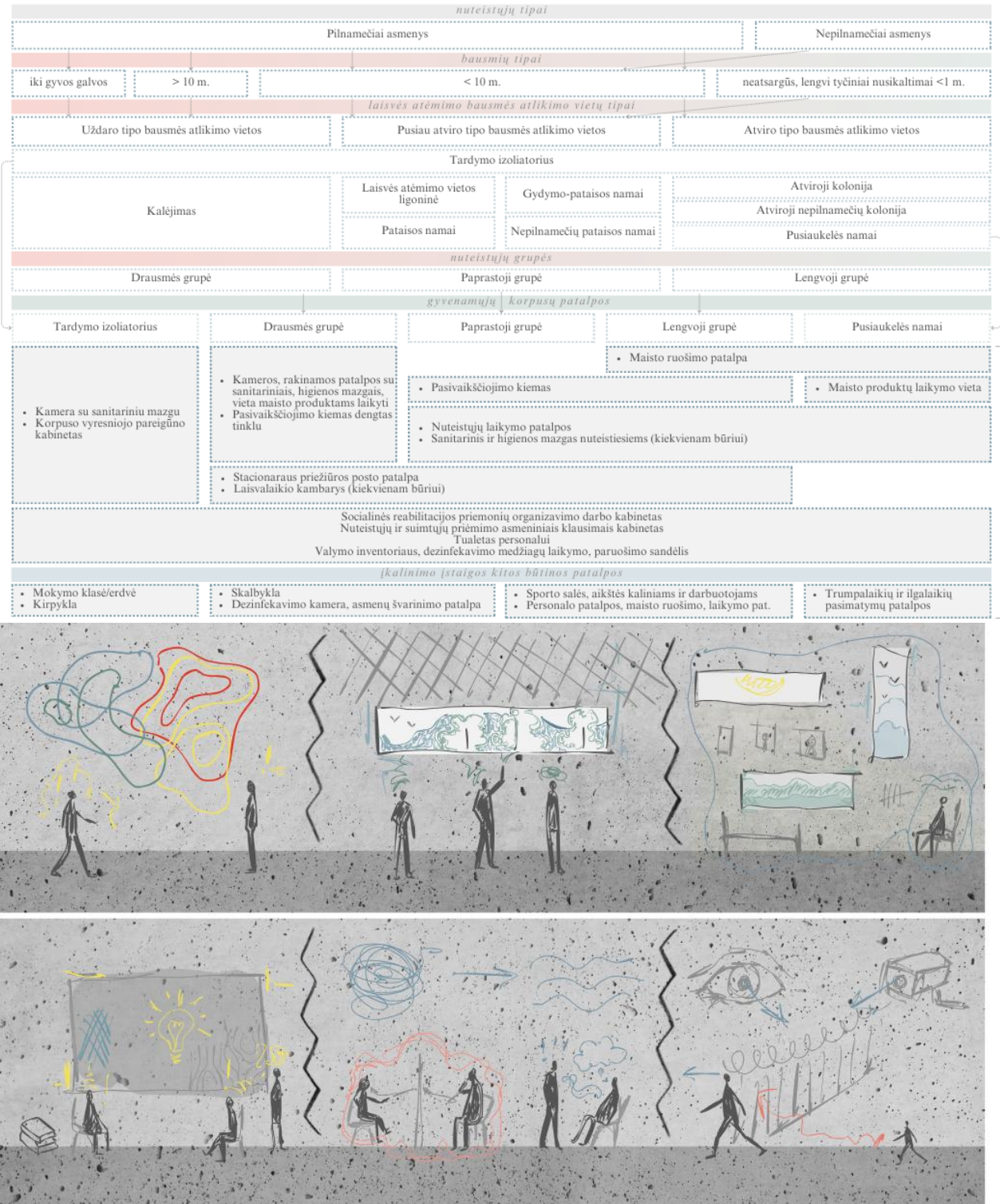
Fasadas (Norbert van Onna, 2008)

5 priedas. Žmogaus teisių padėtis Lietuvos įkalinimo įstaigose (Lietuvos Respublikos Seimo Kontrolierių Įstaiga, 2019)

	Reikalavimus atitinka	Reikalavimai pažeidžiami
Kalinių atskyrimas ir izoliavimas	Visose įkalinimo įstaigose kalintieji yra atitinkamai atskirti nuo kitų pagal bausmės tipą.	Alytaus kalėjime 1 kalintysis atlieka bausmę kalėjimo režimu. Asmuo yra visiškai izoliuotas, todėl įvairias veiklas (pvz. tenisas) vykdo vienas, taip pat nedalyvauja susitikimuose.
		Panevėžio kalėjime kiti 1 asmuo, gavęs bausmę kalėti iki gyvos galvos. Kalintysis yra visiškai izoliuotas, nevedamas į bendrus užsiėmimus, programas ir renginius.
		Šiaulių ir Pravieniškių kalėjimuose matoma asmenų, kalinčių iki gyvos galvos saviizoliacija. Jie nenori dalyvauti ugdymo veiklose, susitikimuose, netgi pasivaikščiojimuose kiemelyje, atsisako bendrauti su kitais kaliniais ir darbuotojais. Visą laiką praleidžia kamerose.
		Minėtiems asmenims netaikoma psichologinė pagalba, nevertinama būklė, nesudaromi pagalbos planai. Darbuotojai neturi žinių ryšio užmezgimui su kaliniais. Nustatyta, jog priemonių problemų sprendimui nesiimama, todėl kaliniams kyla grėsmingi psichologiniai padariniai, traktuojami kankinimo požymiai.
Gyvenamų sąlygų užtikrinimas	Alytaus, Marijampolės kalėjimai. Nuteistiesiems gavusiems bausmę kalėti iki gyvos galvos, kuriems paskirtas perkėlimas į kalėjimus, prieš perkėlimą buvo suremontuotos gyv. patalpos.	Panevėžio, Šiaulių, Pravieniškių kalėjimuose minėtiesiems kaliniams patalpos nebuvo remontuotos. Kai kuriose gyvenamosiose patalpose neužtikrinamas veikiantis vandentiekis, švara, patalpose trūksta plytų, matomas pelėsis. Marijampolės kalėjime kai kuriose kamerose netvarkingi šviestuvai, langai.
		Minėtuose kalėjimuose dažnai neužtikrinami minimalūs baldų reikalavimai. Asmenims trūksta sėdimų vietų, baldai blogos būklės.
		Marijampolės ir Pravieniškių kalėjimuose asmenys drabužius skalbia šaltu vandeniu, plastikiniuose kibiruose, drabužiai džiovinami ant lovų, langų grotų.
		Kalėjimuose lauko kiemeliuose trūksta sporto inventoriaus, suoliukų, šiukšliadėžių, kiemeliai prastos būklės – drėgmė, sutrupėjęs pagrindas, nepalaikoma švara.
		Pastaruosiuose kalėjimuose neužtikrinami minimalūs gyvenamų sąlygų reikalavimai, todėl pažeidžiamas asmenų žmogiškumas ir orumas.
Natūralus apšvietimas kamerose		Visose kalinimo įstaigose neužtikrinamas net minimalus natūralios šviesos kiekio reikalavimas, kamerose yra tamsu.
		Alytaus ir Šiaulių kalėjimuose langai yra mažesni nei 80 x 80 cm
Ilgalaikių pasimatymų patalpų būklė	Pravieniškių kalėjime yra 14 pasimatymo patalpų, o 1 patalpa tenka 58 asmenims	Marijampolės kalėjime įrengtos 6 ilgalaikių pasimatymų patalpos. 1 patalpa tenka 155 asmenims.

	Panevėžio kalėjime yra 3 pasimatymo patalpos, o 1 patalpa tenka 89 asmenims	Alytaus kalėjime įrengta 10 pasimatymų patalpų. 1 patalpa tenka 68 asmenims
		Visose įstaigose pasimatymo patalpose yra reikiami baldai ir inventorius, užtikrinta švara ir veikimas
		Visose įstaigose įrengtos patalpos atitinka reikalavimus, o kaliniams užtikrinama teisė susitikti su artimaisiais.

6 priedas. Hipotetinis modelis

7 priedas. Papildoma turinio analizės medžiaga

Su fizine pastato aplinka, tūriu ir išdėstymu susiję raktažodžiai (A.Taurasevičiūtė, 2024)

Su gamta ir jos elementais susiję raktažodžiai (A.Taurasevičiūtė, 2024)

Su fizinėmis erdvių savybėmis susiję raktažodžiai (A.Taurasevičiūtė, 2024)

Su erdves įtakančiais nefiziniais aspektais susiję raktažodžiai (A.Taurasevičiūtė, 2024)

8 priedas. Analoginių projektų vertinimas

Analoginių projektų vertinimo kriterijai

Nr. 1	Spalviškumas	Balas
	Darbo, mokymosi aplinkoje naudojamos mėlynos ir geltonos spalvos. Gyvenamosiose, laisvalaikio patalpose naudojami mėlyni atspalviai. Raudona spalva vengiama.	1
Nr. 2	Natūralus patalpų apšvietimas	Balas
	Gyvenamosiose ir laisvalaikio patalpose gausu natūralios šviesos	2
	Gyvenamosiose ir laisvalaikio patalpose natūralios šviesos yra pakankamai	1
	Gyvenamosiose ir laisvalaikio patalpose nėra	0
Nr. 3	Vizualinis sudėtingumas	Balas
	Aiškiai suprantamos erdvės, aiškūs informacijos ir meno elementai	1,5
	Nesuprantamos paskirties erdvė, elementų per daug arba jų nėra	0,5
Nr. 4	Sąveika su gamta	Balas
	Pastatas gamtinėje aplinkoje, matomas ryšys su gamta arba (ir) biofilinės architektūros elementai, naudojamos gamtinės reabilitacijos priemonės	2
	Įstaiga pusiau gamtinėje, urbanizuotoje aplinkoje, matomas neryškus ryšys su gamta	1
	Ryšys su gamta niekaip nematomas	0
Nr. 5	Estetika	Balas
	Tinkamai pasirinktas interjero spalviškumas, pritraukiančios ugdymo ir lankymo erdvės	1
	Nematomas dėmesio skyrimas ugdymo ir lankymo erdvėms	0
Nr. 6	Saugumo užtikrinimas	Balas
	Patalpose užtikrintas kokybiškas apšvietimas, matomi fiziniai saugumą užtikrinantys objektai, kliūtys (pvz. tvoros, vartai ir pan.), informaciniai ženklai ir konstrukciniai sprendimai	2
	Kalėjimo teritorijoje matomi saugumą užtikrinantys elementai	1
	Kalėjimo teritorijoje saugumą užtikrinančių elementų nesimato	0
Nr. 7	Formos ir medžiagos	Balas
	Griežtesnės paskirties erdvėse naudojamos taisyklingos formos, gyvenamosiose ir ugdymo patalpose – švelnesnės ir laisvesnės linijos, „minkštesnės“ medžiagos, baldai	1
Nr. 8	Asmeninė erdvė	Balas
	Gyvenamosiose patalpose jaučiamas individualumas, funkcijų skaidymo pojūtis	1
Nr. 9	Dydis	Balas
	Įkalinimo įstaiga talpina iki 150 nubaustų asmenų	1
Nr. 10	Pastatų kompleksškumas	Balas
	Pastato dalys funkciškai išskaidytos ir veikiančios tarpusavyje	2
	Pastato dalys dalinai išskaidytos ir veikiančios tarpusavyje	1
	Pastatas vienetinis	0
Nr. 11	Pagrindinis pastatas	Balas
	Aiškus komplekso centras, jo svarba	1
	Komplekso centras nematomas, neišryškintas	0
Nr. 12	Sklypo „remontas“	Balas

Nereikšmingo, sunykusio kraštovaizdžio rehabilitacija arba kokybiškas įterpimas		1
Vertingo kraštovaizdžio intervencija		0
Nr. 13	Įėjimo perėjimas	Balas
Įėjimo zonoje jaučiamas apšvietimo, spalvų, krypčių pasikeitimas		1
Nejaučiami arba nežymiai jaučiami pasikeitimai įėjimo zonoje		0
Nr. 14	Šviesa patalpose	Balas
Svarbiausios patalpos pietuose, miegamieji (gyvenamosios patalpos) pietryčiuose		1
Patalpos išdėstytos neatsižvelgus arba dalinai atsižvelgus į saulės kryptį		0
Nr. 15	Vaizdas į gyvenimą	Balas
Pro tam tikras vietas ar langus galima pamatyti kitokį gyvenimą nei kalėjimo viduje		1
Pro langus matomos kalėjimo erdvės		0

Vertinimo eiga:

- Pasirenkamos neretušautos analizuojamo objekto fotografijos. Pagal sudarytus kriterijus vertinama visų fotografijų visuma.
- Splaviškumo vertinimui išskiriamos fotografijoje dominuojančios spalvos.
- Apšvietimo vertinimui naudojamas efektas, kuris parodo tamsiausias ir šviesiausias fotografijos vietas.
- Pastato išdėstymo, dydžio, tūrio vertinimams naudojami pastato planai, palydovinės nuotraukos, koncepciniai brėžiniai.
- Ryšys su gamta vertinimas pagal pastato vietą ir fotografijose matomą gamtos vaizdą.

Vertinami analoginiai projektai:

- Halden'o kalėjimas
- Leoben'o teisingumo centras
- Overloon A De Maasberg ugdymo padalinys

Spalviškumo vertinimo metodika:

- Pasirenkama neredaguota objekto nuotrauka.
- Vaizdo apdorojimo priemonėmis, generuojamos pagrindinės 9 spalvos (iš kiekvienos nuotraukos po 3 vyraujančias spalvas), kurios dominuoja interjere.
- Vertinama, ar yra atsižvelgta į spalvų psichologijos interjero erdvėse gaires.

Spalviškumo vertinimo pavyzdys (Onna, n.d)

Šviesos erdvėse vertinimo metodika:

- Pasirenkama neredaguota objekto nuotrauka.
- Nuotrauka redaguojama šilumos žemėlapiu efektu.
- Vaizdo apdorojimo priemonėmis, generuojamos pagrindinė spalva, kuri dominuoja interjere.
- Vertinama, kurią vietą spalva užima šilumos skalėje, t.y. ar patalpoje šviesu ar tamsu.

Šviesos erdvėse vertinimo pavyzdys (Møller ir kt., n.d.)

Vizualinio sudėtingumo vertinimo metodika:

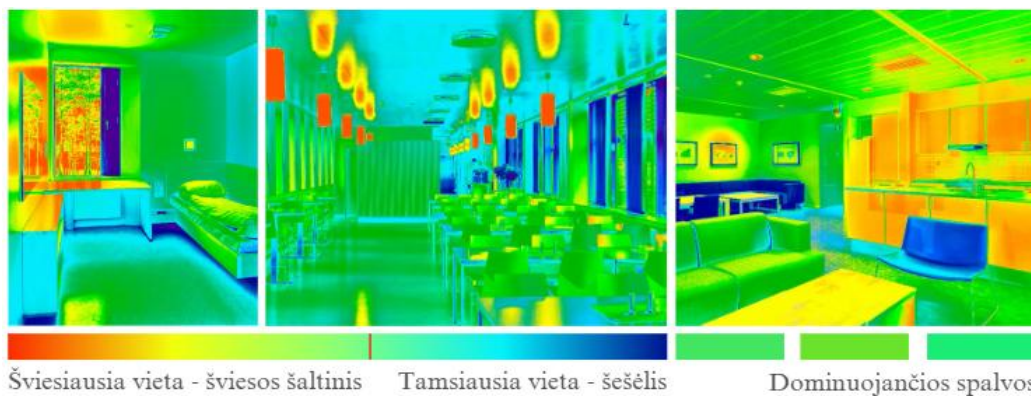
- Pasirenkama neredaguota objekto nuotrauka.
- Vertinama, kiek stimuliuojančių, informacinių objektų (kurie leistų suprasti, kokia patalpos funkcija) matoma erdvėje – jie itin dominuoja erdvę, ar išeina suprasti, kokia erdvės paskirtis.

Formų ir medžiagų, estetikos vertinimo metodika:

- Iš bendro vaizdo, vertinama, ar patalpa yra vizualiai patraukli, ar yra formų, medžiagiškumo tendencija ar kaita.

1 pav. Spalviškumo vertinimas Halden'o kalėjimo interjere (Møller ir kt., n.d.)

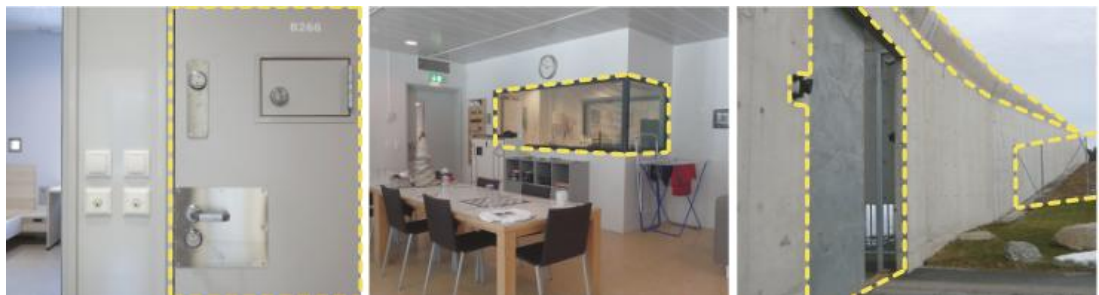
2 pav. Šviesos erdvėse vertinimo pavyzdys (Møller ir kt., n.d.)

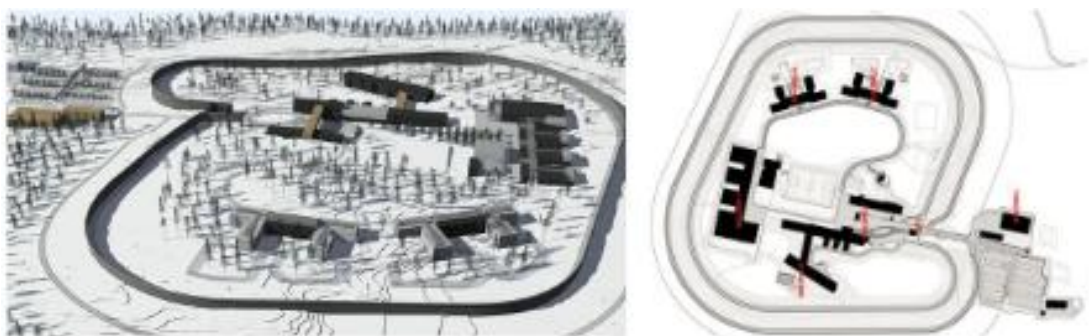
3 pav. Halden'o kalėjimo sporto, pasivaikščiojimų, kiemo erdvės (Møller ir kt., n.d.)

4 pav. Ryškus ryšys su gamta Halden'o kalėjime (Havran ir Wathne, n.d.)

5 pav. Saugumo elementai Halden'o kalėjime (Vierset, 2013)(Six norwegian prisons, 2024)

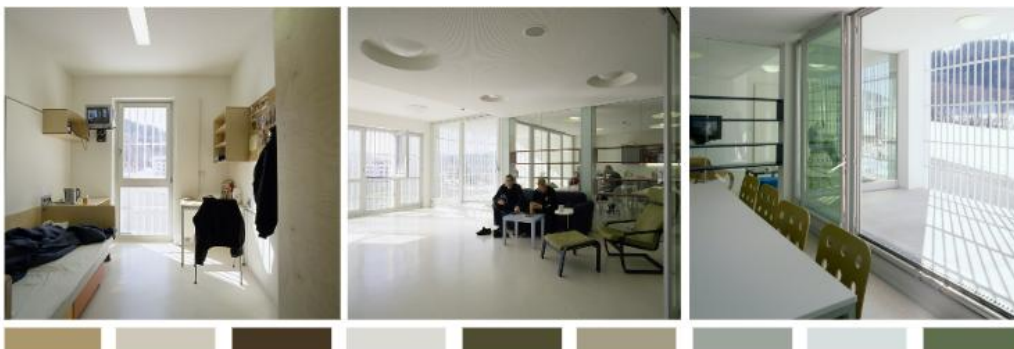
6 pav. Halden'o kalėjimo kompleksas (Møller, n.d.)

7 pav. Halden'o kalėjimo kraštovaizdis (Halden Prison – Google Maps, s.a.)

8 pav. Halden'o kalėjimo vaizdai pro langus (Six norwegian prisons, 2024)

9 pav. Spalviškumo vertinimas Leoben'o teisingumo centre (Ott, n.d.)

10 pav. Natūralaus apšvietimo vertinimas Leoben'o teisingumo centre (Ott, n.d.)

11 pav. Leoben'o teisingumo centro patalpos (Hohensinn Architektur, n.d.)

12 pav. Ryškus ryšys su gamta Leoben'o teisingumo centre (Hohensinn Architektur, n.d.)

13 pav. Saugumo elementai Leoben'o teisingumo centre (Ott, n.d.)

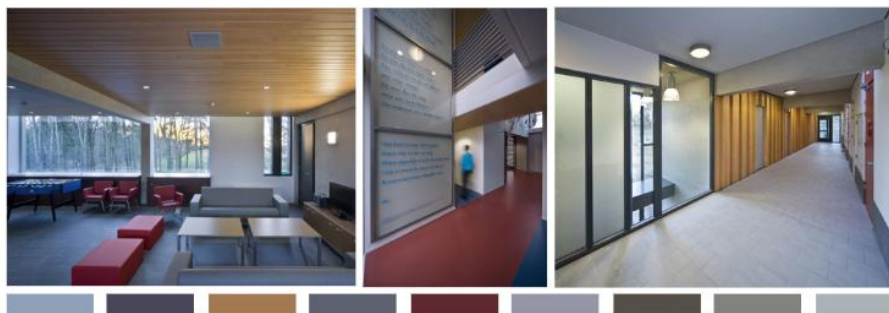
14 pav. Leoben'o teisingumo centro kompleksas (Ott, n.d.)(Hohensinn Architektur, n.d.)

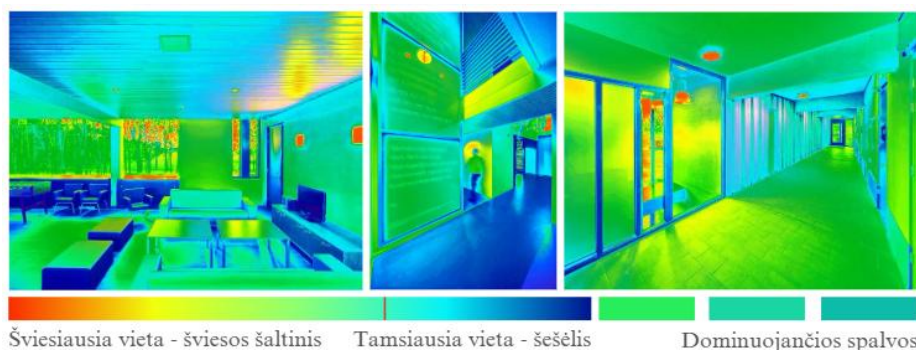
15 pav. Įėjimo erdvės Leoben'o teisingumo centre (Hohensinn Architektur, n.d.)

16 pav. Vaizdai pro langus Leoben'o teisingumo centre (Hohensinn Architektur, n.d.)

17 pav. Spalviškumo vertinimas Overloon A De Maasberg įstaigoje (Onna, n.d)

18 pav. Natūralaus apšvietimo vertinimas Overloon A De Maasberg įstaigoje (Onna, n.d)

19 pav. Overloon A De Maasberg įstaigos virtuvės, laisvalaikio erdvės (Onna, n.d)

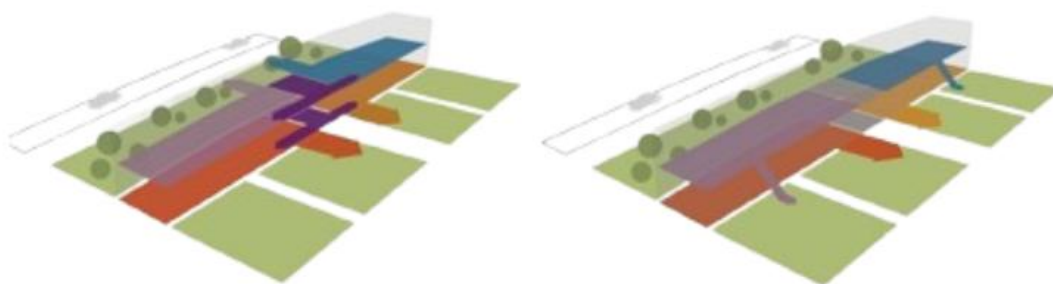
20 pav. Ryškus ryšys su gamta Overloon A De Maasberg įstaigoje (Onna, n.d)

21 pav. Saugumo elementai Overloon A De Maasberg įstaigoje (Onna, n.d)

22 pav. Overloon A De Maasberg įstaigos pastatų išdėstymas (UArchitects, n.d.)

23 pav. Overloon A De Maasberg įstaiga (UArchitects, n.d.)

24 pav. Dėmesys įėjimui Overloon A De Maasberg įstaigoje (Onna, n.d)

25 pav. Overloon A De Maasberg įstaigos vaizdai pro langus (UArchitects, n.d.)

9 priedas. Specialistų ir ekspertų apklausos forma ir apibendrinti atsakymai

Kauno technologijos universitetas

Statybos ir architektūros fakultetas

M000M010 Tiriamasis projektas

Apklausos anketa specialistams ir ekspertams

Esu Kauno technologijos universiteto vientisųjų architektūros magistro studijų studentė ir rašau baigiamąjį darbą "Pergalvojant kalėjimų architektūrą: erdvių skatinančių resocializaciją ir reintegraciją kūrimas". Šiuo metu atlieku tyrimą apie kalėjimo architektūrą ir esminius erdvių principus, todėl prašau, Jūsų pagalbos. Iš anksto dėkoju už Jūsų nuoširdžius ir apgalvotus atsakymus.

1. Jūsų pareigos?

- Įrašykite:

2. Jeigu dirbate (dirbote) įkalinimo įstaigoje, nurodykite kurioje:

- Įrašykite:

- Nenoriu atskleisti.

3. Jeigu dirbate (dirbote) įkalinimo įstaigoje, kiek laiko?

- Iki metų.
- Nuo 1 iki 3 metų.
- Nuo 3 iki 5 metų.
- 5 metai ir daugiau.
- Nenoriu atskleisti.

4. Jūsų nuomone, kokia yra bausmės ir įkalinimo įstaigos samprata?

- Už padarytą nusikaltimą asmuo turi atgailauti, o bausmė yra nusikaltimo atoveiksmis – atpildas.
- Nusikaltimui turi būti užkirstas kelias (tiek nepadaryto, tiek jau atlikto nusikaltimo atvejais) – prevencija.
- Kita (įrašykite):

5. Kaip manote, ar mažiau kalinčių asmenų talpinanti įkalinimo įstaiga yra geriau nei didesnė, daugiau asmenų talpinanti?
- ☐ Taip, mažesnė įkalinimo įstaiga yra geriau.
 - ☐ Ne, didesnė įkalinimo įstaiga yra geriau.
 - ☐ Negaliu atsakyti.
 - ☐ Kita (įrašykite):
-

6. Kaip manote, kokioje aplinkoje geriausia steigti įkalinimo įstaigas?
- ☐ Miesto aplinkoje.
 - ☐ Izoliuotoje gamtinėje aplinkoje.
 - ☐ Gamtinėje aplinkoje, tačiau netoli miesto ar susisiekimo komunikacijų.
 - ☐ Kita (įrašykite):
-

7. Kaip manote, koks yra optimaliausias kalinčių asmenų skaičius kameroje?
- ☐ 1 asmuo.
 - ☐ 2 asmenys.
 - ☐ 3, 4 asmenys.
 - ☐ Kita (įrašykite):
-

8. Ar sutinkate, kad „1 kalinčio asmens gyvenamojoje patalpoje“ taisyklė suteikia jam individualumo ir privatumo jausmus, kurie daro įtaką jo savijautai įstaigoje?
- ☐ Taip, sutinku.
 - ☐ Ne, nesutinku.
 - ☐ Negaliu atsakyti.
 - ☐ Kita (įrašykite):
-

9. Ar sutinkate, kad gyvenamosiose patalpose itin svarbus natūralaus apšvietimo ir mikroklimato užtikrinimas, tam, kad kalinys nepatirtų papildomo streso, psichologinių krizių ir jų padarinių, kurie atsiranda neužtikrinus būtiniausių, žmogiškų gyvenimo sąlygų?
- ☐ Taip, sutinku.
 - ☐ Ne, nesutinku.
 - ☐ Negaliu atsakyti.
 - ☐ Kita (įrašykite):
-

10. Įvertinkite nurodytų elementų svarbumą įkalinimo įstaigoje: (nuo 1 iki 5, kur vienas 1 – visai nesvarbu; 5 – labai svarbu):

ELEMENTAS:	BALAS 1-5:
Spalva	
Patalpų apšvietimas	
Garsas	
Vizualiniai saugumo elementai (kamos, tvoros, vartai)	

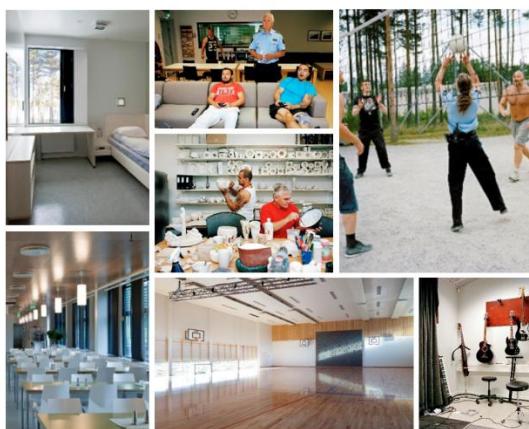
Stimuliuojantys elementai (menas, ženklai)	
Medžiagos (statybinės, baldų)	
Pastato dydis	
Aiškumas (patalpos funkcijos suvokimas)	
Natūrali šviesa	
Ryšys su gamta	
Mikroklimatas (oro kokybė, temperatūra)	
Estetika	
Formos (griežtos, minkštos linijos)	
Asmeninės erdvės turėjimas	
Rėžimas	

11. Pažymėkite, kurie veiksniai iš nurodytų yra svarbiausi įkalinimo įstaigoje:

- Žmogiškos, orios kalėjimo erdvės.
 - Patalpos ir jų išdėstymas primenantys gyvenimą laisvėje.
 - Patalpos ir jų išdėstymas bendrabučio principu.
 - Daugiau laiko gyvenamoje patalpoje, nei ugdymo, darbo, sporto erdvėse.
 - Daugiau laiko ugdymo, darbo, sporto erdvėse, nei gyvenamojoje patalpoje.
 - Darbo pobūdžio įvairovė. Profesijos, kurios pasitarnautų išėjus į laisvę.
 - Dominančios, įtraukiančios ugdymo patalpos.
 - Dėmesys pasimatymo patalpoms.
 - Kita (įrašykite):
-

12. Skandinaviškame kalėjimo modelyje (žr. iliustracijas) galima rasti personalizuojamas individualias gyvenamas patalpas, erdves primenančias namus, bendrabučius bei įvairias ugdymo, laisvalaikio, darbo erdves (pvz. muzikos studija, garažas, kulinarijos mokymo patalpa). Kaip manote ar toks kalėjimo modelis priimtinas Lietuvos kontekste?

- Taip, Lietuvoje toks kalėjimo modelis veiktų.
 - Ne, Lietuvoje toks kalėjimo modelis nebūtų geras.
 - Negaliu atsakyti.
 - Kita (įrašykite):
-

Nuotraukos: Erik Møller Arkitekt, HLM arkitektur, Statsbygg, Knut Egil Wang

13. Kaip manote, koks kalėjimo modelis Lietuvos kontekste būtų efektyviausias?

- Dabartinis Lietuvos kalėjimų modelis.

- Skandinaviškas kalėjimų modelis.
 - Humaniškas, orias sąlygas užtikrinantis, tačiau esminius kalėjimo principus garantuojantis kalėjimo modelis.
 - Kita (įrašykite):
-

14. Kas Jūsų nuomone lemia, jog asmuo nusikalsta ir grįžta į įkalinimo įstaigą pakartotinai?

15. Kas Jūsų nuomone lemia sėkmingą reintegraciją į visuomenę?

16. Ar sutinkate su teiginiu, kad žmogiška, ori įkalinimo įstaigos aplinka padėtų sklandžiau sugrįžti į visuomenę?

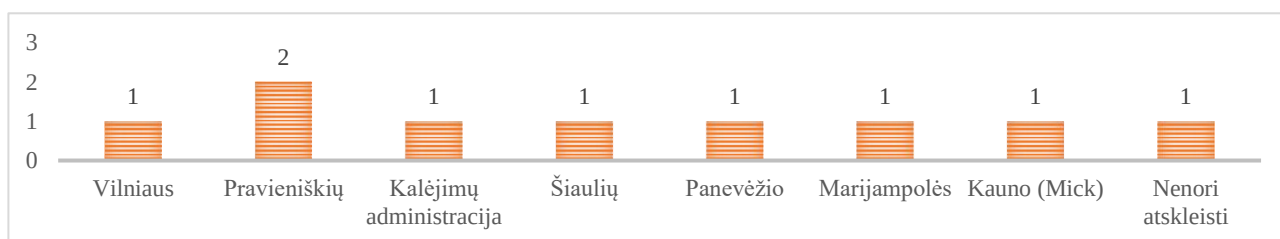
- Taip.
 - Ne.
 - Kita (įrašykite):
-

17. Jeigu turite pastebėjimų ar komentarų, įrašykite:

Apibendrinti apklausos rezultatai:

1 klausimas skirtas išsiaiškinti respondentų pareigas. Daugiausia atsakymų (3 – 27,3 %) gauta iš Lietuvos kalėjimų viršininkų. 2 (18,2 %) respondentai yra ar buvo psichologai, tokia pat dalis yra medicinos srities darbuotojai kalėjime. Taip pat po vieną atsakymą gauta iš resocializacijos srities atstovo, specialisto, architekto, o vienas asmuo pareigybės atskleisti nenorėjo.

2 klausimas skirtas išsiaiškinti respondentų darbo vietą. Gauti atsakymai iš 6 įkalinimo įstaigų ir kalėjimų administracijos (žr 61 pav.).

Respondentų darbo vietos (A.Taurasevičiūtė, 2024)

3 klausimas skirtas išsiaiškinti respondentų darbo stažą – laiką, kiek respondentas iki šiol yra pradirbęs įkalinimo įstaigoje. Atsakė 7 asmenys, 70 % įkalinimo įstaigose dirba (dirbo) daugiau nei 5 metus.

4 klausimas siekia išsiaiškinti respondentų požiūrį į nusikaltimo sampratą. Daugelis respondentų mano, jog nusikaltimui reikia užkirsti kelią tiek visuomenės, tiek jau padaryto nusikaltimo atveju. 28,6 % (4 respondentai) mano, jog už padarytą nusikaltimą asmuo turi atgailauti, o bausmė yra nusikaltimo atoveiksmis – atpildas. 8 atsakiusieji (57,1 %) teigia, jog nusikaltimui turi būti užkirstas kelias (tiek nepadaryto, tiek jau atlikto nusikaltimo atvejais) – prevencija. Likusieji pasirinkto atsakyti savaip – „bausmė ir įkalinimas, viena vertus, apsaugo visuomenę, kita vertus – yra aiškus ženklas nusikaltusiam žmogui, kad jo sprendimai, gyvenimo būdas ar turimos problemos kenkia ir jam pačiam, ir aplinkiniams“, „Ne tik bausti, bet ir padėti. Čia diskusija ilga“.

5 klausimo atsakymai patvirtina 2 hipotezę, jog mažesnė, mažiau kalinių talpinanti įkalinimo įstaiga yra geriau nei didesnė. 8 respondentai (66,7 %) mano, jog mažesnė įkalinimo įstaiga yra geriau, 2 (16,7 %) asmenys nurodė, jog didesnė įkalinimo įstaiga yra geriau, o tokia pati dalis atsakyti negalėjo.

6 klausimo rezultatai patvirtino 2 hipotezę. Respondentai mano (81,8 %), jog geriausias pasirinkimas kalėjimui yra gamtinė neatitolusi aplinka. Likusi dalis pažymėjo, jog kalėjimui tinkama būtų izoliuota gamtinė aplinka.

7 klausimo atsakymai paneigė 3 hipotezę. 75 % respondentų atsakė, jog optimaliausias asmenų skaičius gyvenamojoje patalpoje yra du. 2 respondentai (16,7 %) nurodė, jog 1 asmeniui gyvenamojoje patalpoje gyventi būtų geriau, o 1 respondentas pažymėjo, jog 3 ir daugiau kalinių.

8 klausimas dalinai patvirtino 3 hipotezę, kadangi respondentai pasirinko, jog geriausia vienoje patalpoje gyventi 2 asmenims, tačiau 58,3 % sutiko su teiginiu, jog gyvenimas vienam suteikia individualumo ir privatumo jausmus. 2 respondantai į klausimą atsakė taip: „Taip, tai tikrai leidžia užtikrinti privatumą, suteikia žmogui jo asmeninę erdvę, tačiau turint emocinių sunkumų kalinimas

vienutėje turi savo pavojų” „Manau, kad kai kuriems reikia privatumo, tačiau yra ir tų, kuriems didesnę naudą atneša gyvenimas dviese”. 7 ir 8 klausimų rezultatai rodo, jog turi būti apsvarstoma galimybė projektuoti kelių tipų gyvenamąsias patalpas.

9 klausimu aiškinamasi ar architektūra ir erdvių psichologijos aspektai yra svarbūs kalėjime ir ar jie keičia kalinių bei darbuotojų savijautą. Klausimo atsakymai patvirtina 4 hipotezę. 75 % respondentų sutinka su pateiktu teiginiu, kita dalis nemano, jog papildomas stresas, psichologinės krizės ir jų padariniai atsiranda dėl žmogiškų gyvenimo sąlygų neužtikrinimo.

10 klausimas. Respondentų prašoma įvertinti jų nuomone svarbiausius kalėjimo erdvių aspektus. Respondentai teigia, jog svarbiausi elementai įkalinimo įstaigoje yra režimas, šviesa, saugumo elementai ir asmeninė erdvė. Mažiausiai įtakos darantys elementai yra pastato dydis, estetika ir objektų, erdvių formos.

11 klausimas. Respondentų prašoma pažymėti jų nuomone svarbiausius išvardintus aspektus. Klausimu siekiama išsiaiškinti pagrindinius kalėjimo išplanavimo, erdvių principus, kurie bus aktualūs projektavimo etape. Respondentai dažniausiai rinkosi atsakymą apie darbo galimybių suteikimą. Taip pat svarbus laikas ugdymo, mokymo ir darbo patalpose. 15,6 % pasirinko dominančias ir įtraukiančias ugdymo patalpas.

12 klausimas. Respondentai supažindinami su Halden'o kalėjimu Norvegijoje. Prašoma įvertinti tokio kalėjimo modelio tinkamumą Lietuvos kontekste. Dauguma (5 respondentai arba 41,7 %) teigia, jog Lietuvoje toks kalėjimo modelis veiktų. 2 respondentai (16,7 %) neigiamai atsakė į klausimą. 33,3 % (4 asmenys) negali atsakyti. 1 asmuo atsakė taip: „Tikiuosi, kad ateityje tikėtų, bet dar ne dabar. Netinkamas mentalitetas ne tik kalinių, bet ir darbuotojų”.

13 klausimu siekiama išsiaiškinti, koks kalėjimo modelis būtų tinkamiausias Lietuvoje. Rezultatai patvirtino 5 hipotezę, kadangi 75 % respondentų pasirinko šį atsakymą: „Humaniškas, orias sąlygas užtikrinantis, tačiau esminius kalėjimo principus garantuojantis kalėjimo modelis“. 16,7 % (2 asmenys) mano, jog Skandinaviškas kalėjimo modelis veiktų Lietuvoje, o 1 asmuo nieko nekeistų ir pažymėjo, kad dabartinis Lietuvos kalėjimų modelis yra tinkamiausias.

14 klausimas yra atviro tipo klausimas. Aiškinamasi, kodėl asmuo grįžta į įkalinimo įstaigą ir kaip architektūra prisidėtų prie problemų sprendimo. Išanalizavus šio klausimo atsakymus, galima išskirti 4 kategorijas ir kaip jos gali atsispindėti kalėjimo architektūroje. Artimųjų ryšys – dėmesys lankymo patalpoms, jos turi būti kokybiškos, kviečiančios, patogios. Darbo galimybės – visapusiškos darbo erdvės. Skirtingų užsiėmimų sąlygos ir patalpos. Gyvenamosios vietos neturėjimas laisvėje – sąlygos, patalpos gyventi išėjus į laisvę, pusiaukelės namų steigimas. Išsilavinimo stoka – dėmesys ugdymo patalpoms, kurios neblaškančios ir pritraukiančios.

15 klausimas taip pat atviro tipo. Aiškinamasi kas padėtų kaliniams sklandžiau integruotis į visuomenę. ir kaip architektūra prisidėtų prie problemų sprendimo. Šio klausimo rezultatų pagrindiniai aspektai: pagalba išėjus – sąlygos gyventi išėjus į laisvę, pusiaukelės namai, lėtas integravimas į visuomenę ir pagalba integruotis. Darbas – sudarytos sąlygos dirbti ir ugdyti darbo įgūdžius. Darbo – poilsio – gyvenimo ratas, primenantis gyvenimą laisvėje. Svarbu atkreipti dėmesį į ugdymo, švietimo patalpas ir erdves kuriose suteikiama psichologinė pagalba.

16 klausimu 4–5 hipotezės patvirtintos, dėl to, jog dauguma (75 %) pasirinko, jog žmogiškų sąlygų užtikrinimas padeda geriau integruotis į visuomenę. 1 respondentas nesutiko su klausimu, o 2 asmenys atsakė taip: „Norėčiau, taip manyti, bet...“, „Bijau, kad gali kaip tik būti paskata grįžti į įkalinimo įstaigą“. Pastarieji atsakymai rodo, jog jaučiamas nepasitikėjimas tiek kaliniais, tiek darbuotojais, o kalėjimų sistema apamai turi nemažai spragų.

17 klausimas. Vieta skirta respondentams išreikšti komentarus ar pastebėjimus susijusius su įkalinimo įstaigomis ar apklausa. Respondentai pabrėžė Lietuvos įstaigų tragišką būklę ir dėmesio sutelkimą į psichologų/psichiatrų konsultacijas.

10 priedas. Ekspertų ir specialistų apklausos forma ir apibendrinti atsakymai

Kauno technologijos universitetas

Statybos ir architektūros fakultetas

M000M010 Tiriamasis projektas

Apklausos anketa kalintiems ir kalėjusiems asmenims

Esu Kauno technologijos universiteto vientisųjų architektūros magistro studijų studentė ir rašau baigiamąjį darbą "Pergalvojant kalėjimų architektūrą: erdvių skatinančių resocializaciją ir reintegraciją kūrimas". Šiuo metu atlieku tyrimą apie kalėjimo architektūrą ir esminius erdvių principus, todėl prašau, Jūsų pagalbos. **Visi atsakymai yra anoniminiai ir neidentifikuojami, o baigiamajame darbe aprašomi tik gauti rezultatai.** Iš anksto dėkoju už Jūsų nuoširdžius ir apgalvotus atsakymus.

18. Jūsų lytis?

- ☐ Vyras.
- ☐ Moteris.

19. Jūsų amžius?

- ☐ 18 – 29 m.
- ☐ 30 – 45 m.
- ☐ 46 – 59 m.
- ☐ 60 m. ir daugiau.
- ☐ Nenoriu atsakyti.

20. Jūsų išsilavinimas?

- ☐ Pagrindinis.
 - ☐ Vidurinis.
 - ☐ Aukštesnysis.
 - ☐ Aukštasis.
 - ☐ Nenoriu atsakyti.
 - ☐ Kita (įrašykite):
-

21. Ar šiuo metu atliekate bausmę įkalinimo įstaigoje?

- ☐ Taip.

- ☐ Ne.

22. Kurioje įkalinimo įstaigoje atliekate (atlikote) laisvės atėmimo bausmę?

23. Kiek laiko kalite (kalėjote) įkalinimo įstaigoje?

- ☐ 1 – 3 metus.
- ☐ 4 – 5 metus.
- ☐ 6 metus ir daugiau.
- ☐ Nenoriu atsakyti.

24. Ar bausmę įkalinimo įstaigoje atliekate (atlikote) pirmą kartą?

- ☐ Taip.
- ☐ Ne.

25. Kaip manote, ar mažiau kalinčių asmenų talpinanti įkalinimo įstaiga yra geriau nei didesnė, daugiau asmenų talpinanti?

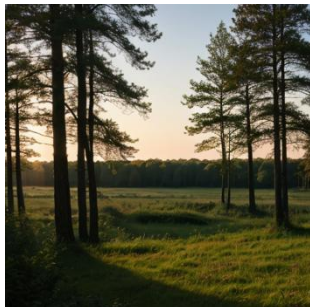
- ☐ Taip, mažesnė įkalinimo įstaiga yra geriau.
 - ☐ Ne, didesnė įkalinimo įstaiga yra geriau.
 - ☐ Negaliu atsakyti.
 - ☐ Kita (įrašykite):
-

26. Jeigu turėtumėte pasirinkimą, kurioje vietoje esančią įkalinimo įstaigą pasirinktumėte bausmei atlikti?

- ☐ Mieste.

- ☐ Gamtoje.

- ☐ Užmiestyje.

27. Jeigu turėtumėte pasirinkimą, su kiek asmenų pageidautumėte gyventi vienoje patalpoje, atlikdami bausmę?

- Vienas, vienoje patalpoje.
 - Su dar vienu asmeniu (dviese).
 - Su dar dvejais asmenimis (trise).
 - Su trimis ar keturiais asmenimis.
 - Su daugiau nei keturiais asmenimis.
 - Kita (įrašykite):
-

28. Įvertinkite elementų svarbumą į kuriuos atkreipėte dėmesį įkalinimo įstaigoje (nuo 1 iki 5, kur vienas 1 – visai nesvarbu; 5 – labai svarbu):

ELEMENTAS:	BALAS 1-5:
Spalva	
Patalpų apšvietimas	
Garsas	
Vizualiniai saugumo elementai (kamos, tvoros, vartai)	
Meno elementai, ženklai	
Medžiagos (betonas, metalas, minkštos medžiagos)	
Pastato dydis	
Patalpos aiškumas	
Natūrali šviesa	
Gamtiniai vaizdai	
Oro kokybė, temperatūra	
Estetika	
Formos (griežtos, minkštos linijos)	
Asmeninės erdvės turėjimas	
Rėžimas	

29. Pažymėkite, kurie veiksniai iš nurodytų yra svarbiausi įkalinimo įstaigoje:

- Žmogiškos, orios kalėjimo erdvės.
 - Patalpos ir jų išdėstymas primenantys gyvenimą laisvėje.
 - Patalpos ir jų išdėstymas bendrabučio principu.
 - Daugiau laiko gyvenamoje patalpoje, nei ugdymo, darbo, sporto erdvėse.
 - Daugiau laiko ugdymo, darbo, sporto erdvėse, nei gyvenamojoje patalpoje.
 - Darbo pobūdžio įvairovė. Profesijos, kurios pasitarnautų išėjus į laisvę.
 - Dominančios, įtraukiančios ugdymo patalpos.
 - Dėmesys pasimatymo patalpoms.
 - Kita (įrašykite):
-

30. Ar sutinkate su teiginiu, kad žmogiška, ori įkalinimo įstaigos aplinka padėtų sklandžiau sugrįžti į visuomenę?

- ☐ Taip.
- ☐ Ne.
- ☐ Kita (įrašykite):

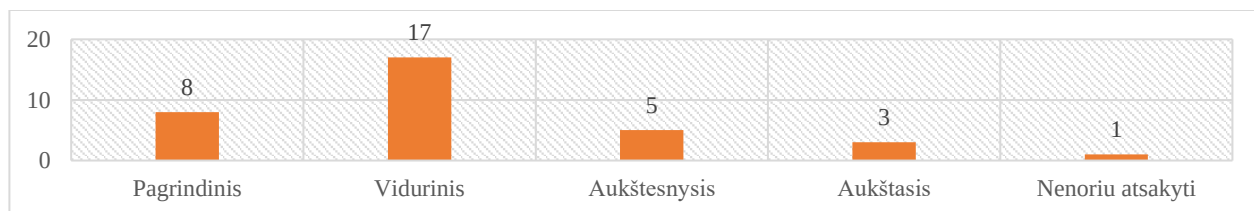
31. Jeigu turite pastebėjimų ar komentarų, įrašykite:

Apibendrinti apklausos rezultatai:

1 klausimas skirtas sužinoti respondentų lytį. Iš 34 respondentų, 32 buvo vyrai ir 2 moterys.

2 klausimas skirtas sužinoti respondentų amžių. Didžioji dauguma – 59 % respondentų yra 30 – 45 metų amžiaus, o 26,5 % iki 29 metų amžiaus.

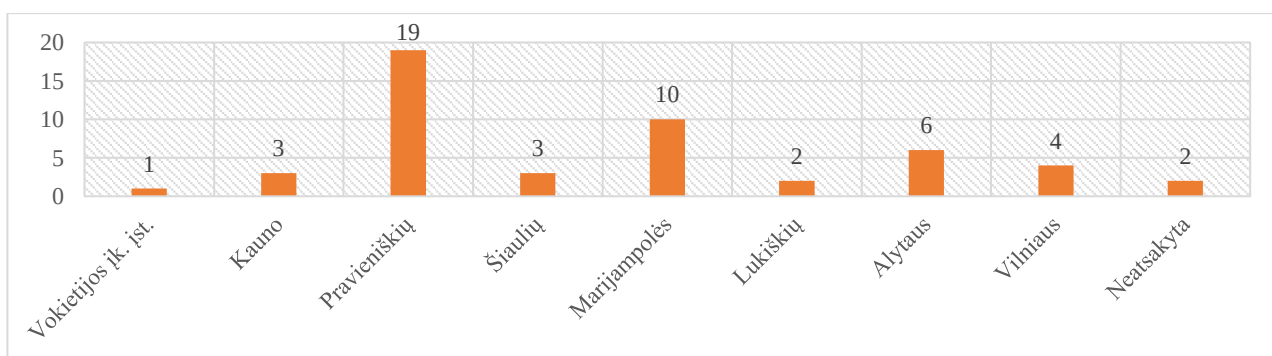
3 klausimas skirtas sužinoti respondentų išsilavinimą. 50 % apklaustųjų turi vidurinį išsilavinimą, 23,5 % pagrindinį, 11,8 % turi aukštesnįjį, profesinį išsilavinimą, o 8,8 % aukštąjį, vienas asmuo neatsakė į klausimą.

Respondentų amžius (Taurasevičiūtė, 2024)

4 klausimu aiškinamasi ar respondentas šiuo metu atlieka bausmę įkalinimo įstaigoje ar ją jau yra atlikęs anksčiau ir šiuo metu yra laisvėje. 22 respondentai šiuo metu atlieka bausmę įkalinimo įstaigoje, o 12 jau yra išėję į laisvę.

5 klausimo siekis yra išsiaiškinti kurioje įkalinimo įstaigoje asmuo yra atlikęs bausmę. Grafiškai pavaizduotas įkalinimo įstaigų paminėjimo kiekis. Atsakymų kiekis yra didesnis dėl to, jog dalis asmenų yra kalėję keliose įkalinimo įstaigose. Daugiausia atsakiusių kali arba yra kalėję Pravieniškių ir Marijampolės kalėjimuose.

5 klausimo rezultatai (Taurasevičiūtė, 2024)

6 klausimu siekiama išsiaiškinti kiek laiko asmuo atlikinėjo bausmę. Daugiausia atsakiusių asmenų yra gavę didesnę nei 6 metų laisvės atėmimo bausmę (47 %), 38,2 % asmenų yra nubausti laisvės atėmimo bausme iki 3 metų, o mažiausia respondentų dalis kali (kalėjo) 4–5 metus (14,8 %).

7 klausimas skirtas išsiaiškinti ar asmuo įkalinimo įstaigoje kali pirmą kartą ar bausmę atlieka pakartotinai. Daugiau nei pusę apklaustų asmenų kali pirmą kartą, tačiau 38,2 % respondentų į kalėjimą yra patekę pakartotinai.

8 klausimo rezultatai patvirtina 2 hipotezę, kuria tiriamas įkalinimo įstaigos dydis. 65 % (22 respondentai) atsakė, jog mažesnė įkalinimo įstaiga yra geriau už didesnę. Vienas asmuo nurodė, jog įkalinimo įstaigos dydis skirtumo nedaro.

9 klausimo rezultatai patvirtino 2 hipotezę. Respondentai mano, jog geriausias pasirinkimas kalėjimui yra gamtinė aplinka. Apklaustieji balsavo taip: 14,7 % – miesto aplinka, 64,7% – gamtinė aplinka ir 20,6 % – užmiestis.

10 klausimo atsakymai paneigė 3 hipotezę, kadangi beveik 40 % atsakiusių asmenų rinktųsi gyventi dviese. 32 % asmenų rinktųsi 3–4 asmenų gyvenamąsias patalpas, o beveik 21 % pageidautų gyventi vieni. Taip pat atsakė ir specialistai bei ekspertai.

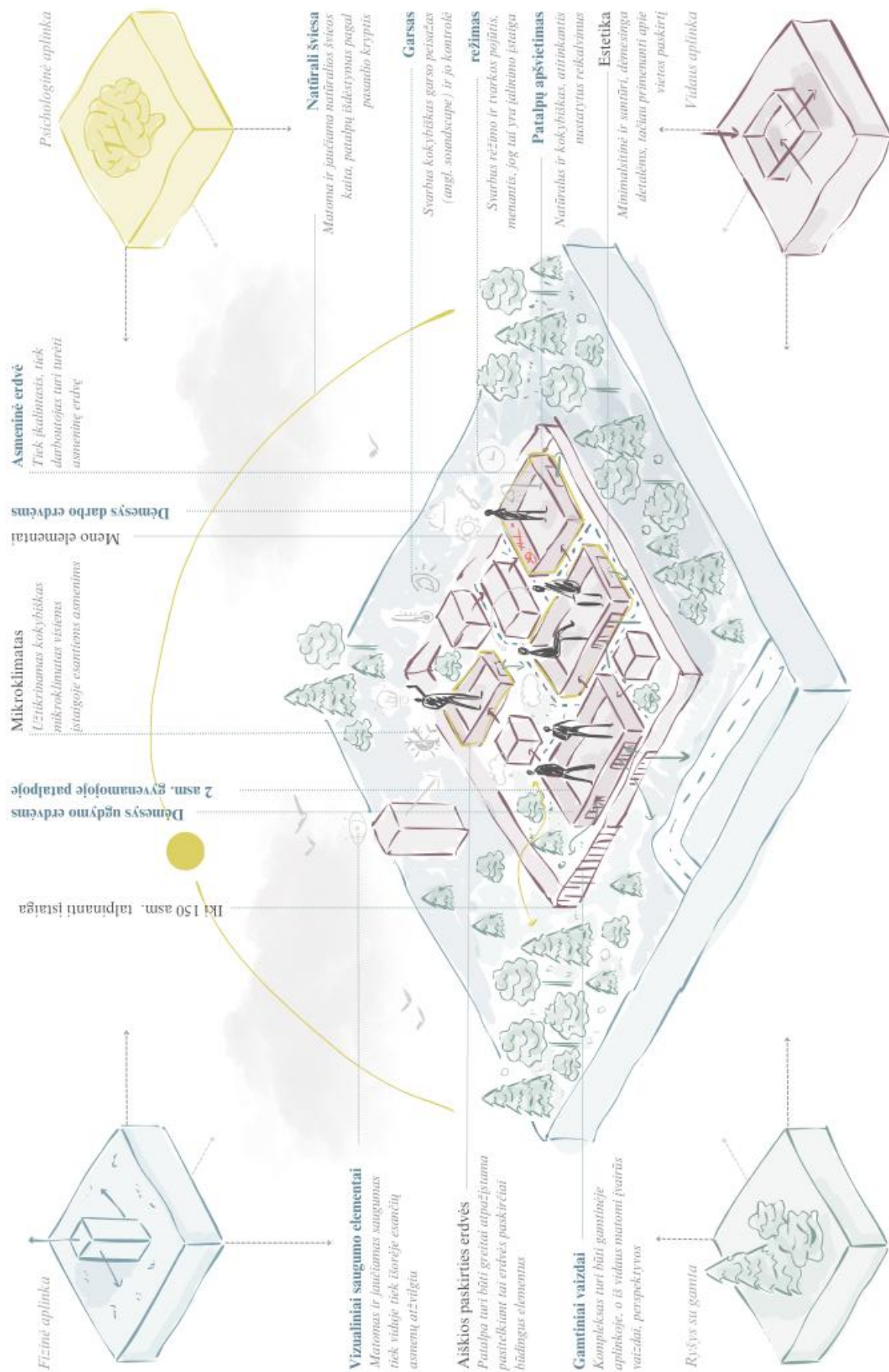
11 klausimas. Respondentų prašoma įvertinti jų nuomone svarbiausius kalėjimo erdvių aspektus ar į kuriuos labiausiai atkreipė dėmesį. Respondentai teigia, jog svarbiausi elementai įkalinimo įstaigoje yra oro kokybė, temperatūra, gamtiniai vaizdai, estetika, mažiausiai svarbūs elementai yra režimas, saugumo elementai ir objektų formos.

12 klausimas. Respondentų prašoma pažymėti jų nuomone svarbiausius išvardintus aspektus. Klausimu siekiama išsiaiškinti pagrindinius kalėjimo išplanavimo, erdvių principus, kurie bus aktualūs projektavimo etape. Respondentai labiausiai rinkosi atsakymą „Žmogiškos, orios kalėjimo erdvės“. Taip pat apklaustiesiems svarbu yra daugiau laiko praleisti ugdymo, mokymo, darbo patalpose nei gyvenamosiose bei turėti sąlygas mokytis profesijų, kurios būtų naudingos laisvėje.

13 klausimas. Respondentų klausiama ar žmogiška aplinka turi įtakos sklandžiai integracijai į visuomenę. Visiškai dauguma (91,2 %) apklaustų asmenų mano, jog humaniška aplinka padeda geresnei integracijai į visuomenę. Vienas respondentas atsakė taip: „Į visuomenę padėtų grįžti psichologinis paruošimas apie kurį taip kalbama ir reklamuojama, bet nevykdoma“.

14 klausimas. Vieta skirta respondentams išreikšti komentarus ar pastebėjimus susijusius su įkalinimo įstaigomis ar apklausa, kurioje respondentai išreiškė nuomonę, jog įkalinimo įstaigos yra itin prastoje situacijoje ir pokyčių reikia visose sistemos dalyse.

11 priedas. Konceptinis modelis

Koncepcinis modelis (A.Taurasevičiūtė, 2024)

12 priedas. Planšetai

